

TREBALL FI DE MÀSTER EN PLANIFICACIÓ TERRITORIAL
I GESTIÓ AMBIENTAL

MOBILITAT GEOGRÀFICA DELS ESTUDIANTS INTERNACIONALS A BARCELONA

Autor: **Jorge Alcañiz i Alcaina**

Tutors: **Carles Carreras i Verdager i Sergi Martínez i Rigol**

Barcelona, juny de 2017

UNIVERSITAT DE BARCELONA

“Estudiar en otra ciudad, en otro continente, una cultura diferente, eso enriquece un montón: Te permite conocer otras personas, otras culturas, escuchar diversos idiomas... hasta comer distinto”

Julieta, estudiant internacional en la UB

Carolina
BÚZIO

ÍNDIX

RESUM/ABSTRACT.....	1
1. INTRODUCCIÓ.....	2
2. MARC TEÒRIC.....	4
3. METODOLOGIA I FONTS D'INFORMACIÓ.....	9
4. LA MOBILITAT INTERNACIONAL D'ESTUDIANTS.....	15
4.1. Tendències de la mobilitat d'estudiants.....	15
4.2. Geografia de la mobilitat d'estudiants.....	18
4.2.1. Països emissors.....	20
4.2.2. Països receptors.....	22
4.2.3. Espanya com a país emissor i receptor.....	30
4.3. Factors que influeixen en l'elecció del país d'estudis.....	38
4.3.1. Proximitat geogràfica entre el país emissor i receptor.....	39
4.3.2. Lligams històrics i culturals. Proximitat institucional.....	39
4.3.3. Idioma del país de destinació i idioma d'ensenyament.....	40
4.3.4. Política immigratòria.....	41
4.3.5. Cost de l'escolaritat i nivell de vida entre el país emissor i receptor	42
4.3.6. Qualitat de les formacions i de l'Ensenyament Superior.....	43
4.3.7. Dimensions dels estats.....	43
4.4. Nivell d'estudis i especialitats dels estudiants internacionals.....	44
5. EL PROGRAMA ERASMUS.....	46
5.1. Orígens i història del programa <i>Erasmus</i>	46
5.2. Característiques bàsiques del programa <i>Erasmus</i>	50
5.3. Geografia de la mobilitat <i>Erasmus</i>	51
5.3.1. Països emissors i receptors.....	51
5.3.2. Distribució dels estudiants <i>Erasmus</i> per universitats.....	55
5.3.3. Distribució dels estudiants <i>Erasmus</i> per ciutats.....	56

6. EVOLUCIÓ I COMPOSICIÓ DELS ESTUDIANTS INTERNACIONALS A LES UNIVERISTATS DE LA REGIÓ METROPOLITANA DE BARCELONA.....	58
6.1. Els estudiants matriculats a les universitats barcelonines.....	59
6.2. Els estudiants en període de mobilitat a les universitats barcelonines.....	61
7. EL PERFIL DELS ESTUDIANTS INTERNACIONALS A LES UNIVERSITATS DE LA REGIÓ METROPOLITANA DE BARCELONA.....	63
7.1. Característiques sociodemogràfiques dels estudiants internacionals.....	64
7.2. Els estudis.....	66
7.3. El context previ a la mobilitat per estudis.....	70
7.4. El context d'arribada a la RMB.....	76
7.5. Mode de vida i relacions socials.....	78
7.6. Mobilitat durant el període de mobilitat per estudis.....	80
7.7. Mobilitat posterior al període de mobilitat per estudis.....	84
8. CONCLUSIÓ.....	88
9. BIBLIOGRAFIA.....	91
10. ANNEX.....	99

FIGURES

Figura 1. Cronograma del període de mobilitat. Aspectes fonamentals.....	12
Figura 2. La mobilitat d'estudiants al món (2001).....	25
Figura 3a. La mobilitat d'estudiants al món (2010).....	26
Figura 3b. La mobilitat d'estudiants al món (2010).....	27
Figura 4. Estats Units. Origen dels estudiants internacionals (2013).....	34
Figura 5. Regne Unit. Origen dels estudiants internacionals (2013).....	34
Figura 6. Austràlia. Origen dels estudiants internacionals (2013).....	35
Figura 7. França. Origen dels estudiants internacionals (2013).....	35
Figura 8. Alemanya. Origen dels estudiants internacionals (2013).....	36
Figura 9. Rússia. Origen dels estudiants internacionals (2013).....	36
Figura 10. Japó. Origen dels estudiants internacionals (2013).....	37
Figura 11. Espanya. Origen dels estudiants internacionals (2013).....	37
Figura 12. Distribució dels estudiants internacionals per branca d'estudi en països de l'OCDE, 2013.....	45
Figura 13. Evolució del nombre de participants en el programa <i>Erasmus</i> (2000-2015).....	49
Figura 14. Estudiants emesos i rebuts per país participant en el programa <i>Erasmus</i> (curs 2014-2015).....	53
Figura 15. Percentatge d'estudiants <i>Erasmus</i> per països emissors (2014-2015)....	54
Figura 16. Percentatge d'estudiants <i>Erasmus</i> per països receptors (2014-2015)....	54
Figura 17. Nombre d'estudiants estrangers en les primeres 20 universitats receptores a Espanya (2014-2015) segons la seua procedència.....	60
Figura 18. Procedència dels estudiants <i>Erasmus</i> a les universitats públiques barcelonines en el curs 2015-2016.....	62
Figura 19. Piràmide d'edats dels estudiants internacionals.....	65
Figura 20. Procedència dels estudiants internacionals enquestats.....	65
Figura 21. Branques d'estudis dels estudiants estrangers i <i>Erasmus</i>	66
Figura 22. Estudiants internacionals enquestats segons la universitat de destinació.....	67
Figura 23. Nivell d'espanyol dels estudiants estrangers i <i>Erasmus</i> abans i després de la mobilitat.....	69

Figura 24. Nivell d'anglès dels estudiants estrangers i <i>Erasmus</i> abans i després de la mobilitat.....	69
Figura 25. Motius pels quals els estudiants han practicat la mobilitat.....	71
Figura 26. Persones clau en la decisió de partir a l'estranger per estudiar.....	72
Figura 27. Motius de l'elecció d'Espanya com a país on estudiar.....	73
Figura 28. Nivell d'estudis dels progenitors dels estudiants internacionals.....	76
Figura 29. Estudiants internacionals a Barcelona per districte o municipi de la Regió Metropolitana de Barcelona.....	79
Figura 30. Nacionalitat dels amics més propers dels estudiants internacionals.....	79
Figura 31. Mitjans de transport utilitzats pels estudiants internacionals per desplaçar-se per la ciutat de Barcelona.....	81
Figura 32. Ciutats visitades pels estudiants internacionals de Barcelona durant el curs 2016-2017.....	83

TAULES

Taula 1. Els estudiants internacionals entrevistats.....	13
Taula 2. Els actors d'acollida entrevistats.....	14
Taula 3. Evolució del nombre d'estudiants en Educació Superior al món (1975-2012).....	15
Taula 4. Parts de mercat o estudiants estrangers en països de l'OCDE (2000-2013).....	16
Taula 5. Percentatge de dones entre els estudiants estrangers en països de l'OCDE.....	17
Taula 6. Contingent d'estudiants internacionals en les 4 direccions de la migració segons la classificació del Banc Mundial (2009-2010) i les dades de la UNESCO (2012).....	19
Taula 7. Nombre d'estudiants internacionals per país d'origen: 2003, 2005, 2008, 2010 i 2013 (15 primers països).....	21
Taula 8. Participació per país d'origen en l'enviament d'estudiants internacionals a l'estranger: 2003, 2005, 2008, 2010 i 2013 (15 primers països)....	22
Taula 9. Estudiants internacionals per país de destinació: 2000, 2003, 2005, 2008, 2010 i 2013 (15 primers països).....	23
Taula 10. Participació per país de destinació en la recepció d'estudiants internacionals provinents de l'estranger: 2003, 2005, 2008, 2010 i 2013.....	24
Taula 11. Nombre d'estudiants estrangers/internacionals a Espanya (2000-2013)	31
Taula 12. Factors subjacents que intervenen en l'elecció del país d'estudis.....	38
Taula 13. Percentatge d'estudiants internacionals/estrangers per nivell d'Educació Terciària, 2013 (països seleccionats de l'OCDE).....	44
Taula 14. Etapes del programa <i>Erasmus</i> des de la seua creació.....	47
Taula 15. Principals destinacions espanyoles del prog. <i>Erasmus</i> (2012-2013).....	56
Taula 16. Estudiants estrangers a les universitats barcelonines respecte al total d'estudiants estrangers a Espanya (2001-2015).....	59
Taula 17. Evolució del percentatge d'estudiants <i>Erasmus</i> enviats (<i>Outgoing</i>) respecte dels estudiants <i>Erasmus</i> rebuts (<i>Incoming</i>) (2004-2014).....	61
Taula 18. Motius de l'elecció de Barcelona com a ciutat on cursar els estudis.....	75
Taula 19. Problemes i inconvenients sorgits durant el període de mobilitat.....	85
Taula 20. Aportacions de l'experiència a l'estranger.....	86

RESUM

Entenem com a mobilitat internacional d'estudiants el procés pel qual aquests es desplacen a un altre país diferent al d'origen per realitzar, o bé per continuar els seus estudis superiors. Per la seua banda, el programa de mobilitat institucionalitzada *Erasmus* ha permés la realització d'un període d'estudis limitat temporalment en un altre país de l'Espai Europeu d'Educació Superior. Barcelona es posiciona com a segona ciutat espanyola en recepció d'estudiants internacionals, sols per darrere de Madrid. Malgrat l'aparent homogeneïtat del grup d'estudiants internacionals, s'observen disparitats en els comportaments de mobilitat entre els estudiants "estrangers" i els estudiants *Erasmus* enquestats a la ciutat de Barcelona. Els estudiants del primer grup tenen una edat compresa entre els 24 i els 31 anys i vénen pel prestigi de les seues universitats. Els del segon grup, en canvi, tenen una edat compresa entre els 21 i els 25 anys i vénen per la reputació de la ciutat i les seues característiques.

Paraules clau: *Mobilitat, migració, estudiant internacional, Educació Superior, Erasmus, Espanya, Barcelona.*

ABSTRACT

The international mobility of students allows students to go to a foreign country to start or continue their high education studies. To this regard, the *Erasmus* mobility programme has enabled students to spend a limited period of time within their studies in a country of the European Higher Education Area. Barcelona is the second city in Spain after Madrid which receives most international students. Even though these students might seem a homogenous group, there are differences in the movement behaviours between the international students and the interviewed *Erasmus* students in Barcelona. The first group includes students from 24 to 31 years old and the main reason why they come is the prestige of our universities. The second group includes students from 21 to 25 and mainly come because of the reputation of the city and its characteristics.

Key words: *Mobility, migration, international student, Higher Education, Erasmus, Spain, Barcelona.*

1. INTRODUCCIÓ

La mobilitat d'estudiants és un fenomen d'abast global, motivat pel fet que les economies dels països més desenvolupats es basen en el coneixement i en la informació. Aleshores, la recepció d'estudiants internacionals en les institucions universitàries és un dels aspectes més bàsics per a la seua internacionalització. Així és que, en un món cada cop més globalitzat, l'educació és un servei més, i per tant, un producte comercial.

El punt que volem analitzar amb més detall són les motivacions que han conduït als estudiants a elegir la ciutat de Barcelona entre tota l'oferta educativa disponible. Per a això, és necessari, com a geògrafs, abordar el fenomen des d'una perspectiva espacial. A pesar de la bibliografia insuficient respecte a aquest tema, ha sigut necessari enriquir-se d'informació procedent de fonts molt diverses.

L'objectiu d'aquest Treball Fi de Màster és conèixer la mobilitat dels estudiants a nivell global i a la Regió Metropolitana de Barcelona (RMB). A partir d'aquest objectiu general, es desenvolupen dos objectius específics: Per una banda, s'analitza el fenomen de la mobilitat d'estudiants en el context de les migracions internacionals, posant l'accent en el programa *Erasmus*. Per altra banda, s'expliquen les característiques i els comportaments de mobilitat dels estudiants internacionals matriculats o en període de mobilitat a les principals universitats públiques de la ciutat de Barcelona a través d'una enquesta.

Un cop delimitats els objectius, es defineix l'estructura del treball: En el primer capítol es presenta a mena d'introducció el tema d'estudi, així com els objectius i l'estructura del treball. El segon capítol abraça el marc teòric de la migració o mobilitat d'estudiants internacionals. En el tercer capítol s'explica la metodologia duta a terme, les fonts d'informació consultades, els problemes i inconvenients que han sorgit al realitzar el treball i de quina manera els he resolt.

El quart capítol comprén el fenomen de la mobilitat d'estudiants en sí: les tendències més rellevants, la composició i direcció dels fluxos i els factors que condicionen els estudiants en l'elecció del país estranger on cursaran els estudis superiors. El cinqué capítol comprén el programa de mobilitat institucionalitzada *Erasmus*, posant l'accent

en el rol que Espanya hi juga. El sisé capítol presenta les dades relatives a l'evolució i origen dels estudiants internacionals a les universitats públiques barcelonines.

Tot seguit, el seté capítol s'interessa per la mobilitat dels estudiants internacionals a la Regió Metropolitana de Barcelona a través d'una enquesta. El darrer capítol, a mode de conclusió, sintetitza les línies generals del fenomen de la mobilitat d'estudiants i presenta una sèrie de propostes, que en cas d'adoptar-se, podrien afavorir la dinamització d'aquest fenomen.

Arran de la meua experiència com a estudiant *Erasmus* a la ciutat francesa d'Estrasburg en el curs 2014-2015 durant el Grau en Geografia i Medi Ambient, s'ha despertat en mi encara una major curiositat per aquest fenomen. Per altra part, la complexitat del problema justifica que la seua anàlisi siga abordada des d'un punt de vista multiescalar, des de l'escala global fins a arribar a l'escala local. En el cas que ens pertoca, la ciutat de Barcelona i la seua Regió Metropolitana.

2. MARC TEÒRIC

En geografia com en sociologia el terme mobilitat se sol utilitzar fonamentalment per referir-se al desplaçament de persones en l'espai, independentment de la duració, la composició i els motius. Per tant, abraça el trasllat vocacional, les visites de curta duració relacionades amb esdeveniments familiars i les migracions per motius de treball o d'estudis. Amb freqüència, un mateix desplaçament es qualifica de mobilitat i migració. De fet, en els darrers anys, els estudiosos de les migracions prefereixen el terme mobilitat per referir-se als fluxos actuals, cada vegada més complexos i fragmentats (Sheller i Urry, 2006; King i Skeldon, 2010).

Amb tot i això, els termes migració i mobilitat no signifiquen exactament el mateix. Per una part, la migració és el desplaçament o canvi de residència a certa distància –que ha de ser significativa- i amb caràcter relativament permanent o amb certa voluntat de permanència (Arango, 1985). És en la temporalitat del fenomen on incideixen Grinberg i Grinberg (1984): “...per un temps suficientment prolongat com perquè implique viure en un altre país i desenvolupar-hi les activitats de la vida quotidiana”.

La mobilitat, aplicada al desplaçament humà, no estableix ni la distància ni la durada mínima. Es tracta, doncs, d'una noció àmplia i diversa que engloba la migració com a tipus de mobilitat. Tota migració és una mobilitat, però no a l'inrevés (Terrier, 2009d). Encara que tant la migració com la mobilitat comporten un desplaçament en l'espai, en aquest treball s'ha optat per utilitzar el terme mobilitat. Tal vegada aquest tipus de migració sigui el que més dificultats presenta atesa la seua complexitat fluïdesa i capacitat de canvi (Mamie, 2015). O sigui, l'estudi de la mobilitat internacional d'estudiants en les ciències socials presenta una elevada dificultat d'anàlisi. Cada any oscil·la, de vegades substancialment, el nombre d'estudiants emesos i rebuts per país d'origen i destinació. Ens hem de fixar, doncs, en les tendències d'aquesta migració enlloc de centrar-nos en les xifres reals i absolutes que, a més, utilitzen una terminologia semblant però diferent segons el país que envia les dades i l'organització estadística, tal com veurem al capítol de la metodologia.

Les migracions engloben diferents tipus de persones, que poden classificar-se segons Castles i Davidson (2000) en treballadors temporals, professionals altament qualificats,

migrants irregulars, refugiats i desplaçats interns. A més, estos desplaçaments poden ser voluntaris o forçades, individuals o familiars, i definitius o temporals sempre que es contemple el retorn al lloc d'origen. Els motius són diversos: polítics, bèl·lics, mediambientals, econòmic-laborals, culturals, etc. En el cas que ens ocupa, el desplaçament es caracteritza pel caràcter internacional i la pretensió de retorn, o siga, té una durada prevista fixada ja abans de partir (Murphy-Lejeune, 2003). L'individu no canvia de residència de manera definitiva, sols s'estableix en un altre lloc temporalment.

A banda d'això, el desplaçament d'estudiants és considerat per nombrosos autors com un tipus de migració altament qualificada (Bermúdez-Rico, 2015; Ennaffaa i Paivandi, 2008; OIM, 2008; Terrier, 2009a; Van Mol, 2008), ja siga en el transcurs dels estudis superiors a l'estranger o una vegada finalitzada la formació, molts com una estratègia premeditada per restar al país d'acollida en finalitzar els estudis. Per açò, la preferència dels estudiants per països com Estats Units, el Regne Unit, Austràlia o Canadà, entre d'altres, pot suposar una estratègia per establir-se *a posteriori*. O bé, el fet de dirigir-se a països econòmicament emergents cada cop més és una altra mena d'estratègia, de manera que aquestos estudiants, en tornar al seu país d'origen, els serà més fàcil trobar treball.

Els països receptors tenen la porta oberta als fluxos de mà d'obra qualificada i orienten les polítiques migratòries cap a aquest objectiu, en detriment de la mà d'obra no qualificada, que, en la major part dels casos, no té altra alternativa més que la immigració irregular.

La globalització de l'economia ha conduït a l'expansió d'intercanvis entre universitats i altres centres educatius (Lardiés, 1997). Existeix un relació cada cop més intrínseca entre la internacionalització curricular i la mobilitat d'estudiants, professorat i investigadors. En un context de creixent globalització en què les economies de les principals potències es basen en el coneixement i en la informació (Ermolieva i Kudayarova, 2014), la internacionalització de l'Educació Superior incideix en els canvis que registra la geografia econòmica mundial. Nombrosos països recluten estudiants per tal d'augmentar la seua reserva de cervells i mà d'obra qualificada que tant necessiten perquè assumeixen que el capital humà és clau per al desenvolupament econòmic (Van Mol, 2008).

En la internacionalització de l'Educació Superior intervenen diversos actors. En primer lloc, els estudiants, bé amb l'objectiu d'obtindre un títol superior a l'estranger, bé per efectuar una estada a fi de revaloritzar el seu *curriculum vitae*. En segon terme, les universitats, que obtenen prestigi amb el nombre d'estudiants internacionals que acullen i amb la imatge que difonen en els països d'origen. A més a més, l'atracció d'estudiants suposa una font d'ingressos procedents de les matrícules i altres despeses no són gens menyspreables. En tercera instància, els diferents estats poden adoptar polítiques favorables a l'atracció d'estudiants mòbils, encara que també hi ha països que regulen o dificulten l'accés a estudiants de determinades nacionalitats o nivells d'estudi. I en darrer terme, els blocs supranacionals poden fomentar notablement la mobilitat dels estudiants, com és el cas de la UE a través del programa *Erasmus*.

Respecte de les conseqüències de la mobilitat d'estudiants, n'hi ha d'opinions enfrontades. Alguns autors opinen que pot suposar una fuga de cervells o *brain drain* (Fittipaldi *et al.*, 2012; Osvaldo, 2011), el que implica la pèrdua de mà d'obra qualificada dels països emissors, els quals perdrien part de la inversió efectuada en l'educació en etapes vitals anteriors (OIM, 2008). Aquests estudiants, considerant l'atracció generada pels països desenvolupats necessitats de mà d'obra qualificada, rarament tornaran al seu país d'origen, on manquen les infraestructures d'investigació i els salaris són baixos. És possible que molts estudiants no retornen mai al seu país d'origen, i més encara si són doctorands (Banc Mundial, 1999). En països de l'OCDE (2008), la taxa de permanència és de fins al 25% dels estudiants internacionals.

En canvi, la mobilitat d'estudiants, tal com la coneixem avui en dia, és considerada més bé com un intercanvi i circulació de talents (*brain gain, brain circulation, brain exchange*) i no com una fuga de cervells (*brain drain*) com en dècades passades (Esparragoso, 2012; Martínez, 2005; Pellegrino, 2001). Els estudiants deixarien enrere el seu país temporalment, i en tornar, contribuirien al desenvolupament del país d'origen aplicant els coneixements apresos a l'estranger. Pensem que aquests estudiants mòbils durant els seus estudis poden seguir sent-ho al llarg de la seua vida laboral. Tal vegada, molts decidisquen quedar-se en el país que els ha acollit durant els seus estudis universitaris. Altres, en canvi, resten al país estranger per una temporada i finalment prenguen la decisió de tornar al seu país d'origen definitivament. O inclús, que el canvi

de país o de residència tinga lloc a causa de les necessitats de l'empresa que els haja contractat.

Però, encara existeix certa preocupació al voltant pels efectes de la fuga de cervells per als països d'origen. Segons Iguchi (2003), el 75% dels estudiants de nacionalitat xinesa que van marxar a estudiar a l'estranger entre 1978 i 1999 no han tornat al seu país natal. Tanmateix, les estadístiques i els estudis sobre els estudiants internacionals que romanen a un país estranger després dels estudis són encara escassos per poder afirmar amb certesa que es produeix una fuga de cervells a nivell global.

Els estudiants que es mobilitzen pertanyen generalment a la classe mitjana-alta. Podem afirmar, doncs, que la mobilitat contribueix a una major estratificació de la societat i a un accés encara més desigual als llocs de treball millor remunerats. La mobilitat d'estudiants és, per tant, causa i conseqüència de l'estratificació social, econòmica, política i cultural (Bauman, 2001).

En definitiva, ser mòbil permet l'accés a recursos i posseir recursos dóna la capacitat de ser mòbil (Terrier, 2009d). La diversitat d'espais i la heterogeneïtat de les qualitats dels indrets empenten l'individu al desplaçament. La mobilitat permet l'obtenció de béns, serveis i relacions socials. Així, si l'accés a la mobilitat és desigual, la mobilitat en si encara accentuaria més les desigualtats a nivell global.

No obstant això, no tot és tan negatiu en la mobilitat d'estudiants. Els països emissors es beneficiarien, en cas de retorn, de la transferència de tecnologia i coneixements (Fittipaldi *et al.*, 2012), ja que reben estudiants formats en dominis molt concrets i especialitzats. Aleshores, els estudiants hi aplicarien els nous coneixements apresos. A més, els estudiants poden funcionar com ambaixadors del territori (Fittipaldi *et al.*, 2012; Luchilo, 2006; Mamie, 2015; OCDE, 2001; OCDE, 2016; OIM, 2008; Terrier, 2009d; Van Mol, 2008), i establir lligams culturals, comercials i polítics entre el país d'origen i el d'acollida. Són ells els que difonen una visió generalment positiva del país i de la vila on han viscut. A part d'això, si resten al nou país per treballar, hem de considerar la contribució a l'economia del país d'origen mitjançant inversions, remeses i vincles comercials i tècnics. Però, els beneficis són sovint majors per al país d'acollida, no sols pels ingressos derivats de la matrícula, sinó també per les despeses quotidianes bàsiques de l'estudiant en el dia a dia en termes de consum i habitatge.

Els costos de matrícula són habitualment més alts per als estudiants internacionals que per als locals. En l'actual context de globalització de serveis, la formació superior és considerada cada cop més com un producte a vendre (Terrier, 2009b). En aquest sentit, resulta significatiu que quan s'analitza la distribució d'estudiants per països, no es parla de percentatge d'estudiants mòbils acollits per un país sobre el total d'estudiants internacionals al món, sinó de quota de mercat (OCDE, 2008). L'ús de termes com exportació de serveis d'educació o economia del coneixement ens permet parlar de la mercantilització de l'Educació Superior. L'educació és un producte del qual treure profit en un món cada cop més globalitzat. Així és que com major siga el nombre d'estudiants internacionals, major serà l'atractiu del territori i del seu sistema d'Ensenyament Superior.

Per altra banda, a pesar que el motiu principal de la mobilitat siga l'estudi i la formació, en molts casos hi ha altres motius subjacents, pel fet que molts estudiants es veuen obligats a treballar per tal de sufragar-se els estudis, o bé per motius d'oci i turisme amb la visita de ciutats i altres indrets una vegada instal·lats a la localitat d'acollida. En síntesi, com destaca Terrier (2009d), les diverses formes de mobilitat tenen impactes recíprocs les unes sobre les altres.

La mobilitat d'estudiants internacionals significa la realització d'un període d'estudis a un país diferent a aquell on s'estudiava. Podem classificar aquesta migració basant-nos en uns paràmetres designats per Micolta (2005). Així, ens referim a l'espacialitat, o dit d'una altra manera, la distància euclidiana recorreguda per cada estudiant des de la ciutat d'origen fins a la de destinació; i a la temporalitat, que inclou al seu torn dues variables, la freqüència del desplaçament i el temps transcorregut en la ciutat de destinació. A més de la pròpia mobilitat en si, ens fixarem també en les mobilitats espacials efectuades pels estudiants durant el període d'estada a l'estranger.

La mobilitat per motiu d'estudis és una migració al mateix temps espontània i dirigida (Ariño *et al.*, 2014; Micolta, 2005). El desplaçament pot ser de caire institucionalitzat o dirigit, o siga, mitjançant amb acords establerts per les institucions d'Educació Superior amb la finalitat d'efectuar una estada amb una duració màxima d'un curs acadèmic, o bé autònoma i espontània, o siga, per seguir una titulació a l'estranger de duració diversa i nivell amb la finalitat d'obtenir un títol acadèmic d'Educació Superior a l'estranger.

3. METODOLOGIA I FONTS D'INFORMACIÓ

Les fonts estadístiques que recullen les dades relacionades amb els estudiants internacionals a nivell global són l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE) i l'Organització de les Nacions Unides per l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO). El recompte d'estudiants internacionals i/o estrangers presenta grans dificultats. Aquestes organitzacions internacionals mostren les sèries estadístiques amb una terminologia semblant (segons el país de procedència de les dades), però diferent, el que sovint dificulta una anàlisi comparativa temporal i entre països. Les dades sobre els estudiants internacionals s'han obtingut de les estadístiques de l'OCDE i s'han completat amb les aportades per l'Institut d'Estadística de la UNESCO per als països que no pertanyen a aquesta organització econòmica. És el país receptor qui aporta les xifres absolutes dels estudiants internacionals a aquestes organitzacions.

Podem definir a l'estudiant internacional o internacionalment mòbil, bé com a un estudiant que no és resident permanent en el país on hi estudia (i es troba matriculat) i que ha travessat un límit nacional amb l'objectiu d'estudiar (UNESCO, 2009), bé com a un estudiant que ha realitzat estudis a l'exterior i ha obtingut una qualificació prèvia i tot seguit estudia de nou en un altre país estranger distint al d'origen o de residència habitual (Olivella, 2016). El criteri a tenir compte seria la realització de l'ensenyament secundari en el país de procedència, o bé, part de l'ensenyament terciari en un altre país distint al d'origen. En canvi, la definició d'estudiant estranger és molt més general: Es tracta de tot estudiant que posseeix una nacionalitat diferent a la del país on dugui a terme els estudis, però han pogut nàixer allí. El criteri que preval, doncs, és la nacionalitat. Alguns països, tot i això, ofereixen encara les seues dades sota la categoria d'estudiants estrangers (cf. República Txeca, Itàlia, Rússia), per la qual cosa es troben sobredimensionades, ja que hi compten els estudiants fills de la immigració. Aquests estudiants, tot i tenir la categoria d'estudiants estrangers, no han practicat la mobilitat, i per tant, no poden considerar-se com a estudiants internacionals.

Així és que, des de 2012, diversos països han començat a proporcionar únicament les dades dels estudiants internacionals. Açò trenca amb la tradicional problemàtica de la representació sobredimensionada que aporta la categoria d'estudiant estranger, de

manera que s'interrompen les sèries cronològiques recents, tal i com apunta l'informe de l'OCDE de 2015. Per tant, hem d'agafar-les dades com una tendència i no com xifres reals i absolutes. A més a més, les dades de l'OCDE per a l'any 2014 no són directament comparables a les d'anys anteriors, ja que sols s'han publicat les dades percentuals o parts de mercat dels estudiants internacionalment mòbils únicament en nivell de màster i doctorat.

A partir de les dades proporcionades per aquests dos organismes internacionals s'ha realitzat cartografia diversa: tres mapes sobre el fenomen de la mobilitat en 2001 i 2010 respectivament, i vuit més en funció de la procedència dels estudiants als principals països receptors amb les dades més actuals, corresponents a l'any 2013. Per als mapes a escala global hem utilitzat la projecció “*World Eckert V*”, que encara que presenta deformacions cap als pols, mostra clarament tots els països.

En el cas d'Espanya com a país receptor, el Ministeri d'Educació, Cultura i Esport proporciona les dades sobre els estudiants estrangers matriculats¹ segons nivell d'estudis (grau o màster) i la institució receptora, tot açò amb una periodicitat anual.

Per la seua banda, les estadístiques referents al programa *Erasmus* s'han consultat a la base de dades de l'Oficina d'Estadística Europea (EUROSTAT) i a la Comissió Europea. Totes dues en conjunt proporcionen informació relativa al nombre total d'estudiants participants i també per país en les diverses modalitats del programa (posant l'accent en *Erasmus* estudis i *Erasmus* pràctiques), les principals universitats en emissió i recepció d'estudiants, entre d'altres aspectes. Cal esmentar que les dades sobre els estudiants *Erasmus* per país receptor sols es troben disponibles des del curs acadèmic 2000-2001 fins el curs 2014-2015. Així mateix, la Comissió Europea publica periòdicament diversos documents sobre el programa *Erasmus*, els quals analitzen l'impacte del programa a nivell individual i també a nivell institucional, i com no, de quina manera augmentar la participació en un programa en què, malgrat tot, sols participen el 5% dels estudiants europeus (Comissió Europea, 2010).

En el següent apartat s'han emprat dades de les universitats barcelonines (UB, UAB, UPC, UPF) dels seus estudiants estrangers i s'han calculat diverses taxes. Les dades

¹ Els estudiants Incoming en programa d'intercanvi no s'hi inclouen

s'han obtingut de la Comissió Europea (nombre d'estudiants emesos i rebuts per universitat) i del Ministeri d'Educació (nombre d'estudiants estrangers per universitat).

Però, la base de la nostra anàlisi és la utilització de la metodologia quantitativa. Aquesta es fonamenta en una enquesta anònima i *on line* a través de la plataforma *Google Drive* realitzada en la primavera de 2017 a estudiants internacionals de les principals universitats públiques de la Regió Metropolitana de Barcelona (UB, UAB, UPC, UPF) durant el curs acadèmic 2016-2017. Per a l'elaboració del qüestionari de l'enquesta ens hem basat en la realitzada per Eugénie Terrier (2009) en la seua tesi doctoral "*Mobilités et expériences territoriales des étudiants internationaux en Bretagne : interroger le rapport mobilités spatiales - inégalités sociales à partir des migrations étudiantes*". El seu qüestionari comprenia vora 60 preguntes, de les quals hem seleccionat les que hem cregut més convenientes per a la nostra anàlisi i n'hem afegit de noves, tot adaptant-les al cas d'estudi de la ciutat de Barcelona i la seua Regió Metropolitana. A més a més, se cita molt a aquesta autora, ja que la seua tesi ha sigut una font d'informació molt valuosa per a la realització d'aquest Treball Fi de Màster.

L'enquesta consta de 34 breus qüestions (veure el model inclòs a l'Annex) i repassa els diferents estadis de la mobilitat pels quals travessa l'estudiant. Aquesta segueix l'eix cronològic que es presenta tot seguit (Figura 1). En primer lloc, definirem les característiques bàsiques de l'estudiant (sexe, edat i nacionalitat). En segon terme, els estudis que cursa (nivell i branca d'estudis, així com les llengües que parla cada estudiant i quin nivell presenta abans i després de la mobilitat). Després, el període previ a la mobilitat ens permet esbrinar quins factors, esdeveniments i motivacions han condicionat al llarg de la seua vida a emprendre la migració i a l'elecció del país i de la ciutat d'estudis. A continuació, el propi període de mobilitat, que per la seua extensió hem hagut de desmembrar-lo en tres subapartats: el moment d'arribada, el mode de vida (allotjament i localització del mateix) i les relacions socials i, com no, la mobilitat practicada durant el propi període de mobilitat, o siga, els viatges de turisme realitzats al llarg d'aquest. I en darrer lloc, els plans i les perspectives de futur acadèmics i/o professionals una vegada finalitze el període de mobilitat. El mètode d'obtenció ha sigut a través de l'enviament de correus electrònics a coordinadors de mobilitat i de màster de les universitats de Barcelona, molts dels quals posteriorment s'han encarregat de fer traslladar l'enquesta als seus estudiants.

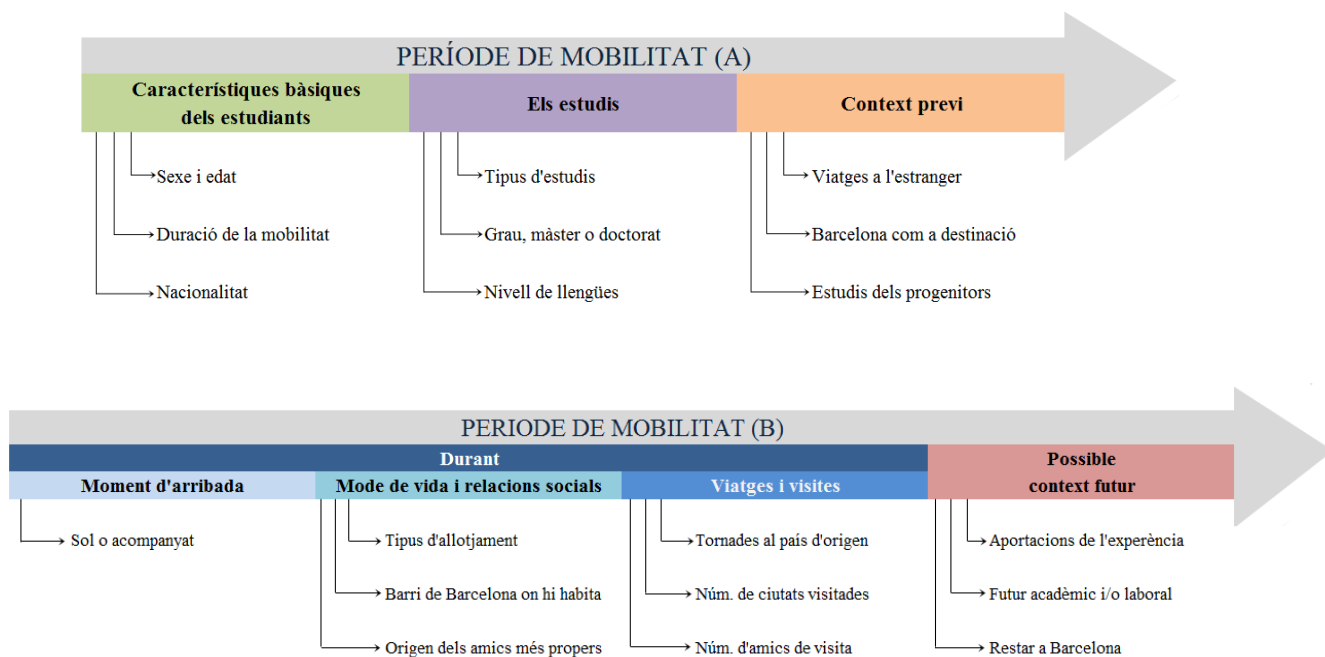

Figura 1. Cronograma del període de mobilitat. Aspectes fonamentals.

Font: Elaboració pròpia a partir del qüestionari de l'enquesta

A més, la nostra investigació combina la metodologia quantitativa amb la qualitativa. La finalitat d'aquestes entrevistes de caràcter semiestructurat és l'obtenció d'informació detallada i de primera mà al voltant de l'experiència de la mobilitat, més enllà de les altres dades extretes de l'enquesta realitzada. En altres paraules, les entrevistes complementen l'enquesta. Les entrevistes donen una idea de l'existència de certes tàctiques individuals que el qüestionari, per la seua naturalesa, podria emmascarar. Tots dos mètodes presenten les seues febleses però allò que pot mancar d'una pot ser contrarestat per l'altra (Terrier, 2009d).

S'ha procedit a entrevistar a un total de 23 actors implicats, tot comptant estudiants i actors d'acollida. Per una banda, a estudiants internacionals de diverses nacionalitats (Taula 1) per tal que ens oferisquen una visió més personal de la seua experiència i mostren a través de la mateixa opinions, vivències i sensacions que passarien desapercibudes amb la realització únicament de l'enquesta.

No menys important, ens ajuda així mateix a descobrir les semblances i diferències entre les diverses poblacions d'estudiants internacionals a Barcelona. La tècnica per accedir a les persones entrevistades s'ha basat en els contactes enllaçats o de "bola de neu", començant per companys de classe i coneguts.

Taula 1. Els estudiants internacionals entrevistats

Nom	Nacionalitat	Gènere	Edat	Becari	Formació prèvia	Disciplina
<i>Ana</i>	Paraguai	F	26	Sí	Enginyeria agrònoma	M. PTGA ²
<i>Gustavo Rafael</i>		M	26	Sí	Enginyeria ambiental	M. PTGA ²
<i>Viviana del Pilar</i>	Colòmbia	F	29	No	Geografia	M. PTGA ²
<i>Catalina</i>		F	26	No	Economia	M. PTGA ²
<i>Deiron Andrés</i>		M	25	Sí	Història	M. PTGA ²
<i>Ray Alexander</i>		M	40	No	Administrador ambiental	M. PTGA ²
<i>Gabriela</i>	Equador	F	25	Sí	Economia	M. PTGA ²
<i>Henry</i>		M	26	No	Enginyer en ecoturisme	M. PTGA ²
<i>Julieta</i>		F	25	No	Ciències Polítiques	M. PTGA ²
<i>Pamela</i>	Xile	F	35	Sí	Arquitectura	M. PTGA ²
<i>Paulina</i>		F	30	No	Arquitectura	M. PTGA ²
<i>Débora</i>	Itàlia	F	30	No	Geografia	M. PTGA ²
<i>Ludovica</i>		F	23	No	Traducció i interpretació	M. Turisme Urbà
<i>Rodrigo</i>	Brasil	M	27	No	Relacions Internacionals	M. PTGA ²
<i>Vilma Sally</i>	Perú	F	33	No	Arquitectura	M. PTGA ²
<i>Eduardo Jesús</i>		M	26	Sí	Enginyeria ambiental	M. PTGA ²
<i>Yasser</i>		M	33	No	Enginyeria ambiental	M. PTGA ²
<i>Blanca Violeta</i>		F	28	No	Enginyeria forestal	M. PTGA ²
<i>Patty</i>		F	30	No	Enginyeria ambiental	M. PTGA ²
<i>Nailly</i>		F	29	No	Psicologia	M. Recursos Humans

Font: Elaboració pròpia a partir de les entrevistes

² Màster en Planificació Territorial i Gestió Ambiental (UB)

Entre els estudiants entrevistats, malgrat cursar la majoria el mateix màster (Planificació Territorial i Gestió Ambiental), hi ha una gran varietat de nacionalitats, de grups d'edat, així com de disciplines d'estudi prèvies a través de les quals han accedit a aquest màster. És l'enfocament multidisciplinar propi de la Geografia, alhora que un ventall que ens ofereix respostes molt diverses.

Per altra banda, actors d'acollida dels estudiants internacionals a les facultats de les diverses universitats analitzades (Taula 2), entre els quals es troben els coordinadors de màster, així com altres organitzacions que ajuden a l'estudiantat. Aquests actors ens donaran la seua opinió del fenomen de la mobilitat, així com els efectes de les polítiques en el flux d'estudiants mòbils i com les mesures adoptades faciliten l'adaptació dels estudiants nous. S'ha intentat entrevistar almenys a algun responsable de cada una de les universitats estudiades, però finalment no ha estat possible. Els qüestionaris de les entrevistes tant a estudiants com a actors d'acollida s'adjunten a l'annex després del model de l'enquesta.

Taula 2. Els actors d'acollida entrevistats

	Institució	Funció	Contacte
<i>Establiments d'Ensenyament Superior</i>	UB	Coordinadora <i>Erasmus Outgoing</i> (Facultat d'Economia)	Montse Cervera i Escofet
		Cap de Servei de Desenvolupament Internacional	Esther Martra i Manonelles
		Coordinador del màster en Turisme Urbà	Carles Barriocanal i Lozano
<i>Serveis universitaris</i>	BCU	Directora	Montse Serret

Font: Elaboració pròpia a partir de les entrevistes

4. LA MOBILITAT INTERNACIONAL D'ESTUDIANTS

El nombre d'estudiants en mobilitat internacional al món és un indicador que explica de les tendències en la matèria a nivell mundial, presenta els principals països receptors i mostra l'evolució de les parts de mercat en el sector internacional de l'Educació Superior. Açò explica certes raons subjacents que empenten els estudiants que desitgen cursar o bé continuar els seus estudis universitaris a l'estranger a elegir un país de destinació o un altre.

En definitiva, s'estudia el repartiment dels estudiants escolaritzats segons el país d'acollida, així com del país de procedència, i precisa les implicacions que la mobilitat internacional per estudis pot tenir en els països receptors en matèria d'immigració.

4.1. Tendències de la mobilitat d'estudiants

En els darrers anys, la mobilitat d'estudiants es caracteritza pel fort increment dels efectius. En el que portem de segle, el nombre d'estudiants mòbils s'ha duplicat, un augment similar al del total d'estudiants (Taula 3). Certament, la proporció d'estudiants internacionals a penes no s'ha modificat, i equival a poc més del 2% de tots els estudiants d'Educació Superior. O sigui, malgrat l'augment, el contingent d'estudiants mòbils continua essent una petita part (Luchilo, 2013).

Taula 3. Evolució del nombre d'estudiants en Educació Superior al món (1975-2012)

	1975	1990	2000	2005	2010	2012
Total d'estudiants (en milions)	-	68	99	138	181	196
Estudiants mòbils (en milions)	0,8	1,3	2,1	3,0	4,2	4,5
Taxa de mobilitat (%)	-	1,9	2,1	2,2	2,3	2,3

Font: OCDE i Institut d'Estadística de la UNESCO. Elaboració pròpia

Les raons d'aquest augment són bàsicament dues. En primer lloc, el ràpid desenvolupament dels transports i les comunicacions i una major circulació de la

informació (OCDE, 2001). La segona raó de l'increment de la mobilitat és el valor afegit al fet d'estudiar a l'estranger i en establiments universitaris prestigiosos. Açò va associat a l'explosió de la demanda de l'ensenyament universitari al món, ja que molts països no tenen suficient capacitat per poder acollir tots els estudiants nacionals o no ofereixen les formacions que desitgen (OCDE, 2016).

Una segona tendència és la relativa diversificació de les destinacions. Els països que pertanyen a l'OCDE han perdut part de mercat en l'acollida d'estudiants internacionals des de l'inici de segle, passant de rebre el 80,5% dels estudiants a l'any 2000 al 72,9% en 2013 (Taula 4). De fet, els cinc principals països receptors de parla anglesa (Estats Units, Regne Unit, Austràlia, Canadà i Nova Zelanda) concentraven el 45% dels estudiants internacionals al món l'any 2000, mentre que a l'any 2013 sols van albergar el 40% d'aquests. Aleshores, podem deduir que aquests cinc països han sigut els que major pes relatiu hi han perdut. Malgrat aquesta davallada relativa, els principals països receptors han guanyat contingents al llarg del període analitzat.

Taula 4. Parts de mercat o estudiants estrangers en països de l'OCDE (2000-2013)

	2000	2003	2005	2008	2010	2013
Parts de mercat (%)	80,5	-	84,2	79,1	77,3	72,9

Font: OCDE. Elaboració pròpia

Una possible tercera tendència seria l'augment de la proporció de dones estudiants mòbils des de finals del segle XX (Taula 5). En 2010 ja representaven la meitat dels estudiants internacionals mòbils al món. És més, en alguns països receptors la proporció de dones és netament major, com a Espanya (55%), Itàlia (59%) o Països Baixos (60%).

Ara bé, no podem oblidar que la proporció de dones mòbils en major o menor mesura depèn, evidentment, de cada país emissor i del volum d'estudiants que cada un d'aquests envia a l'estranger. És a dir, als Estats Units, les dones són més propenses a la mobilitat que els homes, i a més, ho fan en formacions relacionades amb la branca d'Humanitats. En canvi, al continent asiàtic inverteixen preferiblement en la mobilitat dels fills barons per la qual cosa, als països amb un major percentatge d'estudiants asiàtics, hi predominaran els homes entre els estudiants internacionals (OCDE, 2004).

Taula 5. Percentatge de dones entre els estudiants estrangers en països de l'OCDE

	1998	2004	2010
<i>Alemanya</i>	45	50	49
<i>Austràlia</i>	49	46	48
<i>Àustria</i>	48	52	54
<i>Canadà</i>	43	47	45
<i>Corea del Sud</i>	38	46	52
<i>Dinamarca</i>	59	54	52
<i>Eslovàquia</i>	-	41	50
<i>Espanya</i>	49	51	55
<i>Estats Units</i> ³	42	44	-
<i>Finlàndia</i>	40	45	40
<i>França</i> ³	-	49	51
<i>Hongria</i>	41	53	49
<i>Irlanda</i>	53	-	53
<i>Islàndia</i>	66	66	60
<i>Itàlia</i>	50	57	59
<i>Japó</i>	46	48	49
<i>Noruega</i>	52	56	58
<i>Nova Zelanda</i>	52	52	46
<i>Països Baixos</i>	-	54	60
<i>Polònia</i>	47	55	51
<i>Portugal</i>	-	49	52
<i>Regne Unit</i>	46	50	48
<i>República Txeca</i>	37	50	52
<i>Suècia</i>	56	54	41
<i>Suïssa</i>	45	45	49
<i>Turquia</i>	27	32	34
<i>Percentatge mitjà per país</i>	47	50	50

Font: OCDE i Institut d'Estadística de la UNESCO. Elaboració pròpia

És més, una altra característica que convé ressaltar d'aquest tipus de migració -encara que no la consideràriem com a tendència- és que en determinats països receptors, els fluxos d'estudiants superen inclús els dels treballadors estrangers. En 2007, l'arribada d'estudiants internacionals era comparable a la de treballadors estrangers en Bèlgica i Àustria, i fins i tot països com Austràlia, Japó, Nova Zelanda i Regne Unit van rebre més estudiants internacionals que treballadors estrangers (Beine *et al.*, 2013).

³ Estats Units i França: 2003 enlloc de 2004

4.2. Geografia de la mobilitat d'estudiants

La mobilitat internacional d'estudiants universitaris es caracteritza per una direcció asimètrica dels fluxos. A principis de segle, dos milions d'estudiants cursaven estudis superiors en un país diferent al país d'origen. En 2010 ja eren més de 4 milions. En tan sols 10 anys, el nombre de contingents mobilitzats s'ha duplicat. Les figures 2, 3a i 3b ens donen una visió del fenomen de la mobilitat internacional d'estudiants al món en els anys 2001 i 2010. Com hi podem observar, el fenomen s'ha desenvolupat amb gran rapidesa i els fluxos s'han complexificat.

La distribució geogràfica dels estudiants mòbils és el reflex de patrons migratoris regionals i interregionals. La direcció dels fluxos revela la configuració d'àrees geopolítiques i una major cooperació entre països (UNESCO, 2009). El motor de la mobilitat internacional d'estudiants és Àsia de l'Est i Pacífic com a emissor i Amèrica del Nord i Europa Occidental, que amb la seua política favorable a l'arribada de mà d'obra qualificada atrauen estudiants de tot el món (OIM, 2008).

D'aquests quatre milions d'estudiants mòbils, Àsia de l'Est i el Pacífic es posiciona com la primera regió emissora, amb un milió d'efectius (Figura 3a). A certa distància, amb una xifra inferior al mig milió d'estudiants, trobem Europa Occidental, seguida d'Europa Oriental i Àsia Meridional i Occidental.

Europa Occidental és el principal continent receptor. Rep contingents de tots els continents, però és poc atractiu per a Amèrica del Nord i Àsia Central. Tot seguit, Amèrica del Nord és la segona regió d'acollida, on hi predomina el flux procedent d'Àsia de l'Est i el Pacífic. Amèrica del Nord, malgrat restar en segona posició, és i ha estat una regió més atractiva per als estudiants asiàtics respecte d'Europa Occidental. Finalment, Àsia de l'Est i el Pacífic es posiciona com la tercera regió receptora. Convé posar de relleu que en la cartografia de l'any 2001 sols s'han comptabilitzat els països que reben més de 1.000 estudiants estrangers.

La direcció dels fluxos marca una clara tendència Sud – Nord que, de fet, es manifesta en el transcurs de la primera dècada del s. XXI i s'incrementa al llarg del període analitzat (Figures 2, 3a i 3b). Més del 50% dels fluxos van seguir aquesta direcció a

l'any 2010 (Taula 6). Però, el més destacable és l'increment de la mobilitat intracontinental a totes les regions del globus: a Europa Occidental, a Àsia de l'Est i del Pacífic, i més recentment a Àsia Meridional i a l'Àfrica Subsahariana, sobre tot en direcció a la República de Sud-àfrica (King i Raghuram, 2013); encara que ha disminuït a Amèrica del Nord respecte a 2001. També destaquen els fluxos amb direcció Nord - Nord (29%), especialment al continent europeu, on la mobilitat és bàsicament institucionalitzada, i té lloc amb motiu del programa *Erasmus*. De fet, la mobilitat intraeuropea va suposar ¼ de la mobilitat d'estudiants al món en 2001.

La migració internacional d'estudiants mostra un predomini marcat dels fluxos amb direcció Sud - Nord (Figura 2; Taula 6). No obstant això, amb l'augment de la mobilitat intraregional en totes les regions del globus, la direcció dels fluxos comença a desdibuixar-se i cada cop segueix menys aquest patró (Figura 3), que també segueixen altres migracions. És el cas del desplaçament d'estudiants europeus (espanyols, alemanys, holandesos, italians) i també immigrants que van venir aquí durant la primera dècada d'aquest segle retornen als seus països d'origen, cap als continents d'Àfrica i Amèrica Llatina i el Carib (Còrdova, 2012). Açò és conseqüència de la ramificació de la crisi econòmica, la qual ha afectat greument nombrosos països del vell continent.

Taula 6. Contingent d'estudiants internacionals en les 4 direccions de la migració segons la classificació del Banc Mundial (2009-2010) i les dades de la UNESCO (2012)

	S – N	N – N	S – S	N - S
Contingent d'estudiants internacionals	535.694	297.102	191.739	17.031
Percentatge (%) mundial d'estudiants	51	29	18	2

Font: OIM (2013), Banc Mundial i Institut d'Estadística de la UNESCO

I en acabant, la taxa de mobilitat, la anàlisi de la qual cal fer des de dues vessants: per una banda, el percentatge d'estudiants internacionals sobre el total d'estudiants del país amfitrió (Figura 3a). Malgrat l'absència de dades de nombrosos països, la presència d'estudiants internacionals és notable a països com Suïssa, Suècia, Noruega, Austràlia o Emirats Àrabs Units, encara que en el transcurs del període analitzat ha disminuït als

principals països receptors. Igualment, Estats Units, malgrat el primer país receptor, la seua taxa de mobilitat és relativament baixa.

Per altra banda, el percentatge d'estudiants que marxen respecte al total d'estudiants del país d'origen (Figura 3b). Aquest és elevat en certs països de l'Àfrica Subsahariana a causa de l'escassetat d'institucions universitàries i de qualitat (Flores, 2009; Terrier, 2009d). També els petits estats i de poc pes demogràfic, els estudiants dels quals es desplacen a països limítrofs per tal de prosseguir amb els seus estudis universitaris.

4.2.1. Països emissors

Un cop esbossat el mapa de la mobilitat, interessa referir-se als principals països emissors i receptors i als factors endògens que els col·loquen en una posició dominant en el panorama global de la mobilitat estudiantil universitària. La migració d'estudiants internacionals es caracteritza per l'alta selectivitat espacial (Bermúdez-Rico, 2015), de manera que els estudiants internacionals es decanten per un reduït nombre de països. Per contra, la varietat de països emissors és molt més elevada enfront de l'hegemonia d'uns pocs països receptors (Taules 7, 8, 9 i 10).

Els principals països emissors pertanyen a l'Àsia (Taula 7). El nombre d'estudiants participants procedents d'aquest continent s'ha incrementat, així com les parts de mercat. Es tracta de països econòmicament emergents (cf. Xina, Índia, Kazakhstan, Turkmenistan). També augmenta la xifra en països de l'OCDE com Alemanya, França (més bé receptors), Corea o Turquia en la primera dècada del segle XXI.

Entre els països emissors, destaca Xina, origen de la major part dels estudiants internacionals. A més, aporta el major nombre d'estudiants a alguns països receptors (Taula 7). Els efectius xinesos són tan nombrosos que als Estats Units, el Regne Unit, Austràlia i Japó superen els 50.000 en cadascun d'aquests (Figures 5, 6, 7 i 10).

L'entrada del país asiàtic a l'OMC al 2001 ha sigut determinant en l'atracció d'inversions i empreses multinacionals, el ràpid augment de les exportacions, l'extraordinari creixement econòmic, i en conseqüència, en l'augment del nivell de vida dels seus ciutadans (Van Mol, 2008). Aleshores, en disposar de major poder adquisitiu,

els estudiants de famílies de classe mitjana tenen la possibilitat de sortir a l'exterior per realitzar els seus estudis superiors. A més, els estudiants internacionals que retornen al seu país possiblement facen d'intermediaris amb les empreses multinacionals procedents del país on hagen estudiat o d'altres països del mateix àmbit idiomàtic. Sovint les grans empreses necessiten treballadors amb coneixements occidentals.

Per altra part, les proves d'accés a la universitats xineses són molt selectives, de manera que sols aproven la meitat dels que s'hi presenten. Els que no validen les proves han de buscar una alternativa, i una d'aquestes és estudiar en una universitat estrangera. Un gran nombre d'estudiants acudeixen a agències intermediàries que organitzen l'estada en el país estranger, els donen consell i els ofereixen cursos de llengua, serveis pels quals les famílies han de pagar una considerable suma de diners.

Taula 7. Nombre d'estudiants internacionals per país d'origen:
2003, 2005, 2008, 2010 i 2013 (15 primers països)

País emissor	2003	2005	2008	2010	2013
Xina	271.284	404.664	510.842	636.354	729.338
Índia	106.236	139.223	184.801	226.056	192.206
Alemanya	62.459	66.811	94.408	123.229	120.570
Corea	89.271	96.423	115.464	136.592	111.218
Aràbia Saudita	7.944	10.280	24.646	46.157	77.850
França	53.159	53.868	63.081	77.653	75.435
Kazakhstan	21.750	37.894	47.644	55.713	68.084
Estats Units	36.321	38.672	52.328	56.987	66.311
Malàisia	40.795	42.712	51.434	60.624	62.315
Nigèria	12.034	18.335	27.057	54.591	61.117
Iran	15.239	20.992	39.983	55.956	59.402
Rússia	28.263	42.959	58.983	68.626	55.756
Vietnam	13.255	21.219	37.991	55.551	55.515
Turquia	47.561	52.027	65.459	78.968	51.402
Turkmenistan	3.087	8.013	8.254	21.931	49.451
Altres països de l'OCDE	465.294	468.682	457.677	620.894	527.650
Resta de països	843.516	1.203.222	1.503.040	1.743.120	1.669.775
Total	2.117.468	2.725.996	3.343.092	4.119.002	4.033.398

Font: OCDE i Institut d'Estadística de la UNESCO per a les dades dels països que no pertanyen a l'OCDE. Elaboració pròpia

Taula 8. Participació per país d'origen en l'enviament d'estudiants internacionals a l'estranger: 2003, 2005, 2008, 2010 i 2013 (15 primers països)

País emissor	2003	2005	2008	2010	2013
Xina	12,8	14,8	15,3	15,4	18,1
Índia	5	5,1	5,5	5,5	4,8
Alemanya	2,9	2,5	2,8	3,0	3,0
Corea	4,2	3,5	3,5	3,3	2,8
Aràbia Saudita	0,4	0,4	0,7	1,1	1,9
França	2,5	2,0	1,9	1,9	1,9
Kazakhstan	1	1,4	1,4	1,4	1,7
Estats Units	1,7	1,4	1,6	1,4	1,6
Malàisia	1,9	1,6	1,5	1,5	1,5
Nigèria	0,6	0,7	0,8	1,3	1,5
Iran	0,7	0,8	1,2	1,4	1,5
Rússia	1,3	1,6	1,8	1,7	1,4
Vietnam	0,6	0,8	1,1	1,3	1,4
Turquia	2,2	1,9	2	1,9	1,3
Turkmenistan	0,1	0,3	0,2	0,5	1,2
Altres països de l'OCDE	22	17,2	13,7	15,1	13,1
Resta de països	39,8	44,1	45	42,3	41,4

Font: OCDE i Institut d'Estadística de la UNESCO per a les dades dels països que no pertanyen a l'OCDE. Elaboració pròpia

4.2.2. Països receptors

Els principals països receptors d'estudiants internacionals del globus reben estudiants de quasi tots els països del món, tal i com podem veure en les figures següents (a excepció de Rússia), encara que cadascun té una àrea d'influència distinta en funció de determinats factors, tals com la posició geogràfica, la seua història recent, la llengua oficial o la situació econòmica, entre d'altres, que determinen l'arribada d'estudiants d'alguns països en concret i no d'altres com veurem tot seguit.

Tots els països receptors guanyen contingents des de l'inici de segle (Taula 9). Però, serà necessari observar el pes relatiu d'aquests (Taula 10). Els sis primers països receptors de l'OCDE (Estats Units, Regne Unit, Austràlia, França, Alemanya, Japó) reben quasi la meitat de contingents mobilitzats per motius d'estudi al món, la preocupació dels quals és mantenir o augmentar-ne el nombre (Luchilo, 2006).

Tot seguit, trobem països d'Europa Occidental com Itàlia, Àustria i Països Baixos que incrementen els seus contingents i la seua quota de mercat per raó del procés de diversificació de països receptors, així com per la programació de cursos en llengua anglesa i un cost d'escolaritat i nivell de vida inferiors als principals països receptors.

Taula 9. Estudiants internacionals per país de destinació:
2000, 2003, 2005, 2008, 2010 i 2013 (15 primers països)

País receptor	2000	2003	2005	2008	2010	2013
Estats Units	475.169	586.316	590.167	624.474	684.807	784.427
Regne Unit	222.936	255.233	318.399	335.870	534.555	416.693
Austràlia	105.764	188.160	177.034	230.635	271.225	249.868
França	137.085	221.567	236.518	243.436	259.935	228.639
Alemanya	187.033	240.619	259.797	245.522	263.972	196.619
Rússia ²	41.210	68.602	90.450	143.303	160.955	138.496
Japó	66.607	86.505	125.917	126.568	141.599	135.803
Canadà ⁴	94.401	-	75.249	185.399	195.544	135.187
Xina ⁵	-	-	-	-	71.673	96.409
Itàlia	24.929	36.137	44.921	68.273	69.905	82.450
Àustria	30.382	31.101	34.484	53.396	68.538	70.852
Països Baixos	14.012	20.531	31.584	40.795	49.137	68.943
Aràbia Saudita ²	7.561	-	12.999	-	31.754	62.143
Espanya	25.502	53.639	45.603	64.906	98.611	56.361
Corea ²	3.373	7.843	15.497	40.322	59.194	55.536
Altres països OCDE	201.669	248.720	340.846	386.450	484.917	458.699
Resta de països	434.330	72.495	326.531	553.743	672.681	796.273
Total	2.071.963	2.117.468	2.725.996	3.343.092	4.119.002	4.033.398

Font: OCDE i Institut d'Estadística de la UNESCO per a les dades dels països que no pertanyen a l'OCDE. Elaboració pròpia

Els principals països receptors del món i també participants en el programa *Erasmus* pateixen una davallada, en part perquè des de 2013 no s'hi compten els estudiants internacionals en programa d'intercanvi en les estadístiques de l'OCDE. Aquest fet suposa no comptar la mobilitat de prop 300.000 estudiants al sí del continent europeu. És per això que es realitza una anàlisi del programa *Erasmus* (veure secció cinquena) a banda del capítol general de la mobilitat d'estudiants.

⁴Any de referència: 2009

⁵Les dades es refereixen a estudiants estrangers enlloc d'internacionals.

En termes generals, en el transcurs del període 2000-2013, els principals països receptors perden pes relatiu a excepció d' Austràlia (Taula 10). Tanmateix, països europeus com Itàlia, Àustria o Països Baixos guanyen part de mercat. Així doncs, podem subdividir aquest període de 13 anys de durada en dos subperíodes. L'any 2008 suposa un punt d'inflexió en què l'economia mundial comença a ressentir-se i a entrar en una fase de crisi. Aleshores, pot explicar-se el fenomen en un context de bonança econòmica (2000-2008) i en un context de crisi (2008-2013). Els seus efectes no es noten d'immediat, sinó anys després. De fet, el nombre d'efectius als principals països receptors, així com les parts de mercat, disminueix una mica.

Taula 10. Participació per país de destinació en la recepció d'estudiants internacionals provinents de l'estranger: 2000, 2003, 2005, 2008, 2010 i 2013 (15 primers països)

País receptor	2000	2003	2005	2008	2010	2013
Estats Units	22,9	27,7	21,6	18,7	16,6	19,4
Regne Unit	10,8	12,1	11,7	10	13	10,3
Austràlia	5,1	8,9	6,5	6,9	6,6	6,2
França	6,6	10,5	8,7	7,3	6,3	5,7
Alemanya	9,0	11,4	9,5	7,3	6,4	4,9
Rússia ²	2	3,2	3,3	4,3	3,9	3,4
Japó	3,2	4,1	4,6	3,8	3,4	3,4
Canadà ⁶	4,6	-	2,8	5,5	4,7	3,4
Xina ⁷	-	-	-	-	1,7	2,4
Itàlia	1,2	1,7	1,6	2	1,7	2
Àustria	1,5	1,5	1,3	1,6	1,7	1,8
Països Baixos	0,7	1	1,2	1,2	1,2	1,7
Aràbia Saudita ²	0,4	-	0,5	-	0,8	1,5
Espanya	1,2	2,5	1,7	1,9	2,4	1,4
Corea ²	0,2	0,4	0,6	1,2	1,4	1,4
Altres països OCDE	9,7	-	12,5	11,7	11,8	11,4
Resta de països	21,0	-	12,0	20,9	16,3	19,7

Font: OCDE i Institut d'Estadística de la UNESCO per a les dades dels països que no pertanyen a l'OCDE. Elaboració pròpia

⁶Any de referència: 2009

⁷Les dades es refereixen a estudiants estrangers enlloc d'internacionals.

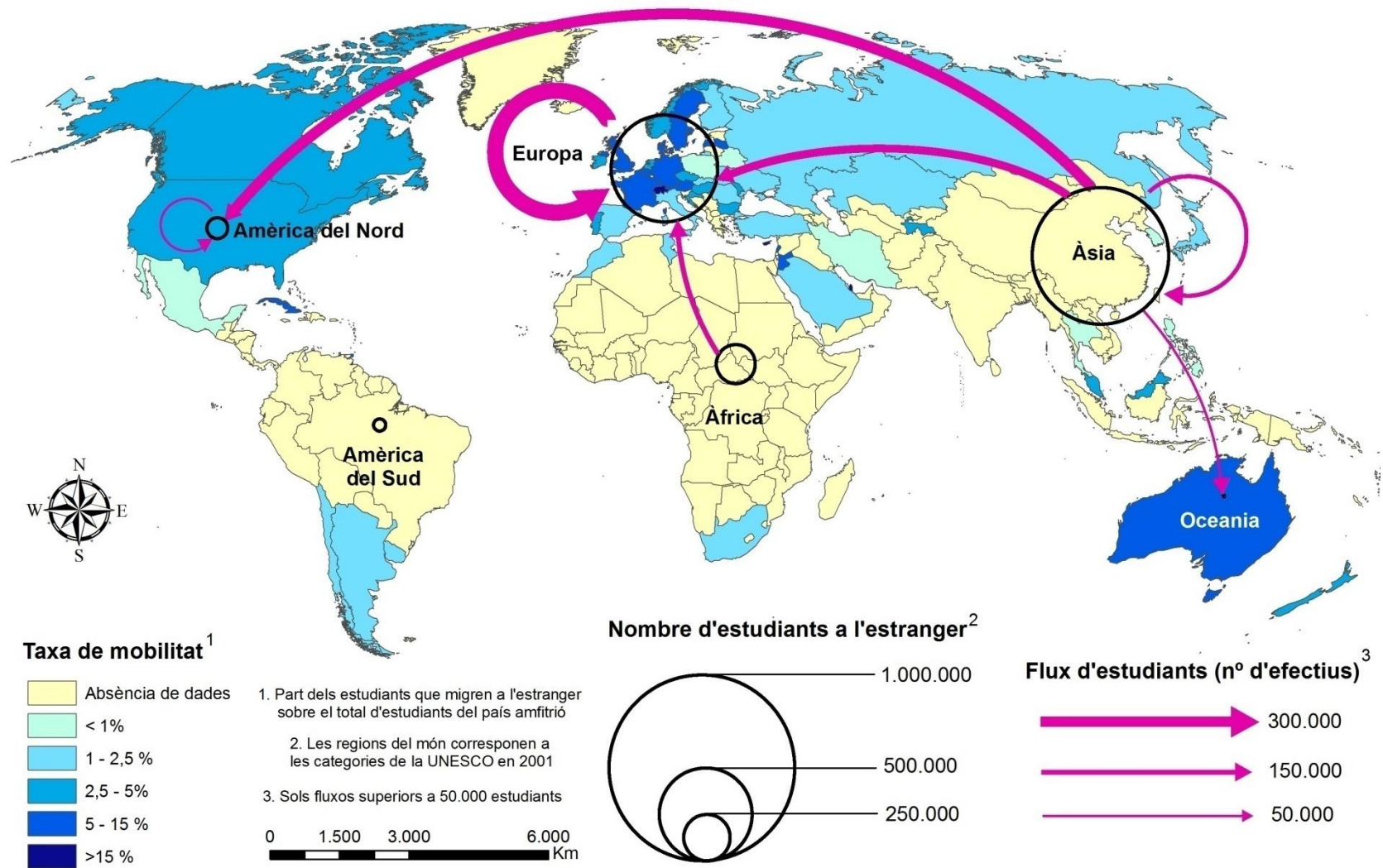

Figura 2. La mobilitat d'estudiants al món (2001). Font: UNESCO. Elaboració pròpia

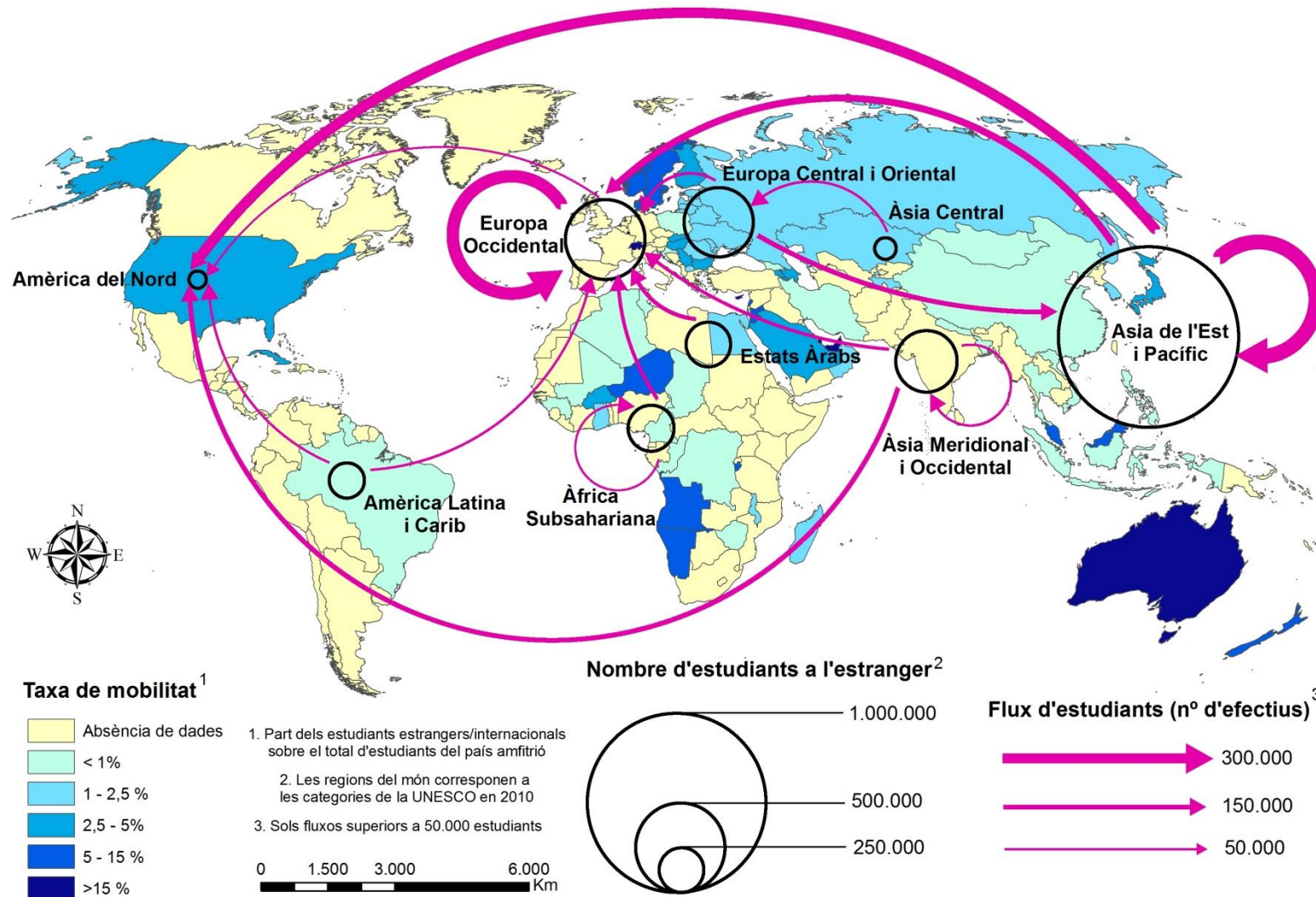

Figura 3a. La mobilitat d'estudiants al món (2010). Font: UNESCO. Elaboració pròpia

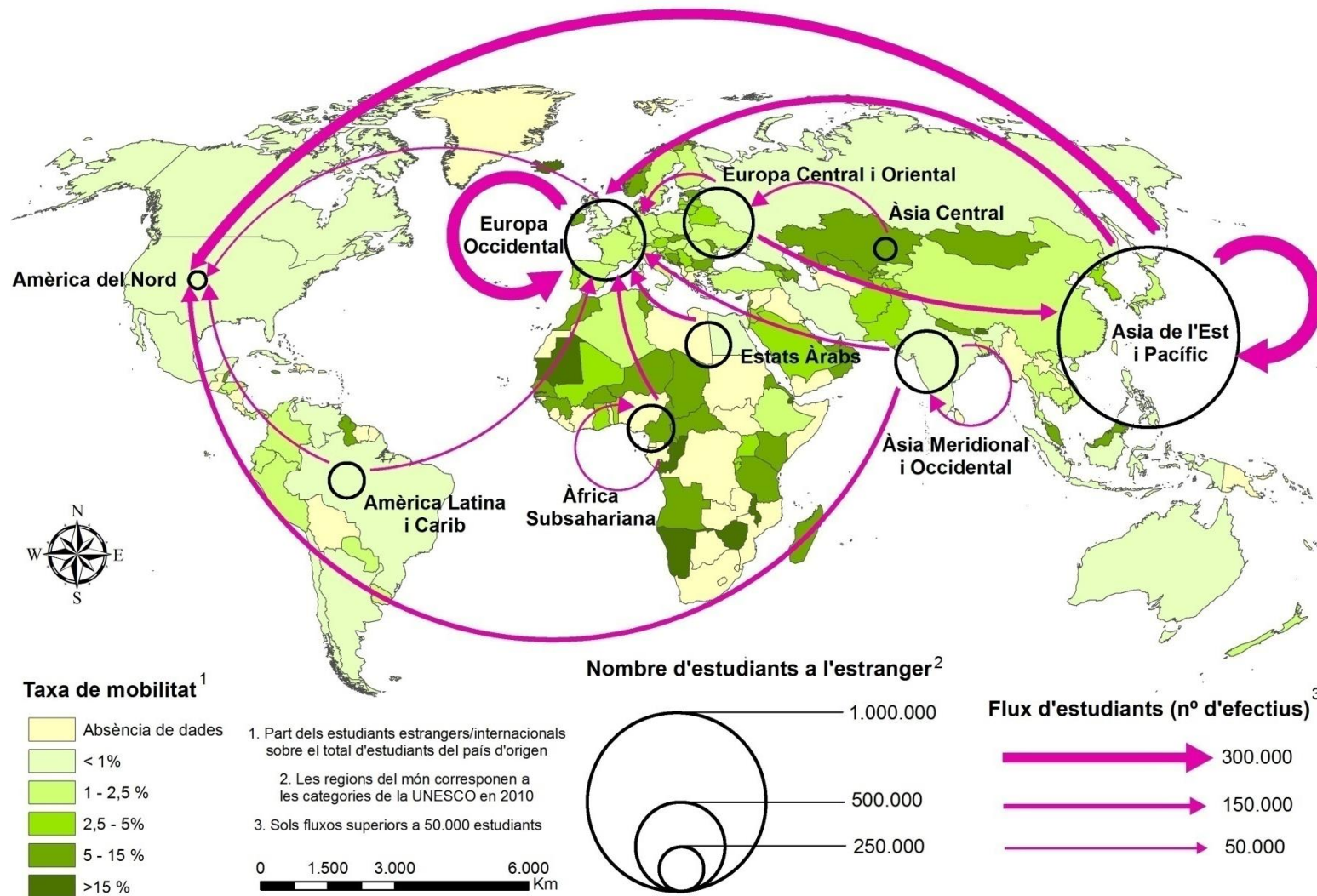

Figura 3b. La mobilitat d'estudiants al món (2010). Font: UNESCO. Elaboració pròpia

Podem dividir, doncs, els països receptors en dos grans grups: Per una banda, els països anglòfons, i per altra, la resta de països amb llengua oficial diferent a l'anglès. Els països anglòfons més representatius (Estats Units, Regne Unit, Austràlia i Canadà), mobilitzen al 39,3 % dels estudiants internacionals en 2013 a causa de la universalitat de la llengua anglesa.

Estats Units és el primer país receptor, i rep estudiants universitaris de tots els països del món (Figura 4). Es tracta d'un país de forta tradició immigratòria des de fa ja més de dos segles. Al país nord-americà, el nombre d'estudiants internacionals augmenta de manera ininterrompuda. Malgrat això, durant la primer dècada del segle XXI, perd quota de mercat, i ha passat del 22,9% (2000) al 16,6% (2010). L'adopció de polítiques restrictives en l'admissió d'estudiants estrangers després dels incidents de l'11-S aconsellà molts estudiants a buscar altres països de destinació (Bermúdez-Rico, 2015; OIM, 2008). Aleshores, es va produir un canvi en la procedència geogràfica dels estudiants, i va disminuir el conjunt d'estudiants de països àrabs contrarestat per asiàtics, sobretot xinesos i indis. No obstant això, es produeix un increment dels efectius en el període 2010-2013 tant en valors absoluts com relatius.

El Regne Unit ocupa la segona posició a causa de la universalitat de l'anglès (Figura 5). Atrau estudiants de tot el món. Així, són nombrosos els procedents d'Europa Occidental (França, Alemanya, Grècia, Itàlia) i de les relacions colonials (Índia, Nigèria).

La tercera posició és per a Austràlia (Figura 6), també per l'anglès. És un país atractiu per als estudiants de països com Xina, India, Indonèsia o Vietnam). Es tracta de la destinació anglòfona més propera per als estudiants d'Àsia de l'Est i el Pacífic.

Però tenim també altres països amb llengua oficial diferent a l'anglès, els quals tenen un pes econòmic i geopolític important a nivell global. A més, les seues llengües són de gran rellevància al món o a les seues regions (francès, espanyol, alemany, japonès, rus).

França és el principal país receptor de llengua no anglòfona (Figura 7). La procedència dels seus estudiants s'explica per dues fites. D'una banda, l'atracció d'estudiants procedents de països francòfons fruit de la història (Terrier, 2009). Els països dels que provenen aquests estudiants es consideren de forta tradició emigratòria i compten amb

un gran nombre d'efectius a França. En cas de necessitat, els estudiants recorren als seus familiars i compatriotes, ja siga per qüestions relacionades amb l'allotjament o els tràmits burocràtics. Així és que més de la meitat dels estudiants internacionals del Magreb (Marroc, Algèria, Tunísia) escull França com a país estranger on cursar els seus estudis superiors. Aquests representen el 21,9% dels estudiants internacionals a França.

D'altra banda, el marc institucional estableix les bases per a l'increment dels convenis bilaterals. El baix cost dels estudis superiors en front al dels països anglòfons atrau un gran nombre d'estudiants asiàtics, fonamentalment xinesos. Com a país emissor, França rep tres vegades més estudiants dels que envia a l'estranger (Campus France, 2014).

Tot seguit, Alemanya, que rep al voltant del 5% dels estudiants internacionals, majoritàriament dels països d'Europa de l'Est per raó de la tradicional influència sobre aquesta regió. També dels grans estats d'Europa Occidental, de la Xina i del Camerun, antiga colònia alemanya (Figura 8). Nogensmenys, cal remarcar que el gegant germànic és igualment un dels principals països emissors.

La federació de Rússia rep en la seua majoria estudiants d'Europa Oriental i Àsia Central, particularment de les antigues repúbliques exsoviètiques (Kazakhstan, Bielorússia, Azerbaidjan, Uzbekistan, Turkmenistan, entre d'altres) amb les quals comparteix llengua (Figura 9). La proximitat institucional i el rus com a llengua comuna serien els factors que definiren les relacions de mobilitat d'estudiants entre aquests estats. Sols el 0,28% dels estudiants estrangers prové de països de l'OCDE, concretament de Letònia.

Per la seua banda, Japó atrau a estudiants de nombroses nacionalitats, però sobre tot de països pròxims geogràficament i culturalment (Figura 10). Els estudiants xinesos són la nacionalitat més nombrosa (en són més de 50.000) i suposen el 66% dels estudiants internacionals al país nipó, seguit dels coreans i vietnamites (Annex, Taula A2). Malgrat l'elevat nivell de les seues carreres tecnològiques i la facilitat per treballar mentre es realitzen els estudis (Bermúdez-Rico, 2015), la llengua japonesa continua sent un obstacle per a estudiants d'altres regions del globus.

Cada país te tendència a atraure estudiants de països determinats (Annex, Taula A2). Un percentatge més baix indica que la procedència dels estudiants internacionals és

molt més variada, com és el cas d'Alemanya, Turquia o França, enfront de països com Japó o Rússia, els quals atrauen estudiants de nacionalitats molt concretes, i això dona lloc a una sobrerepresentació dels estudiants d'unes poques nacionalitats.

Per altra part, la mobilitat d'estudiants entre els 12 principals països receptors de l'OCDE suposa el 27,3% de la mobilitat entre aquests i el 16,8% de la mobilitat al món. Entrant en detall, més de la meitat dels contingents internacionals de països com Àustria o Països Baixos provenen de molts d'aquests 12 països de l'OCDE (Annex, Taula A3). En contraposició, a Austràlia, a Canadà i a Itàlia els estudiants provinents d'aquests representen una xicoteta part. Per la seua banda, la majoria d'estudiants mòbils de Corea es dirigeixen a un d'aquests països, i en el cas d'Alemanya i França representen més de la meitat. És més, la meitat dels estudiants coreans mòbils es dirigeixen a Estats Units.

4.2.3. Espanya com a país emissor i receptor

Espanya, com bé acabem de ressaltar, ocupa el lloc número 12 en la recepció d'estudiants internacionals al món l'any 2013, quan va rebre 56.361 estudiants, el que representa l'1,2% del total mundial (Taulas 9 i 10). Però, també cal destacar, així i tot, el seu paper com a país emissor (en 31a posició).

Des d'inicis de segle, el nombre d'estudiants internacionals a Espanya s'ha incrementat un 400%. Hem passat de rebre 25.502 estudiants l'any 2000 a 98.611 l'any 2010 (segons les dades de l'OCDE). El nombre de contingents segueix augmentant, tal i com ho mostren les dades del Ministeri d'Educació i Cultura -a diferència de les dades ofertes per l'OCDE- amb notables variacions entre cursos acadèmics. Aquest augment es deu també a la inscripció d'un major nombre d'estudiants internacionals a les universitats privades espanyoles. No obstant això, a partir de 2012, l'OCDE ja no hi inclou els estudiants sota el marc d'un programa de mobilitat, per la qual cosa el nombre total d'estudiants és considerablement més baix. Com podem observar a la Taula 11, un terç dels estudiants internacionals rebuts per Espanya en el curs acadèmic 2009-2010 fou a través del programa de mobilitat *Erasmus*.

Taula 11. Nombre d'estudiants estrangers i/o internacionals a Espanya (2000-2013)

	1999-2000	2002-2003	2004-2005	2007-2008	2009-2010	2012-2013
Ministeri d'Educació⁸	-	28.020	36.599	51.153	56.378	71.142
OCDE	25.502	53.639	45.603	64.906	98.611	56.361

Font: Ministeri d'Educació, Cultura i Esport, OCDE. Elaboració pròpia

Amèrica Llatina i el Carib és el continent que més atrau Espanya per a la realització d'estudis a l'estranger (Annex, Taula A1). Són nombrosos els estudiants de Colòmbia (5.754), Perú (3.490), Equador (3.439), Mèxic (2.470) i Veneçuela (1.980), República Dominicana (1.747) i Xile (1.316). Segons el Compendi Mundial de l'Educació de la UNESCO (2012), Espanya és la primera destinació per a estudiants de nombrosos països d'Amèrica Llatina i el Carib, tals com Argentina, Cuba, Equador, Perú i Uruguai. Tot seguit, és la segona destinació, per darrere dels Estats Units, per a estudiants universitaris dels següents països: Bolívia, Colòmbia, Mèxic, República Dominicana i Xile. En definitiva, un dels principals focus emissors de l'estat espanyol són els països d'Amèrica Llatina i el Carib (Figura 11).

Més enllà de la llengua espanyola i dels lligams històrics i culturals, diverses institucions treballen conjuntament amb algunes universitats, amb les quals tenen signats convenis de cooperació i ofereixen ajudes als seus estudiants. És el cas del Ministeri d'Afers Exteriors, l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional (AECI) o la Fundació Carolina⁹ mitjançant convenis de cooperació amb diverses institucions d'Educació Superior i programes de beques. Entre aquestes universitats, volem destacar les de Barcelona i Sevilla, que compten amb programes de postgrau en estudis americans. A més, a la ciutat de Sevilla trobem l'Arxiu d'Índies, al qual es dirigeixen nombrosos investigadors llatinoamericans (Esparragoso, 2012).

Espanya atrau també nombrosos estudiants procedents de països europeus com Itàlia (4.752), França (2.801), Portugal (1.776), Alemanya (1.529) i Andorra (942) per la proximitat geogràfica i cultural (no hi comptem els estudiants *Erasmus*). A més,

⁸ S'inclouen també els estudiants de la Universitat Nacional a Distància (UNED)

⁹ Fundació espanyola que es dedica a la promoció de les relacions culturals i la cooperació entre Espanya i Amèrica Llatina en matèria educativa i científica.

l'arribada d'estudiants procedents de països com Romania (2.152) i el Marroc (3.071). es troba íntimament relacionada amb la presència d'una important comunitat d'immigrants establida al nostre país des de fa uns pocs anys.

La modalitat de doctorat és el nivell d'estudis amb major presència d'estudiants internacionals a Espanya. De la totalitat dels doctorands, un 16% són estudiants procedents d'altres països. Es tracta d'una proporció prou elevada però inferior a la mitjana dels països de l'OCDE. Les branques de ciències socials, negocis i dret (30%), seguit de ciències de la salut (26%) i enginyeries (15%) són les modalitats més sol·licitades pels estudiants internacionals. Com a repte, Espanya ha d'intentar atraure estudiants en els dominis d'estudi en què siga més potent, com és el cas de la sanitat. De fet, el percentatge d'estudiants internacionals en àrees relacionades amb Ciències de la Salut a Espanya dobla la mitjana de l'OCDE (13%).

Com veurem en el següent capítol, Espanya és el primer país receptor d'estudiants *Erasmus* des del curs 2001-2002. Aleshores, com és possible que no es trobe entre els 10 primers països receptors d'estudiants internacionals? Aquesta baixa recepció d'estudiants és argumentada en el document *Estratègia per a la Internacionalització de les Universitats Espanyoles 2015-2020*, citada per Arroyo (2016), qui desengrana els factors que fan que Espanya siga un país poc atractiu per als estudiants internacionals: En primer lloc, l'ús de l'espanyol com a llengua vehicular a les institucions d'Educació Terciària; són residuals les titulacions en anglés¹⁰. Segonament, el cost mitjà de la matrícula, el sisé país més car de la UE. En tercera instància, la duració dels graus, de quatre anys, superior a la mitjana de la UE, que se situa en tres anys. També, l'escassa presència d'establiments universitaris espanyols en els rànking global. I finalment, el seu principal emissor (Amèrica Llatina i el Carib) és poc mòbil, amb una participació mundial lleugerament superior al 5 % (Annex, Taula A1).

Cal destacar que una mesura que ja s'ha adoptat és la signatura d'acords internacionals amb els estats membres de la UE o altres estats perquè els alumnes estrangers accedisquen a les universitats espanyoles sense la necessitat d'un examen d'accés.

¹⁰Vegeu l'article de Sanmartín, Olga R. (2016): "¿Por qué la universidad española no atrae a los extranjeros?", *El Mundo*, 19 de gener de 2016, <<http://www.elmundo.es/sociedad/2016/01/19/569d4af8ca474113458b45dd.html>>[25 d'agost de 2016].

Per altra banda, parlarem també d'Espanya com a país emissor. Regne Unit (5.900), Alemanya (5.289), Estats Units (4.817) i França (4.325) són els quatre països receptors d'estudiants nacionals mòbils. Dels 30.020 estudiants que es van mobilitzar l'any 2013, el 68% es va dirigir a un d'aquests quatre països per realitzar els seus estudis superiors.

A partir d'allò exposat recentment, els reptes als quals s'enfronta Espanya en matèria de mobilitat són dos: Per una banda, el retorn de la mà d'obra qualificada que ha marxat a l'estranger en aquests anys de crisi econòmica; per altra, l'atracció d'estudiants internacionals, especialment dels països que més atrau, així com de països emergents.

La taxa de permanència de mà d'obra qualificada d'espanyols en altres països del continent europeu pot ser elevada sempre que no millori la situació socioeconòmica del nostre país. En data recent, nombrosos graduats espanyols (prèviament mòbils o no) han migrat a països europeus en busca d'ocupació (Ermolieva i Kudayarova, 2014). Si aquest treball fos ofert a Espanya, una gran majoria retornaria. Però, el repte d'Espanya és limitar la fuga de cervells, sobre tot cap a països europeus, i assegurar el retorn dels que ja han marxat, encara que en principi sigui de manera temporal. Ara bé, les polítiques i línies estratègiques a adoptar, a causa de l'escassetat de recursos econòmics, hauran d'orientar-se preferiblement, bé a fer regressar als estudiants exiliats, bé a evitar que el recentment graduats surten a l'exterior.

Si Espanya no aplica polítiques des de totes les escales enfocades a millorar el sistema universitari i inverteix en investigació, desenvolupament i innovació mínimament fins a nivells anteriors a la crisi, pot tenir conseqüències molt negatives a curt i a llarg termini, entre les quals perdre competitivitat en una economia cada cop més globalitzada i interdependent. Els estudiants internacionals han de veure que pot haver oportunitats de treball en acabar els estudis.

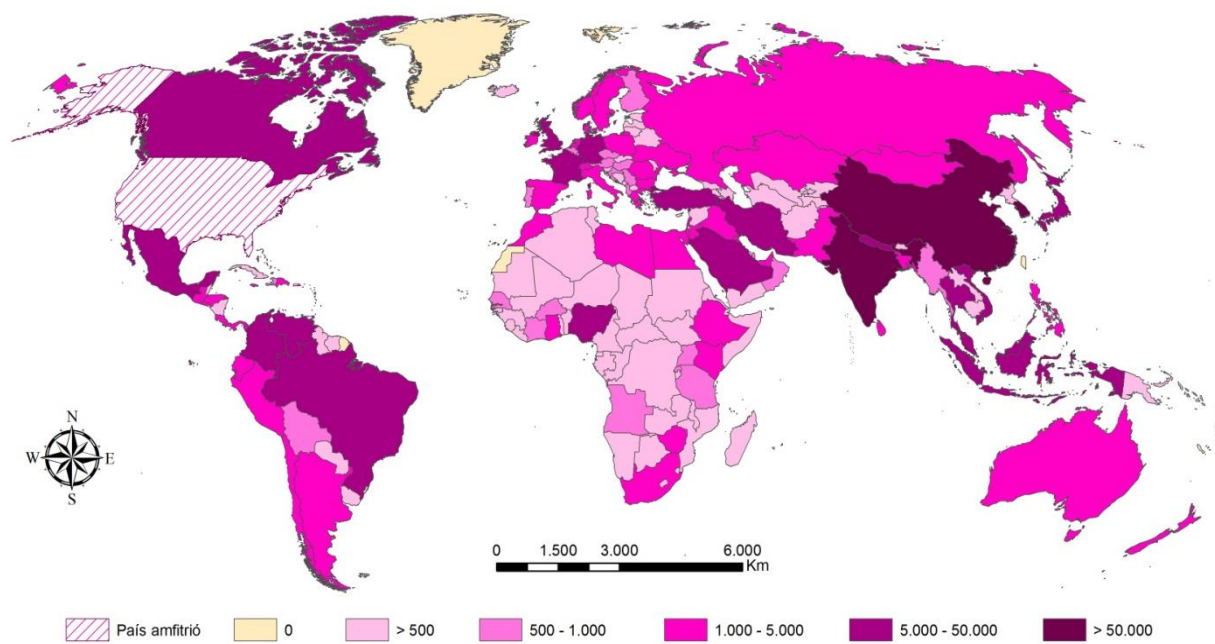

Figura 4. Estats Units. Origen dels estudiants internacionals (2013).

Font: OCDE. Elaboració pròpia

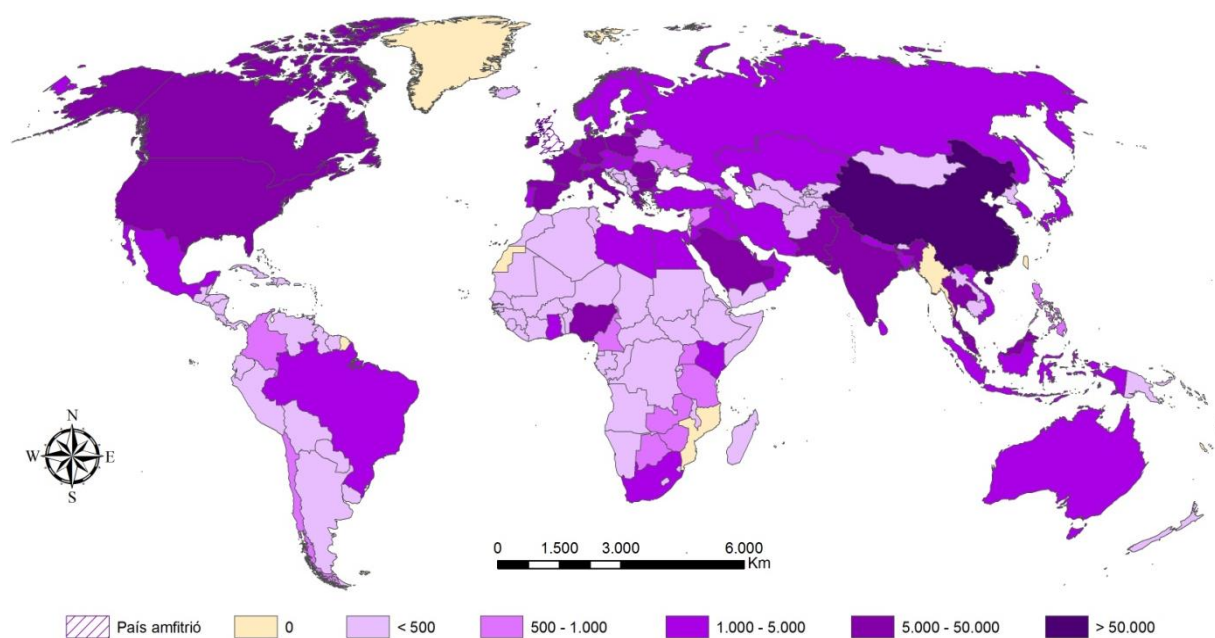

Figura 5. Regne Unit. Origen dels estudiants internacionals (2013).

Font: OCDE. Elaboració pròpia

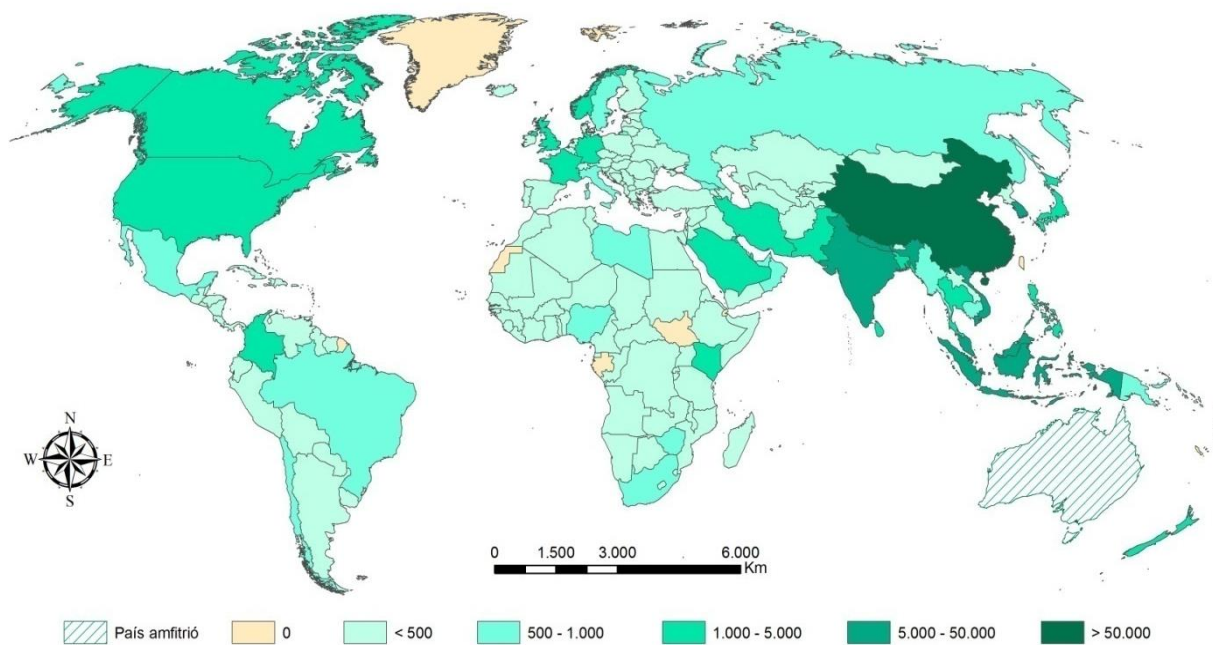

Figura 6. Austràlia. Origen dels estudiants internacionals (2013).

Font: OCDE. Elaboració pròpia

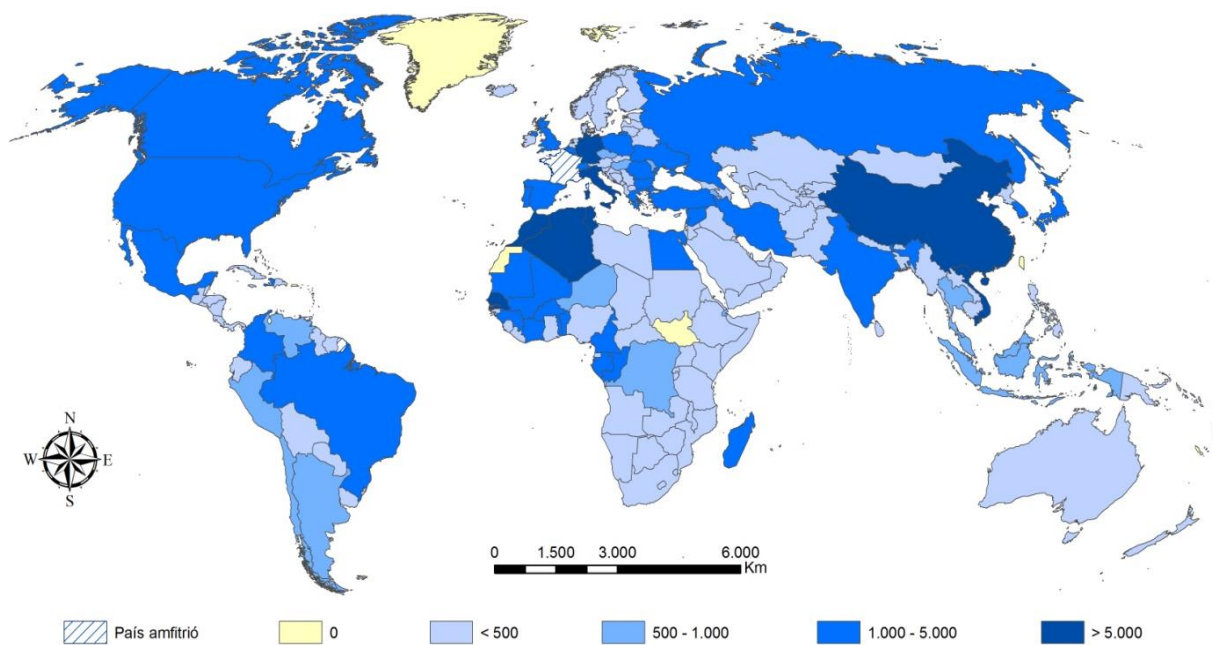

Figura 7. França. Origen dels estudiants internacionals (2013).

Font: OCDE. Elaboració pròpia

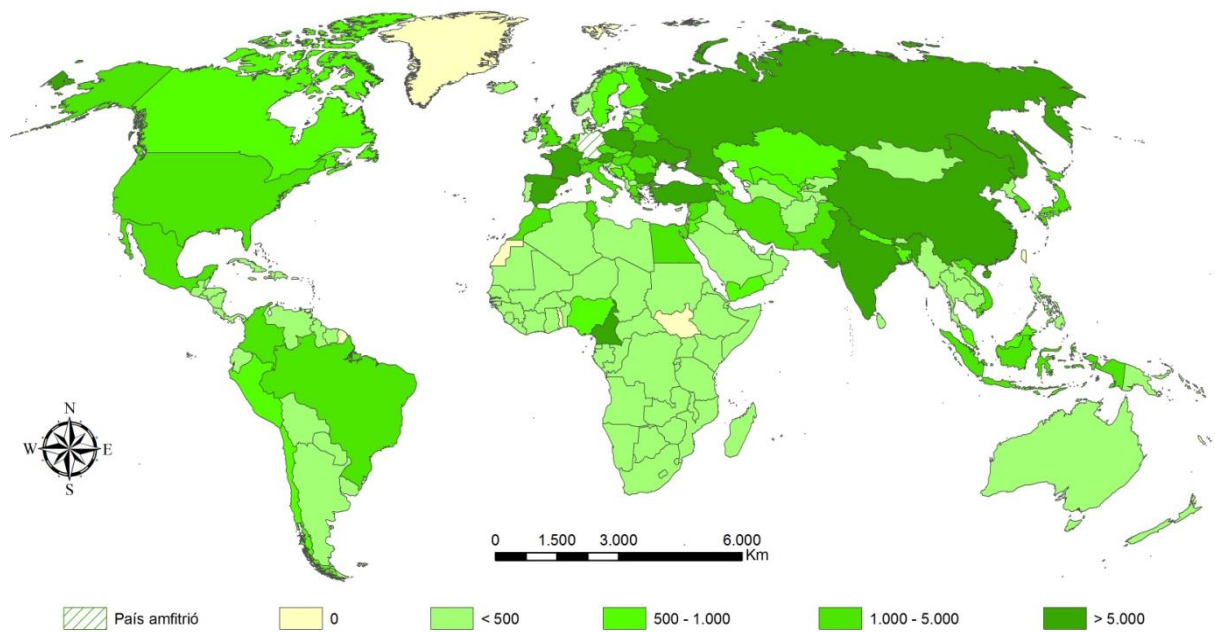

Figura 8. Alemanya. Origen dels estudiants internacionals (2013).

Font: OCDE. Elaboració pròpia

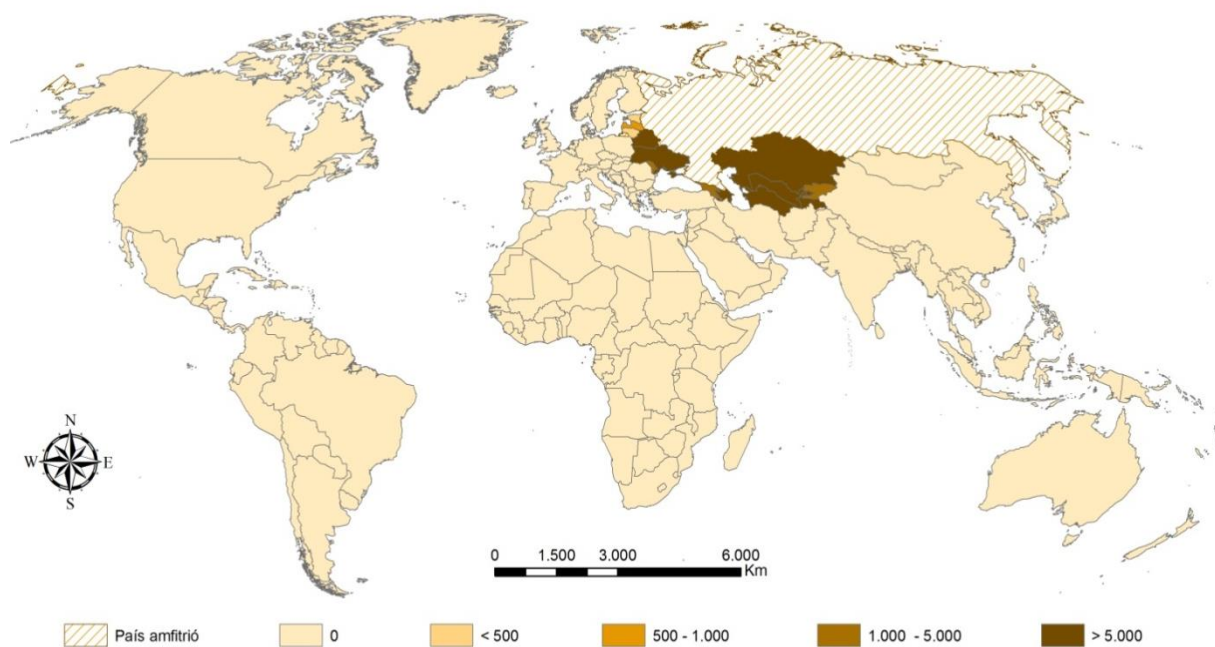

Figura 9. Rússia. Origen dels estudiants internacionals (2013).

Font: OCDE. Elaboració pròpia

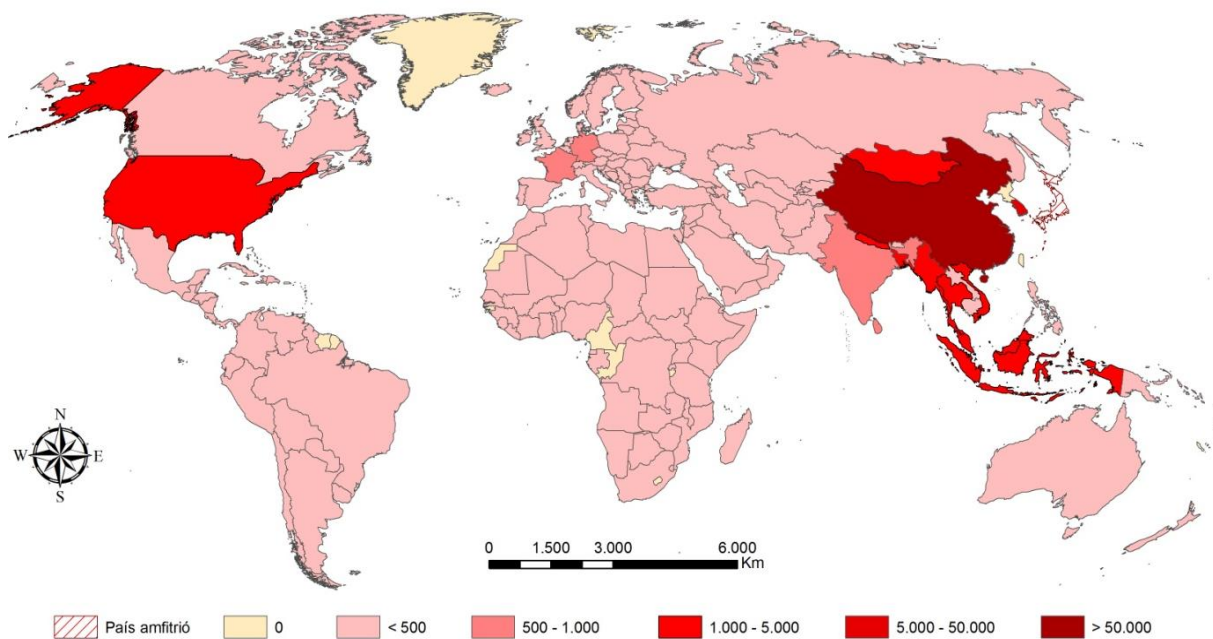

Figura 10. Japó. Origen dels estudiants internacionals (2013).

Font: OCDE. Elaboració pròpia

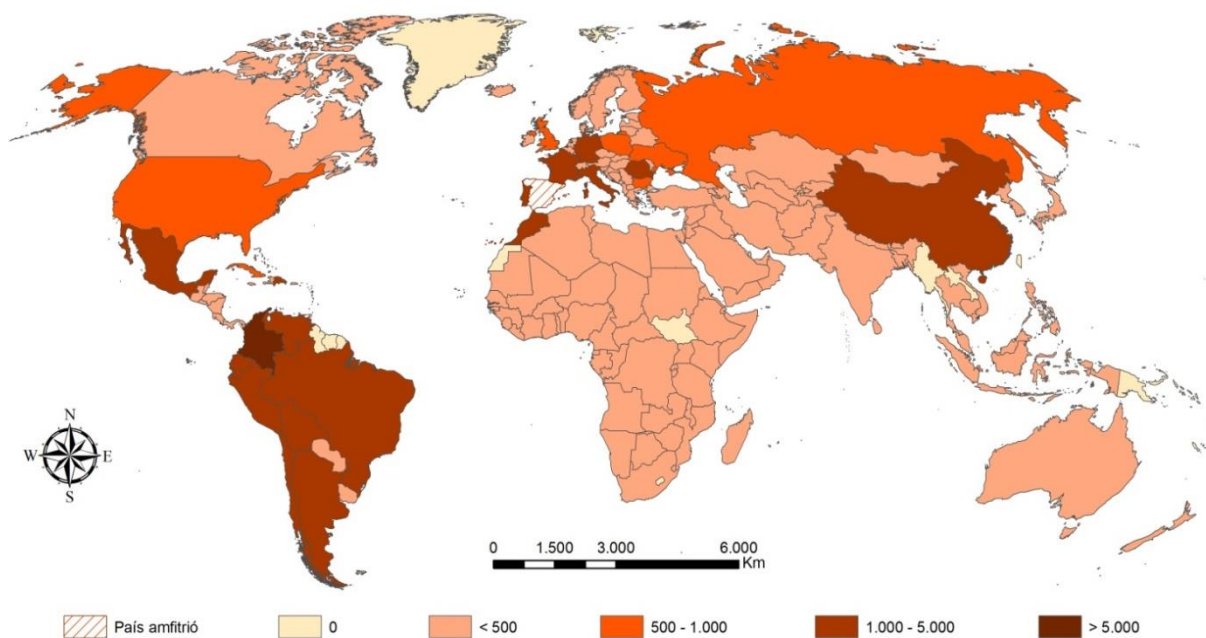

Figura 11. Espanya. Origen dels estudiants internacionals (2013).

Font: OCDE. Elaboració pròpia

4.3. Factors que influeixen en l'elecció del país d'estudis

D'acord amb els possibles factors que condicionen l'elecció del país d'estudis a l'estranger enumerats per les diverses organitzacions internacionals, els hem agrupat i hem elaborat una classificació pròpia a partir d'aquests (Taula 12). Cada vegada són més els factors que entren en joc, el que fa més complex si cap aquesta migració.

Cadascun dels factors pot tindre un pes diferent segons el país de destinació i d'origen, i evidentment segons l'individu. Tanmateix, els factors necessaris perquè l'individu sigui mòbil són altres, i han sigut analitzats per Eugénie Terrier (2009), qui parla de tipus capital (recursos que adquireix un individu al llarg de la seua vida): Recursos econòmics, temps lliure, capital social, capital cultural i capital espacial o de mobilitat.

Taula 12. Factors subjacents que intervenen en l'elecció del país d'estudis

	OCDE (2001)	OIM (2008)	OCDE (2015)
1.	-	Política d'immigració del país de destinació	Política d'immigració del país receptor
2.	-	Possibilitat de treball en el país d'origen i el de destinació	Possibilitats de tornar a treballar en el país d'origen
3.	-	Reconeixement de les aptituds professionals apreses a l'estranger	Reconeixement dels títols obtinguts a l'estranger
4.	-	Cost dels estudis a l'estranger	Despeses de la matrícula
5.	-	Prestigi i qualitat de les institucions universitàries	Qualitat de les formacions
6.	Cost de l'escolaritat	Tipus d'educació post-secundària al país d'origen/acollida i accés	Qualitat de l'ensenyament universitari i criteris d'admissió
7.	-	Xarxes d'estudiants al país d'origen	-
8.		Idioma del país de destinació i d'ensenyament	Llengua d'ensenyament
9.	Nivell de vida d'ambdós països	Qualitat de vida del país d'acollida	-
10.	Llunyania o proximitat geogràfica. Proximitat institucional	Proximitat geogràfica i cultural	Relacions geogràfiques, comercials o migratòries entre els països
11.	-	Serveis als estudiants en el país d'acollida	-
12.	Grandària del país d'origen	-	-

Font: OIM, OCDE. Elaboració pròpia

4.3.1. Proximitat geogràfica entre el país d'origen i de destinació

La proximitat geogràfica ha sigut fins fa poc el factor més determinant, ara desplaçat pel factor lingüístic. No obstant això, la contigüitat canalitza en gran mesura els moviments migratoris. De fet, a l'interior dels continents d'Europa, Àsia de l'Est, i més recentment Àfrica Subsahariana, on tenen lloc bona part dels desplaçaments.

És més, vora el 20% dels estudiants internacionals que es dirigiren a països que formen part de l'OCDE en 2013 provenien d'un país amb el qual comparteixen una frontera terrestre o marítima. I en molts estats, més del 50% dels seus estudiants prové de països limítrofs com Corea (71%), Japó (79%), Luxemburg (63%) o República Txeca (63%). Si comptàrem la mobilitat dels estudiants *Erasmus* en les estadístiques de l'OCDE per a l'any 2013, possiblement aquest percentatge seria un tant superior.

Així mateix, a l'igual que la proximitat contribueix a un increment dels fluxos, la llunyania els limita. Quan un estudiant es desplaça a un altre país allunyat de les seues fronteres, inclús del seu propi continent, espera treure un rèdit proporcional a la inversió que suposarà el desplaçament i la pròpia manutenció.

4.3.2. Lligams històrics i culturals. Proximitat institucional

Els lligams històrics i culturals afavoreixen la mobilitat d'estudiants entre països que han mantingut relacions colonials al llarg de dècades. De fet, la mobilitat dels estudiants es produeix des de les excolònies en direcció a l'antiga metròpoli. És el cas dels països del Magreb o altres països africans francòfons cap a França o de Malàisia, Índia o Irlanda cap al Regne Unit (OCDE, 2001). Cal fer esment que aquestos lligams històrics i culturals han permés un major contacte institucional.

Tant la proximitat geogràfica com els lligams històrics propicien la cooperació entre països. La proximitat institucional comporta una intensificació de les relacions entre estats –en principi amb objectius econòmics- i com no d'institucions de caràcter terciari, i en el cas que ens comporta, del fluxos d'estudiants. És el cas dels fluxos entre els antics països que pertanyien a la *Commonwealth* i el Regne Unit, de les exrepúbliques soviètiques cap a Rússia i entre els països de la UE fomentat pel programa *Erasmus*.

En data recent, s'han signat acords bilaterals entre països i universitats que afavoreixen els intercanvis d'estudiants i institucionalitzen els fluxos (Terrier, 2009d). Sovint, la relació té lloc entre un país desenvolupat i un altre en desenvolupament per tal de reforçar els vincles econòmics amb aquests països. És el cas de Bèlgica i Luxemburg, països que tracten d'atraure estudiants procedents de la Xina (Comissió Europea, 2012). En altres, per contra, es restringeixen els fluxos procedents de països pobres.

4.3.3. Idioma del país de destinació i idioma d'ensenyament

La llengua emprada al país d'acollida -i sovint la mateixa en què s'imparteixen els cursos- és de gran importància, donat que facilita el procés migratori i l'adaptació dels estudiants, els quals milloraran l'ús de la llengua vehicular. Tot i això, farem algunes matisacions, ja que l'idioma condiciona els desplaçaments des de diferents vessants.

Primerament, els països preferits pels estudiants internacionals són els de les llengües dominants en les relacions econòmiques internacionals (anglès, francès, alemany, entre d'altres). Els principals països anglòfons (Estats Units, Regne Unit, Austràlia) reben els 36% dels fluxos a nivell global, segons les dades de l'OCDE per a l'any 2013. La mobilitat d'estudiants respon, per tant, a incentius d'ordre econòmic. Les institucions terciàries d'aquests països són cada vegada més sol·licitades, vist que l'anglès és la primera llengua emprada al món en intercanvis comercials, científics i tècnics.

En segon lloc, la llengua comuna entre el país d'origen i de destinació minva la incertesa que comporta el desplaçament i facilita la inserció de l'estudiant en el país receptor. En certs països receptors, el nombre d'estudiants internacionals procedents d'altres països amb la mateixa llengua oficial, sovint supera la meitat dels contingents, com a Àustria (54%), Bèlgica (58%), Espanya (43%), Portugal (62%) i Xile (84%). De fet, algunes de les principals nacionalitats dels estudiants internacionals a Espanya són Colòmbia, Perú o Equador, països llatinoamericans amb què comparteix llengua. També a Bèlgica, on gran part dels seus estudiants internacionals prové de França, Països Baixos, Luxemburg, Camerun i el Marroc (Annex, Taula A2). A més, cal destacar, tot i això, que el 25% dels estudiants internacionals que rep el Regne Unit prové de països on la llengua oficial és l'anglès.

Finalment, cada cop més països no anglòfons -i també certes universitats- posen a l'abast de l'estudiant nombroses titulacions íntegrament en llengua anglesa amb l'objectiu de fer més atractiu el seu sistema d'Educació Superior (Terrier, 2009d). Si no fóra així, les barreres lingüístiques podien suposar una reducció del nombre d'estudiants cap a les seues regions. Un clar exemple en són alguns països nòrdics (Finlàndia, Suècia, Noruega) o els Països Baixos.

4.3.4. Política immigratòria

Les polítiques adoptades pels països receptors de cara als fluxos migratoris poden incrementar o frenar els fluxos i modificar la seua orientació geogràfica. Com hem assenyalat, les decisions polítiques afavoreixen els fluxos de migrants qualificats, i afavoreixen l'arribada de migrants de països desenvolupats o de països emergents (cf. Xina, Índia) en detriment d'altres amb un alt índex de pobresa i fort risc migratori (Terrier, 2009d) o amenaça terrorista com Iraq, Somàlia o Etiòpia.

Un clar exemple són els Acords de Schengen¹¹ (1985), els quals permeten la lliure circulació de persones, béns i serveis a l'interior de la UE i països adherits, i al seu torn refermen les fronteres exteriors. Els acords afavoreixen la circulació d'estudiants a dintre d'aquest espai i, en canvi, frenen l'accés a estudiants mòbils de certs estats, ja que necessiten un visat amb una duració determinada. La seua aplicació pot també dissuadir certs fluxos, o bé dur a terme una selecció més rigorosa d'aquests (cf. França).

Alguns països com Austràlia, Canadà, Nova Zelanda o Regne Unit han perfeccionat les seues polítiques migratòries per tal d'atraure més mà d'obra qualificada en detriment dels migrants no qualificats (OCDE, 2001; OIM, 2008), amb la qual cosa, faciliten la residència després dels estudis als estudiants amb millors qualificacions.

¹¹Inclou els països següents: Alemanya, Àustria, Bèlgica, Dinamarca, Eslovàquia, Eslovènia, Espanya, Estònia, Finlàndia, França, Grècia, Hongria, Islàndia, Itàlia, Letònia, Liechtenstein, Lituània, Luxemburg, Malta, Noruega, Països Baixos, Polònia, Portugal, República Txeca, Suècia i Suïssa.

4.3.5. Cost de l'escolaritat i nivell de vida entre el país emissor i receptor

El cost de la matrícula i del nivell de vida del país receptor són elements primordials en l'elecció per part de l'estudiant, qui considera els suposats costos de vida i d'estudiar en un país estranger, així com els beneficis esperats fruit de la inversió efectuada. Així és que l'estudiant, en funció del seu pressupost, elegirà un país o un altre.

Un elevat cost de matrícula no significa que un país no siga atractiu, ja que els beneficis obtinguts *a posteriori* poden ser superiors a la inversió realitzada. No obstant això, el cost ingent de l'escolaritat en països com els Estats Units o el Regne Unit ha contribuït a la diversificació dels fluxos internacionals d'estudiants, els quals han tractat de buscar països i universitats prestigioses on les despeses econòmiques no resulten tan elevades (Terrier, 2009d).

No es tracta únicament de la quantitat a desemborsar en concepte de matrícula. A més, nombrosos països apliquen un cost superior per als estudiants internacionals respecte dels nacionals, entre quals Austràlia, Nova Zelanda o Rússia (OCDE, 2013). Però, trobem països on el cost és el mateix tant per a estudiants nacionals com internacionals, com Alemanya, França o Espanya (tot i que el preu d'alguns màsters sí que és més elevat) i inclús d'altres on l'import de la matrícula és inexistent (Eslovàquia, Finlàndia).

Els beneficis són nombrosos per als països i les ciutats receptores (OCDE, 2001). Primerament, l'import de la matrícula és una font important d'ingressos per a les universitats. De fet, el Regne Unit va ingressar 2.600 milions d'euros en el curs 2008-2009 procedents del pagament de les taxes corresponents a les matrícules universitàries (Comissió Europea, 2012). En segon terme, els estudiants internacionals contribueixen a l'economia de ciutats de grandària mitjana. I en darrer lloc, els estudiants ajuden a omplir les aules i al manteniment de diverses formacions any rere any. Com a exemple, és el màster en Planificació Territorial i Gestió Ambiental, en què més de la meitat dels seus estudiants provenen d'un país estranger. Per altra banda, els estudiants internacionals sovint contribueixen a alleugerir el buit resultant del nombre decreixent d'estudiants universitaris nacionals a causa de l'envelliment de la població (Comissió Europea, 2012). És el cas d'Estònia, Finlàndia i Lituània.

4.3.6. Qualitat de les formacions i de l'Ensenyament Superior

El prestigi de les universitats a partir de classificacions de diversa índole com la de Shanghai, que publica any rere any un llistat amb les millors universitats al món, pot tenir efectes significatius en la quantitat i direcció del fluxos d'estudiants (Van Bouwel i Venguelers, 2009). Al seu torn, els estudiants internacionals poden contribuir així mateix a elevar el prestigi de la universitat d'acollida.

Així doncs, l'obtenció d'un títol en universitats prestigioses aporta a l'estudiant majors possibilitats d'ocupació i d'inserció laboral, tant al país receptor com al d'origen. De vegades, pot ser un factor decisiu en el procés de selecció d'estudiants per part de les empreses multinacionals. Per tant, és necessari conèixer el mercat de treball d'altres països i oferir formacions que atraguen estudiants internacionals.

4.3.7. Dimensions dels estats

Aquest factor pot derivar-se de la proximitat geogràfica, però és essencial per comprendre la mobilitat d'estudiants de països menuts. Els programes i formacions de caire terciari que ofereixen són escasses i limitats. Els estudiants d'aquests països petits, doncs, tendiran a ser més mòbils. I normalment, es dirigiran a països limítrofs, dels quals són dependents en gran mesura. Per exemple, el 80% dels estudiants universitaris mòbils d'Andorra es dirigeix a Espanya en 2013; o bé els estudiants del ducat de Luxemburg, el 68% dels quals estudia a Alemanya, França o Bèlgica. Els països petits són, per consegüent, els que tenen un major nombre d'estudiants nacionals a l'estranger, en relació amb la grandària dels seus sistemes d'Educació Superior, encara que el seu pes relatiu és pràcticament irrellevant (OIM, 2008).

Per contra, en països de major pes demogràfic, la proporció d'estudiants mòbils respecte del total d'estudiants és relativament baixa (OCDE, 2015). En són exemples Estats Units (0,3%), Austràlia (1%) o el Regne Unit (1,5%). Aquests països presenten una oferta diversa i de qualitat dels serveis i institucions d'Educació Superior, el que atura la mobilitat dels seus estudiants.

4.4. Nivell d'estudis i especialitats dels estudiants internacionals

El nivell d'estudis és una variable cabdal a l'hora de comprendre la mobilitat estudiantil. És un fet evident que el nombre d'estudiants és superior en els graus. No ocorre el mateix quan analitzem el percentatge d'estudiants internacionals, major en els nivells de postgrau (màster, doctorat) en relació amb els nacionals (Taula 13). És així perquè els estudiants internacionals participen en activitats de recerca durant els estudis en qualitat de migrants altament qualificats (OCDE, 2015).

Taula 13. Percentatge d'estudiants internacionals/estrangers per nivell d'Educació Terciària, 2013 (països seleccionats de l'OCDE)

<i>País receptor</i>	Cicle Superior	Grau	Màster o equivalent	Doctorat o equivalent	Total Ed. Terciària
<i>Alemanya</i>	0	4	12	7	7
<i>Austràlia</i>	12	14	38	33	18
<i>Àustria</i>	1	20	19	28	17
<i>Bèlgica</i>	6	8	16	38	10
<i>Canadà</i>	9	7	13	26	9
<i>Corea</i>	0	1	8	6	2
<i>Eslovàquia</i>	0	4	6	9	5
<i>Espanya</i>	6	1	5	16	3
<i>Estats Units</i>	2	3	8	32	4
<i>França</i>	4	8	13	40	10
<i>Itàlia</i>	5	4	4	12	4
<i>Japó</i>	4	3	8	19	4
<i>Luxemburg</i>	16	24	67	84	44
<i>Nova Zelanda</i>	21	13	20	43	16
<i>Països Baixos</i>	1	8	17	38	10
<i>Regne Unit</i>	5	13	36	41	17
<i>Suïssa</i>	-	10	27	52	17
<i>Xile</i>	0	0	2	3	0
Mitjana OCDE	5	6	14	24	9

Font: OCDE (2015). Elaboració pròpia

Els estudiants internacionals representen el 9% en tots els nivells de l'Educació Superior als països de l'OCDE, mitjana àmpliament superada a Luxemburg (44%), Austràlia (18%) i Regne Unit (17%). En el cas de Luxemburg, els estudiants internacionals representen a nivell de màster i doctorat el 67% i el 84% respectivament.

Per altra part, el camp d'estudis resulta també una variable de força importància amb notables diferències entre estats. Als països de l'OCDE (2013), un terç dels estudiants internacionals cursen estudis en l'àmbit de les Ciències Socials, el comerç i el dret.

Però, mentre gran part dels estudiants que es dirigeixen a Austràlia o a Luxemburg cursen estudis relacionats amb les Ciències Socials, per contra, més de la meitat dels estudiants que opten per Eslovàquia ho fan per carreres relacionades amb la salut o la protecció social (Figura 12). A més, altres països presenten un percentatge elevat en diferents dominis d'estudis. Com a botó de mostra, a Xile el 23% dels seus estudiants internacionals es matriculen en titulacions vinculades a la branca de l'Educació; a Islàndia, el 40% s'inscriu en lletres o arts, i a Finlàndia, el 31% s'inclina per enginyeries. A resultes d'això, una elevada proporció d'estudiants en una determinada branca d'estudis en un país podria significar un avantatge comparatiu, bé per les condicions de treball o bé per la facilitat d'accedir a aquestes carreres (OCDE, 2015).

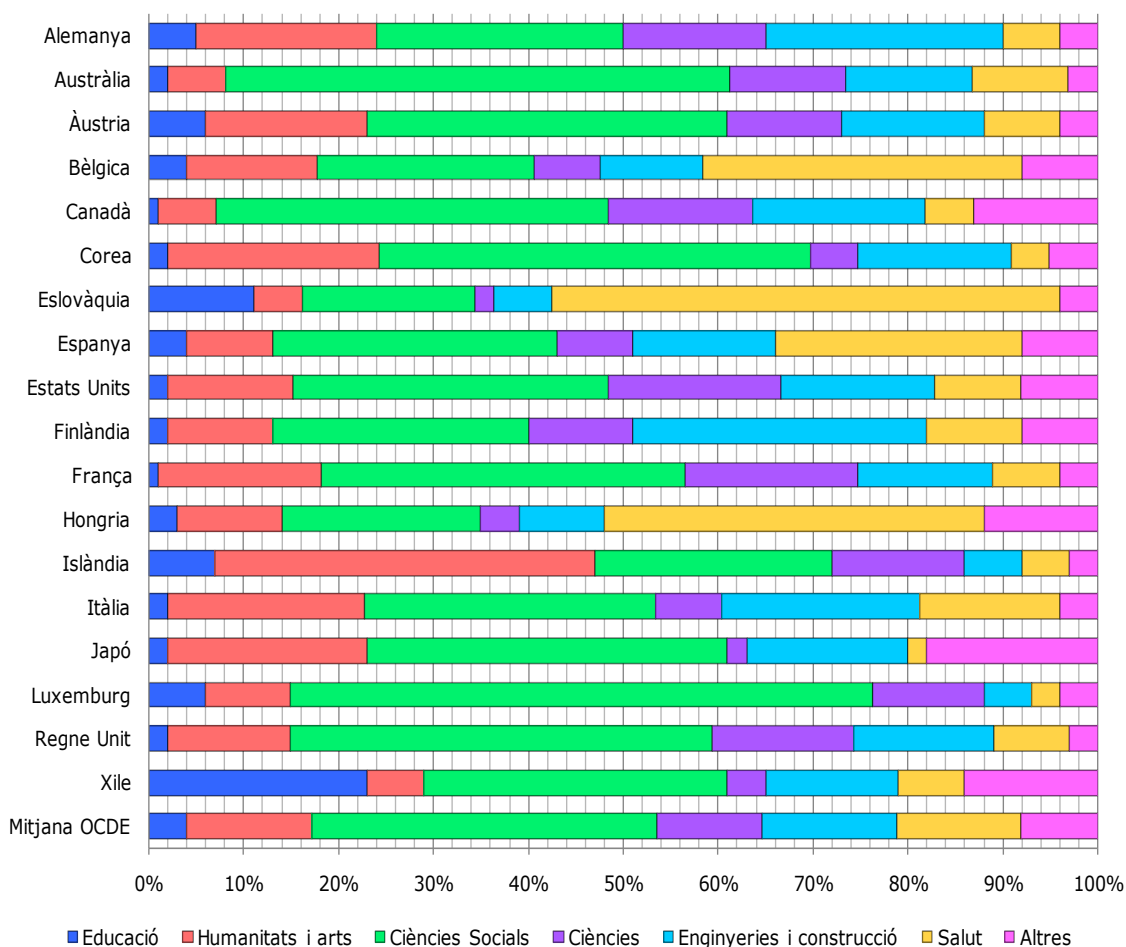

Figura 12. Distribució dels estudiants internacionals per branca d'estudi en països de l'OCDE (2013). **Font:** OCDE (2015). Elaboració pròpia

5. EL PROGRAMA *ERASMUS*

El programa *Erasmus* és el programa de mobilitat institucionalitzada per excel·lència al món. Segons la Comissió Europea, es tracta del programa de la Unió Europea en els àmbits de l'educació, la formació, la joventut i l'esport per al període 2014-2020. El programa porta el nom de l'humanista, filòsof i filòleg Erasme de Rotterdam (1466-1536), qui va viatjar per tot Europa difonent els seus coneixements. Però, també prové de l'acrònim *European Region Action for the Mobility of University Students*.

Cada any més de 250.000 estudiants es mobilitzen a un altre país europeu gràcies a aquest conveni. És més, en el període comprés entre 1987 i 2012 ha permés la mobilitat de més de 3 milions d'estudiants entre 33 països del continent europeu (Ariño *et al.*, 2014; Breznik i Gologranc, 2014; Durovic i Lovrentej, 2015; Erlich, 2012; Fombona *et al.*, 2015; García Prieto, 2013; Mamie, 2015; Senent, 2014). En l'actualitat, participen tots els països de la UE (encara que l'any d'adhesió dels nous membres al programa és anterior al de l'entrada a la UE), a més d'Islàndia, Noruega, Liechtenstein, Turquia i recentment, Macedònia.

Aquest programa de mobilitat resulta fonamental en el procés de construcció europea i de la internacionalització de l'Educació Superior al continent. D'una banda, facilita la cooperació entre universitats. De l'altra, per als estudiants esdevé un intercanvi cultural, professional i personal (Durovic i Lovrentej, 2015).

5.1. Orígens i història del programa *Erasmus*

L'èxit aconseguit no ens ha de fer oblidar que el procés de creació i posada en marxa va ser complicat. El punt de partida va ser l'any 1957, quan se signà el Tractat de Roma pel qual es conforma la Comunitat Econòmica Europea (CEE). Hi participaren sis països: França, Bèlgica, Holanda, Luxemburg, Alemanya Occidental i Itàlia. En aquest acord iniciàtic, no es va fer cap al·lusió a l'educació, a excepció de l'article 128 sobre la Formació Professional. Tot i això, els ministres d'Educació no van tornar a reunir-se fins a 14 anys després l'any 1971.

Però els avanços es van produir amb l'Informe Jane (1973), un dels objectius principals del qual va ser “*la mobilitat, els intercanvis i la cooperació*” (Valle i Garrido, 2009). El pas següent va ser en 1976, quan es crea el *primer programa d'acció comunitària en matèria d'educació*, que es fonamentava en la cooperació en el camp de l'Ensenyament Superior. Malgrat no ser de caràcter vinculant, sí que estableix les bases de la cooperació educativa a Europa. A més, inclourà molts dels aspectes que formaran part del programa *Erasmus*, tals com la mobilitat d'estudiants i el reconeixement acadèmic de títols i períodes d'estudi (Valle i Garrido, 2014). No serà fins a 1985 quan la Sentència Gravier dictamine que l'Educació Superior és un eix transversal de la CEE i competència de la Comunitat a través de l'article 128 del Tractat de Roma.

Encara que alguns països es van negar al fet que un bloc supranacional adoptés mesures educatives vinculants, el 15 de juny de 1987 el programa *Erasmus* va ser aprovat per 11 països en Consell de Ministres. Comptà amb un pressupost de 85 milions d'euros per als 3 anys de vigència. Des d'aleshores, el programa ha passat per diverses fases, preses de decisions i actuacions concretes, a banda de diferents pressupostos (Taula 14). Després dels primers 10 anys de vigència del programa *Erasmus*, s'han dut a terme nombroses declaracions¹² en què s'ha fet patent el continu recolzament de la UE a la mobilitat d'estudiants i a la cooperació universitària, tot plegat fruit de l'experiència acumulada.

La tercera etapa del programa s'anomenà Sòcrates, que amb un pressupost de 850 milions d'euros va integrar diversos programes d'educació, entre els quals *Erasmus*. No va ser fins a la cinquena fase quan es feu possible la realització de pràctiques en empreses a l'estranger, la qual cosa originà de nou un augment dels estudiants mòbils.

Taula 14. Etapes del programa *Erasmus* des de la seua creació

Període	Fases
1987-1990	<i>Erasmus I</i>
1990-1995	<i>Erasmus II</i>
1995-2000	<i>Sòcrates I</i>
2000-2007	<i>Sòcrates II</i>
2007-2013	<i>PAP (Programa d'Aprenentatge Permanent)</i>
2014-2020	<i>Erasmus+</i>

Font: Comissió Europea, García Prieto (2013)

¹² Declaracions de Sorbona (1998), Bolònia (1999), Praga (2001), Berlín (2003), Bergen (2005), Londres (2007), Lovaina (2009), Budapest i Viena (2010), Bucarest (2012) i Yerevan (2015)

Sota la denominació d'*Erasmus+*, s'agrupen diversos programes que tenen per objectiu promoure la mobilitat dels individus i el reforç de la cooperació entre institucions europees (i des del curs 2016-2017 a tot el món) de nivell terciari, i als quals la Comissió Europea destinarà vora 15.000 milions d'euros. Són els següents:

- Erasmus estudis. Des de 1987, permet cursar des d'un trimestre fins a un any en una institució d'Educació Superior a un altre país europeu.
- Erasmus pràctiques. Gestionades pel programa Leonardo da Vinci, han permès des de 2007 la mobilitat de més de 200.000 estudiants. En el curs 2012-2013, van representar el 20% dels estudiants mobilitzats pel programa *Erasmus*.
- Mobilitat del personal de l'Ensenyament Superior: A partir de 1997, amb estades d'una setmana. Des d'aleshores més de 350.000 ensenyants hi han participat.
- Erasmus Mundus. En marxa des de 2014, promou la mobilitat en màster i doctorat. La titulació corresponent es cursa en dos o més establiments d'Ensenyament Superior de la UE i països associats.
- Jean Monnet. El seu principal objectiu és el foment dels estudis sobre la UE als estats membres i a la resta del món.
- Tempus. Programa de mobilitat transeuropea per a l'Ensenyament Superior. Es tracta, doncs, del programa de cooperació exterior de la UE.
- Altres: Edulink, ALFA, Programa Joventut en Acció.

Entre totes aquestes modalitats, destaquem els programes *Erasmus* estudis i *Erasmus* pràctiques, que són els que més estudiants europeus mobilitzen. El nombre d'estudiants participants s'ha incrementat any rere any i de manera regular i constant (Figura 13). En el primer any del programa, durant el curs 1987-1988 es van mobilitzar 3.244 estudiants. En el darrer curs del qual disposem de dades (2014-2015) es van mobilitzar 291.383 estudiants. L'any 2002 es va arribar al milió d'estudiants participants. Més endavant, en 2009, als 2 milions; i en 2012, als 3 milions (Comissió Europea, 2014). La taxa de creixement anual per al període 2010-2015 va ser del 4,7%. Si se seguira amb aquest creixement, en el curs 2016-2017 s'arribaria als 4 milions de participants.

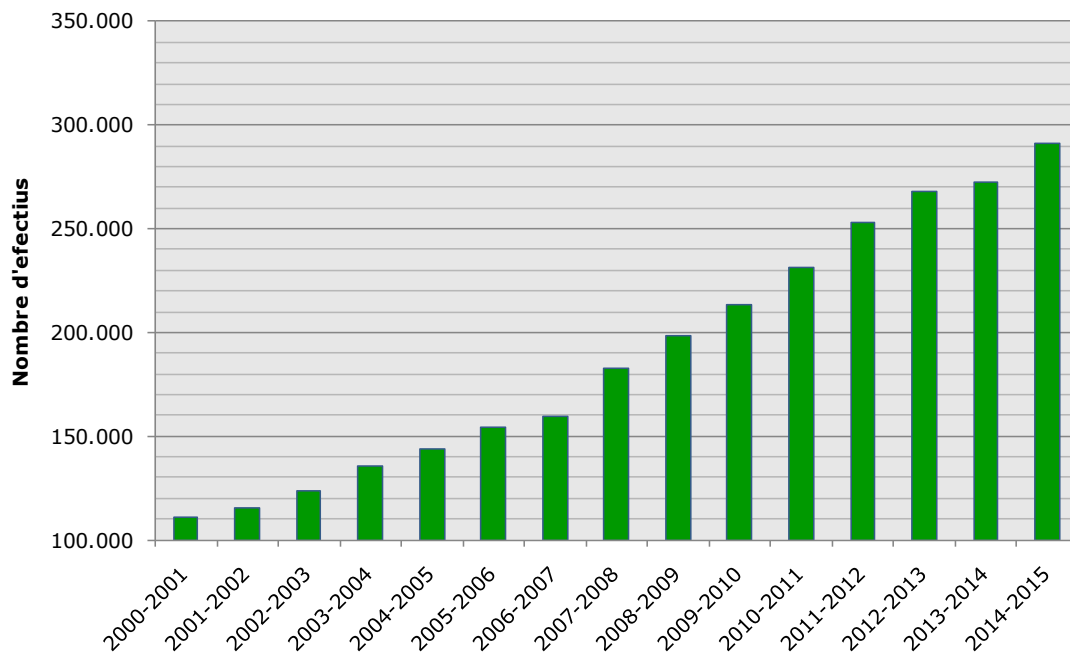

Figura 13. Evolució del nombre de participants en el programa Erasmus (2000-2015).

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Comissió Europea

El nombre d'estudiants participants al programa *Erasmus* ha augmentat paral·lelament al creixement del nombre d'estudiants internacionals. En concret, els motius són els següents: Per un costat, a causa de la progressiva adhesió dels països d'Europa Oriental, a l'ombra de la progressiva ampliació de la UE (Breznik i Gologranc, 2014; Senent *et al.*, 2015), i per l'altre, per la creixent popularitat del programa entre els estudiants al sí de la societat europea. A açò s'ha afegit l'augment del pressupost destinat a les diverses modalitats del programa (Wachter i Ferencz, 2012). En definitiva, ha tingut lloc una diversificació de les destinacions, i per tant, dels fluxos d'estudiants.

No obstant això, la participació ha minvat a alguns països, o bé resulta insignificant (inferior a l'1%). Açò es deu a les barreres financeres, i també al fet que certs països ja hagen arribat al seu màxim (Vossentejn *et al.*, 2010). L'èxit del programa en la construcció d'una identitat europea és evident i notori, encara que la realitat ens diga que únicament es mobilitze el 5% dels estudiants europeus. Com ja hem avançat, el principal fre a la mobilitat és el de caire econòmic (Mamie, 2015; Llopis *et al.*, 2016). Altres impediments que es fan patents en l'informe de la Comissió "*Improving the participation in the Erasmus Programme*" són el baix nivell en llengües estrangeres, el fet de deixar enrere família i amics o la sortida de la zona de confort. Per això, l'estudi de la mobilitat d'estudiants suposa també l'estudi de la no mobilitat (Terrier, 2009d).

5.2. Característiques bàsiques del programa *Erasmus*

El programa *Erasmus* estudis presenta els següents trets bàsics comuns a tots els països i per tant, a tots els estudiants que participen en aquest:

- L'estudiant ha d'haver superat amb èxit almenys el primer any de grau o llicenciatura. O sigui, un estudiant pot participar-hi a partir del 2n any de grau.
- La duració mínima abraça des d'un trimestre fins a 12 mesos.
- Una beca atorgada per la UE amb una quantitat variable segons el país d'origen i de destinació, entre 200 i 500 €/mes¹³ durant un període mínim de 5 mesos.
- Ha d'haver un acord entre els centres emissor i receptor que regule la mobilitat.
- L'exempció de taxes acadèmiques en la universitat receptora.

El programa *Erasmus* ha produït un canvi profund en el sistema d'Educació Superior al continent europeu. Breznik *et al.* (2014) i Moro *et al.* (2014) han classificat els impactes produïts en tres estats:

El primer de tots és a nivell individual, en referència a la contribució al desenvolupament personal, acadèmic i professional dels estudiants participants. En opinió de la Comissió Europea (2014), els estudiants milloren la possibilitat d'ocupació a l'estranger i diverses competències transversals o "*soft skills*" demandades per alts càrrecs (curiositat, capacitat de resoldre problemes o tolerància de la diversitat). Un altre dels beneficis seria una menor taxa d'atur entre els estudiants *Erasmus*. No pensem el mateix els estudiants, que posen al davant els beneficis personals assolits.

El segon impacte és de tipus institucional. Això és, el programa ha possibilitat la creació d'un Espai Europeu d'Educació Superior (EEES), una major cooperació entre institucions universitàries, així com la millora de la seua qualitat pel que respecta a l'ensenyament, la recerca i l'estructura organitzativa.

En tercer i últim lloc, a nivell de polítiques ha sigut clau per tal d'esdevindre una realitat la Declaració de Bolonya (1999). Aquesta ha equiparat el sistema educatiu superior europeu, i l'ha sintetitzat en tres nivells (grau, màster, doctorat) perquè els títols universitaris siguin reconeguts a tot el continent i també per facilitar la transferència de crèdits ECTS.

¹³ Les Agències Nacionals es posaran d'acord amb les Autoritats Nacionals i amb les Institucions d'Educació Superior per definir els imports de les beques en funció de criteris objectius i transparents

5.3. Geografia de la mobilitat *Erasmus*

El programa *Erasmus* promou la mobilitat d'estudiants a dintre del continent europeu com no ocorre en cap altre continent. En aquest cas, els principals països receptors, que són també els principals emissors, ocupen els primers llocs en recepció d'estudiants al rànquing mundial. Parlem de Regne Unit, França, Alemanya i Itàlia. Davant les tendències globals en migració d'estudiants, Espanya ací és una excepció, qüestió que abordarem tot seguit. La direcció dels fluxos s'integra en un eix nord - nord.

5.3.1. Països emissors i receptors

El programa *Erasmus* es caracteritza per una asimetria global en els fluxos d'estudiants (Valle i Garrido, 2009). Els principals estats fundadors són els que més estudiants envien i reben, amb raó d'una major experiència en el programa. En conseqüència, disposen de majors acords i universitats adherides. Espanya, Alemanya, França, Regne Unit i Itàlia concentren més de la meitat dels fluxos d'estudiants *Erasmus* (Figures 15 i 16). Certament, aquests països són els de major pes demogràfic. Per contra, les parts de mercat d'alguns països de l'Europa de l'Est, tals com Bulgària, Croàcia, Eslovènia, Estònia, Letònia i Macedònia encara són inferiors a l'1% (Annex, Taules A4 i A5).

A banda d'aquestes diferències, el programa de mobilitat es caracteritza així mateix pels forts desequilibris entre els països participants. Dit d'una altra manera, hi ha una gran divergència entre el nombre d'estudiants *Outgoing* i *Incoming* en el curs 2014-2015 (Annex, Taula A5). Per una banda, els països que presenten dèficit. Romania, Turquia, Bulgària i Eslovàquia envien el doble d'estudiants dels que reben, i inclús Luxemburg sis vegades més. També són països bàsicament emissors França, Alemanya, Itàlia i Polònia (Comissió Europea, 2014). Per altra banda, els països que registren saldo positiu, tots de parla anglesa, o amb la quasi totalitat dels cursos en aquesta llengua. Regne Unit, Suècia, Irlanda i Islàndia reben dues vegades més estudiants dels que envien; Noruega tres vegades més, i fins i tot Malta, deu vegades més. És cridaner el cas de Portugal, ja que ofereix cursos majoritàriament en llengua portuguesa i també rep més estudiants dels que envia. Però, per a les universitats portugueses no s'exigeix un requisit d'idioma (Senent, 2014). Una altre possible motiu és la gran difusió de la llengua lusitana per la puixança de Brasil com a potència econòmica. Però, també

trobem països que presenten un equilibri entre els estudiants emesos i rebuts. Són exemples Àustria, Grècia, Països Baixos o República Txeca.

A hores d'ara, podem afirmar que Espanya és el país protagonista del programa *Erasmus*, ja que és el país participant que més estudiants envia, tot i ser el cinqué estat europeu en nombre d'estudiants universitaris. Entre els motius, se n'assenyalen tres (García Prieto, 2013). Primerament, la llengua espanyola és el segon idioma a nivell mundial en nombre de parlants i és oficial en 21 països. A part d'això, l'objectiu de nombrosos estudiants és aprendre una segona llengua estrangera més enllà de l'anglès. La segona causa de la rellevància d'Espanya és el llistat òptim de les seues universitats, encara que només unes quantes ocupen posicions capdavanteres als rànquings internacionals com el QS o el de Shanghai. Finalment, la tercera explicació és el treball intens des les institucions universitàries i la implicació del professorat en el programa. Així mateix, cal prendre en consideració l'atractiu del nostre país pel clima suau i benigne i una important tradició cultural projectada a l'exterior (Valle i Garrido, 2009).

Tanmateix, no va ser així als seus inicis, ja que Espanya ha sigut el primer país emissor des de 2010 (fins a 2014) i és el primer país receptor des de 2002 (Annex, Taules A6 i A7). Amb anterioritat a l'any 2010, el primer lloc en l'emissió d'estudiants *Erasmus* se'l disputaven Alemanya i França, països amb un major nombre d'estudiants universitaris, i de bell nou el primer país emissor ha tornat a ser França durant el curs 2014-2015. Quant al nombre d'estudiants espanyols, aquest no va parar d'augmentar fins al curs 2011-2012, període en què els requisits, el sistema d'ajudes i la dotació econòmica de les beques van ser modificats (Senent *et al.*, 2015).

La tercera posició en recepció d'estudiants *Erasmus* és per al Regne Unit en relació amb una elevada demanda de les seues universitats, tot i que aquestes ofereixen un reduït nombre de places. Les estadístiques ho avalen: el Regne Unit va rebre el doble d'estudiants *Erasmus* dels que va enviar durant el curs 2014-2015 (Figura 14). És més, a causa de la imminent sortida del Regne Unit de la UE -més coneguda com a *Brexit*¹⁴- estaria en perill la seua continuïtat en el programa de mobilitat. Si és així, els britànics hauran de renegociar la seua participació, sempre que vulguen continuar.

¹⁴Vegeu l'article de Álvarez, Pilar (2016): “¿Qué pasa con el programa Erasmus?”, *El País*, 27 de juny de 2016, <http://internacional.elpais.com/internacional/2016/06/24/actualidad/1466781188_383668.html> [11 d'abril de 2017].

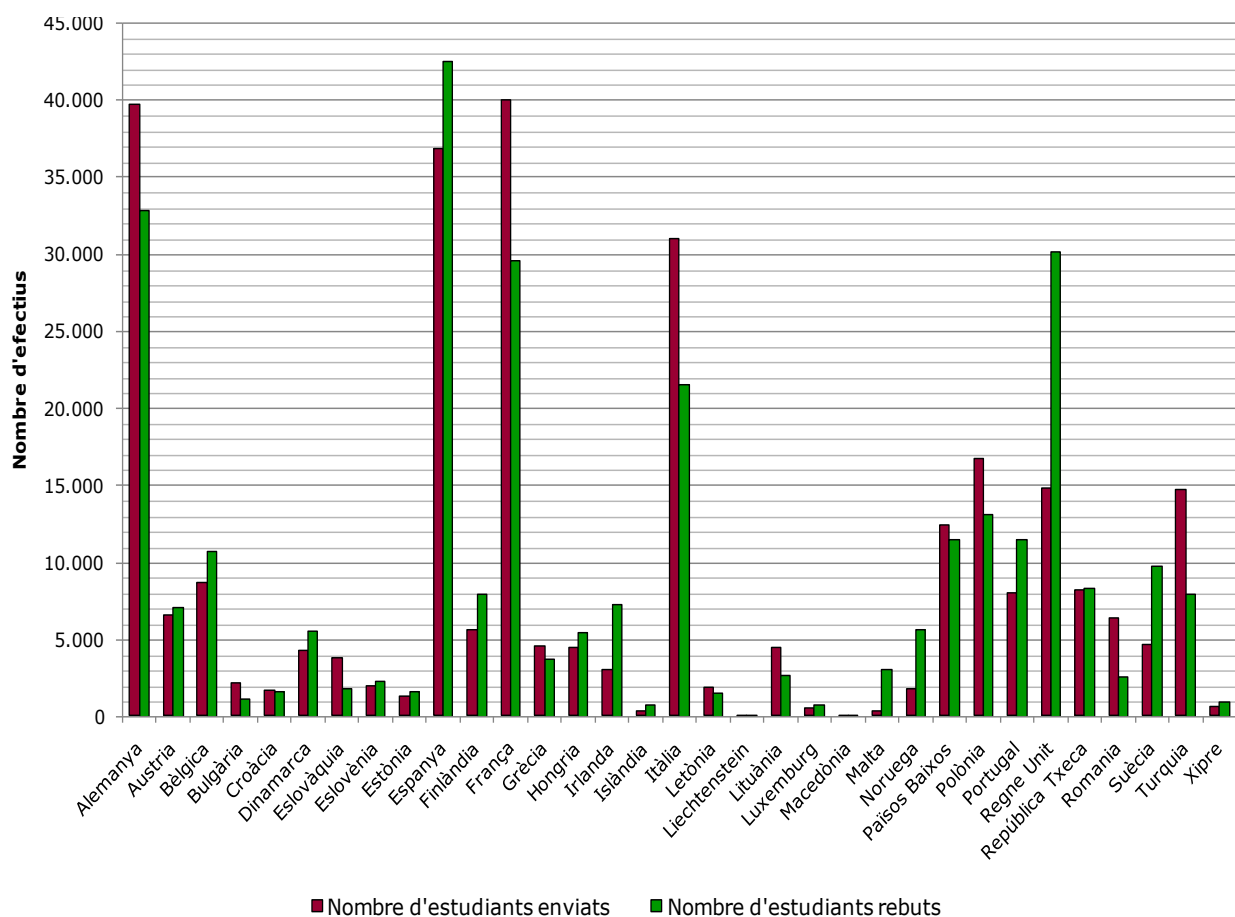

Figura 14. Estudiants emesos i rebuts per país participant en el programa *Erasmus* (curs 2014-2015). Font: Comissió Europea (2017). Elaboració pròpia

Dels països d'Europa de l'Est, Polònia es consolida com una destinació *Erasmus* emergent. És el primer país receptor d'Europa Oriental. Durant el curs 2013-2014, va enviar a altres països europeus el mateix nombre d'estudiants que el Regne Unit. Fins i tot, en el curs 2014-2015 ja han sortit més estudiants polonesos que britànics. Després d'aquest, li segueix la República Txeca, amb una participació del 2,8% (Figura 15).

Hem de pensar que la mobilitat institucionalitzada reproduïx les preferències seculares entre països (Ballatore i Blöss, 2008). Això és, els estudiants de cada país mostren una preferència determinada per uns estats en particular. En el cas dels estudiants *Erasmus* espanyols, un significatiu 19% es decanta per Itàlia, cosa que suposa la mobilitat de 7.425 estudiants. Són també importants els fluxos en direcció a Alemanya (4.938), França (4.534), Regne Unit (4.178), Polònia (2.688) o Portugal (2.636), de conformitat amb els registres del curs acadèmic 2012-2013. Resulta clar i pràctic que els estudiants tracten d'elegir un país on els serà fàcil tirar endavant.

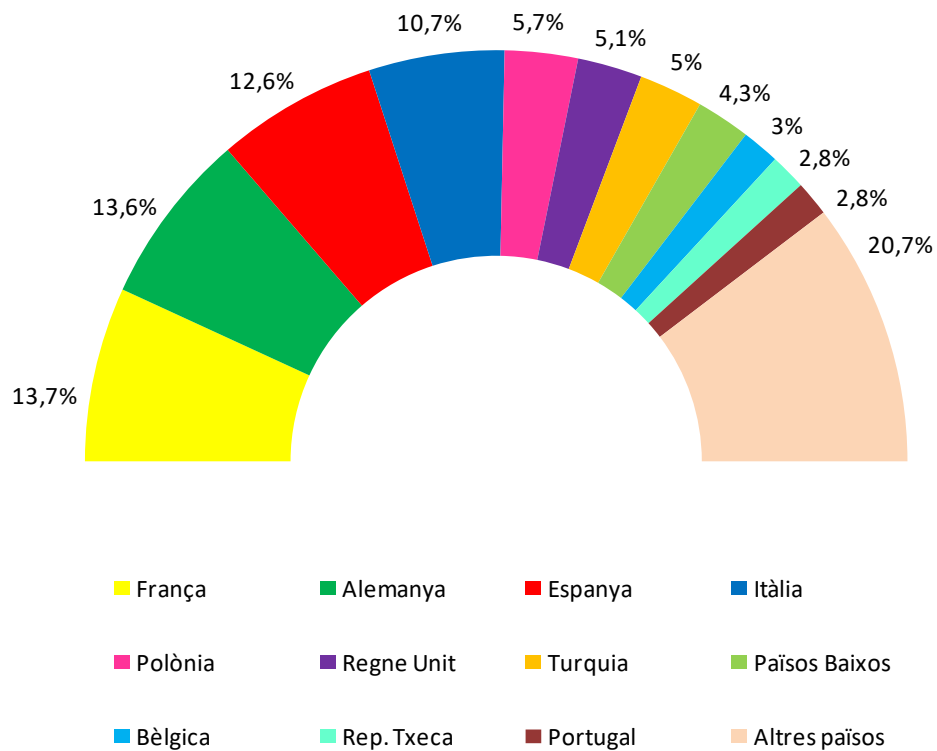

Figura 15. Percentatge d'estudiants *Erasmus* per països emissors (2014-2015)

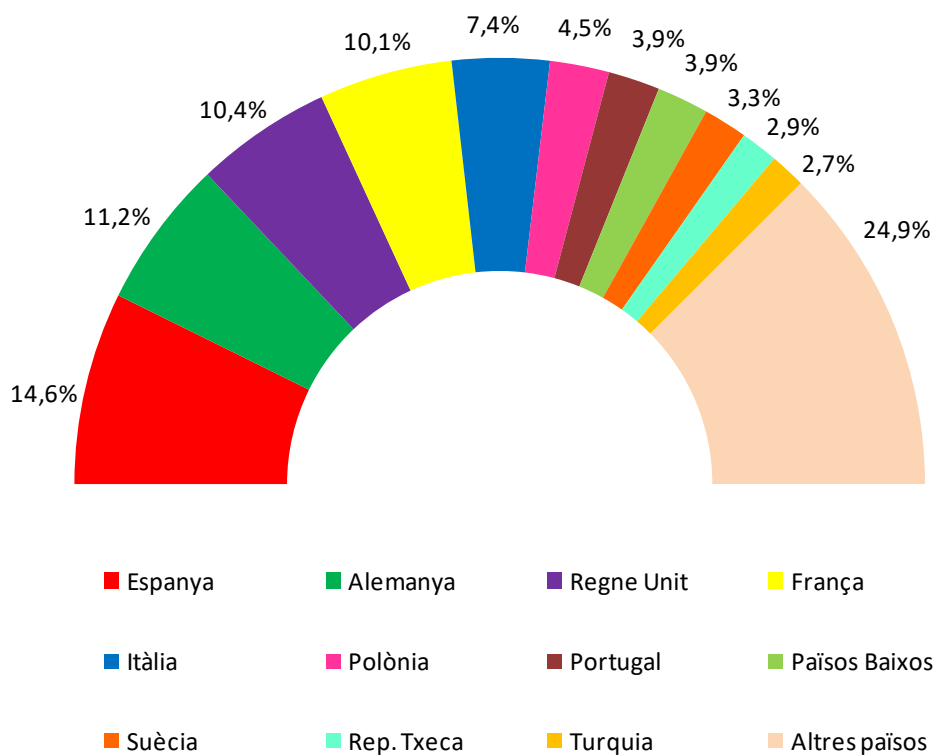

Figura 16. Percentatge d'estudiants *Erasmus* per països receptors (2014-2015)

Font: Comissió Europea (2017), EUROSTAT. Elaboració pròpia

Un altre indicador que no s'ha d'obviar és el percentatge d'estudiants *Erasmus* respecte del nombre d'estudiants egressats. En 2012 la mitjana fou del 5%, però trobem països que la superen àmpliament. Hi destaquem Luxemburg (35%), Liechtenstein (15%), Finlàndia, Lituània, i fins i tot Espanya (10% tots tres).

5.3.2. Distribució dels estudiants Erasmus per universitats

La realització d'una anàlisi a nivell institucional és fonamental per conèixer les universitats i ciutats més atractives per als estudiants mòbils, tal i com veurem a l'apartat 5.3.3. Les 100 primeres universitats receptores que lideren la classificació de la Comissió Europea per al curs 2013-2014, van rebre prop del 25% dels estudiants *Erasmus*. Es posa de manifest que la majoria dels estudiants es concentra en universitats de l'Europa Occidental (28 de les quals són nacionals), a excepció de les institucions enclavades en capitals d'Europa Oriental (Praga, Varsòvia, Ljubljana) o en ciutats de tradició universitària com Cracòvia o Maribor. Si observem les 10 universitats amb major nombre d'estudiants *Erasmus* (Annex, Taula A6), sis d'aquestes es troben a Espanya. Són les següents: la Universitat de Granada (UGR), la Complutense de Madrid (UCM), la de València (UV) i la Politècnica de València (UPV), la de Barcelona (UB) i la de Sevilla (US).

El Regne Unit, a pesar de situar-se en quarta posició com a país receptor, únicament les universitats d'Edimburg, Glasgow i Sheffield es troben en aquesta classificació (Annex, Taula A9). Universitats com les d'Oxford i Cambridge, de gran renom internacional, i d'elevat nivell, no apareixen en aquestes llistes, ja que no participen en el programa.

Així mateix, considerarem la classificació de les 100 primeres universitats emissores per al curs 2013-2014. Aquestes institucions van encarregar-se d'enviar prop del 29% dels estudiants *Erasmus*. Una altra vegada, Espanya és posiciona com el país amb major nombre d'universitats en emissió d'estudiants. En aquesta classificació, 27 institucions són espanyoles, seguit de 19 italianes i 16 alemanyes. En contraposició a la classificació de les principals universitats receptores, en aquest cas completen el rànquing universitats de països com Turquia, Grècia, Eslovàquia, Lituània o Romania. No hi trobem cap institució de Suècia, Finlàndia, Noruega o Irlanda, les quals imparteixen cursos majoritàriament en llengua anglesa. De les institucions emissores espanyoles,

destaquen, entre les 10 primeres, de nou la de Granada (UGR), la Complutense de Madrid (UCM), la de València (UV), la Politècnica de Catalunya (UPC) i la Politècnica de València (UPV).

5.3.3. Distribució dels estudiants Erasmus per ciutats

Més enllà de la habitual anàlisi del nombre d'estudiants Erasmus rebuts per universitat, Van Mol i Ekamper (2016) han estudiat els contingents per ciutat receptora durant el curs acadèmic 2012-2013. En el transcurs de dit curs, la primera universitat receptora d'Espanya, com acabem de veure, fou la de Granada. No obstant això, la ciutat europea que més estudiants Erasmus va rebre va ser Madrid. Un dels motius més evidents és que les grans urbs compten amb un gran nombre de centres universitaris. No molt lluny trobem altres ciutats espanyoles com Barcelona (3^a), València (5^a), Sevilla (15^a), Granada (17^a) i Salamanca (35^a). Ens adonem, doncs, que existeix una elevada concentració dels estudiants mòbils europeus en aquestes ciutats, les quals van acollir el 48% dels estudiants Erasmus que va rebre Espanya (Taula 15).

Taula 15. Principals destinacions espanyoles del programa Erasmus (curs 2012-2013)

Ciutats Erasmus	Nombre d'estudiants rebuts	Percentatge (%)
Madrid	6.697	17
Barcelona	3.801	9
València	3.434	9
Sevilla	2.079	5
Granada	1.960	5
Salamanca	1.130	3
Altres	21.101	52
TOTAL	40.202	100

Font: Van Mol i Ekamper (2016), Comissió Europea. Elaboració pròpia

Tant la imatge que una urbs projecta a l'exterior com la seua personalitat, com veurem més endavant, són factors decisius en l'elecció de la ciutat d'estudis a l'estranger. A. Larrosa (2012) ha elaborat una tipologia de les ciutats universitàries preferides pels estudiants. Entre aquestes trobem, en primer lloc, ciutats patrimonials amb segles de tradició universitària (Granada, Salamanca). El segon tipus d'urbs, es tracta de grans metròpolis amb centres universitaris de gran reconeixement científic (Madrid,

Barcelona, València). I per últim, les ciutats de sol i oci, amb connexions aeroportuàries immillorables (Alacant, Màlaga). Podem afirmar, en aquest sentit, que la imatge i les diferents tipologies de ciutats que alberga Espanya poden ser un motiu més de que el nostre país ostente la primera posició en la recepció d'estudiants *Erasmus*.

En definitiva, parlant ara en clau europea, al capdavant de la classificació se situen grans capitals europees (París, Lisboa, Berlín, Viena, Londres) i metròpolis de primer i segon nivell (Milà, Lió, Bolonya, Munich). La majoria de ciutats receptores d'estudiants *Erasmus* es troben a l'Europa Occidental, a excepció de capitals d'estat (Praga, Budapest, Varsòvia, Ljubljana) i urbs de grandària mitjana d'Europa de l'Est (Estambul, Cracòvia, Wroclaw, Brno).

6. EVOLUCIÓ I COMPOSICIÓ DELS ESTUDIANTS INTERNACIONALS A LES UNIVERSITATS DE LA REGIÓ METROPOLITANA DE BARCELONA

Les universitats públiques de Barcelona són unes de les principals institucions espanyoles en acollir estudiants internacionals. Com hem vist en l'apartat anterior, la ciutat de Barcelona és una de les principals ciutats receptores d'estudiants *Erasmus*, tot i que les seues universitats tenen preferentment un caràcter exportador d'estudiants.

El nombre d'estudiants internacionals que reben les universitats és un indicador més del procés d'internacionalització en què es troben immerses. Aquesta xifra augmentarà si la universitat receptora en qüestió es troba en les primeres posicions dels rànquings de les millors universitats del món. De fet, Catalunya ha registrat el millor sistema universitari d'Espanya¹⁵ en l'any 2016, el que pot fer incrementar el nombre d'estudiants internacionals. A més, Catalunya recorre a més classes en castellà i en anglès¹⁶ per tal d'atraure més estudiants internacionals i obtenir recursos addicionals.

Segons el rànking *QS Best Student Cities*¹⁷ de l'any 2017, Barcelona es troba entre les 25 millors ciutats del món per estudiar, concretament la posició vint-i-tresena. També hi apareixen en la classificació altres ciutats com Madrid (31é) o València (70é).

Esther Martra dóna una idea de les polítiques adoptades per la UB en matèria d'atracció d'estudiants internacionals: *“Les polítiques que hi ha posades en marxa, són la participació en fires conjuntes amb les universitats catalanes, organitzades pel CIC, la participació en fires de captació tan presencials com virtuals per incrementar la captació en Màsters, en diferents àrees geogràfiques. L'arribada d'estudiants internacionals és “comptabilitzada” en alguns dels indicadors que serveixen per calcular diversos rànquings internacionals”*.

¹⁵ Vegeu La Vanguardia (14 de febrer de 2017): “Cataluña registra el mejor sistema universitario español en el año 2016”, <<http://www.lavanguardia.com/vida/20170214/4224719202/cataluna-registra-el-mejor-sistema-universitario-espanol-en-el-ano-2016.html>> [3 de juny de 2017].

¹⁶ Vegeu l'article d'Esther Armora (2015): “Cataluña recurre a más clases en castellano e inglés para captar universitarios extranjeros”, ABC, 17 de març de 2015, <<http://www.abc.es/sociedad/20150317/abc-universidades-catalanas-castellano-ingles-201503162006.html>> [15 de maig de 2017].

¹⁷ QS Best Student Cities (ciutats amb més de 250.000 habitants que acullen com a mínim dos universitats en el QS World University Rankings, 15/02/2017): <https://www.topuniversities.com/university-rankings-articles/qs-best-student-cities/barcelona>

6.1. Els estudiants internacionals matriculats a les universitats barcelonines

Calculem, a mode d'explicació, el percentatge d'estudiants internacionals matriculats respecte al total d'estudiants matriculats per al curs 2014-2015. La Universitat de Barcelona és, d'entre aquestes quatre universitats, la que més rep estudiants estrangers.

$$UB (14-15) = \frac{\text{Estudiants internacionals matriculats}}{\text{Total estudiants internacionals matriculats}} \times 100 = \frac{3.607}{78.595} \times 100 = 4,6$$

Però, no sempre ha sigut així. A principis de segle, la principal universitat receptora era la UPC. Tot i això, pel que fa a les parts de mercat universitari espanyol, les universitats barcelonines en conjunt perden pes relatiu entre 2001 (15,1%) i 2015 (11%) (Taula 16).

Taula 16. Estudiants estrangers a les universitats barcelonines respecte al total d'estudiants estrangers a Espanya (2001-2015)

	2001-2002	(%)	2004-2005	(%)	2009-2010	(%)	2014-2015	(%)
UB	1.150	4,9	2.050	5,6	4.014	6,7	3.607	4,6
UAB	992	4,2	1.886	5,2	2.182	3,6	2.627	3,3
UPC	1.176	5,0	1.809	4,9	1.924	3,2	2.128	2,7
UPF	252	1,1	541	1,5	760	1,3	1.394	1,8
Universitats barcelonines	3.570	15,1	6.286	17,2	8.880	14,7	9.756	12,4
Total universitats espanyoles	23.566	100	36.599	100	60.311	100	78.595	100

Font: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. Elaboració pròpia

Espanya, com hem vist anteriorment, va rebre 78.595 estudiants estrangers en el curs acadèmic 2014-2015. Com es mostra a la Figura 17, les primeres 20 universitats espanyoles van acollir el 56% dels estudiants estrangers (Annex, Taula A10). D'entre aquestes 20 universitats, 6 en són privades. Per la seua banda, les ciutats que més estudiants van rebre són Madrid, Barcelona i València. Segons la procedència, els estudiants de la UE-28 representen més de la meitat dels contingents a les universitats privades de Madrid, així com a la Politècnica de València (UPV) i la Universitat de Girona (UGR). A les universitats barcelonines, el percentatge d'estudiants europeus oscil·la entre el 20% de la UPC i el 42% de la Universitat Ramón Llull (URLL).

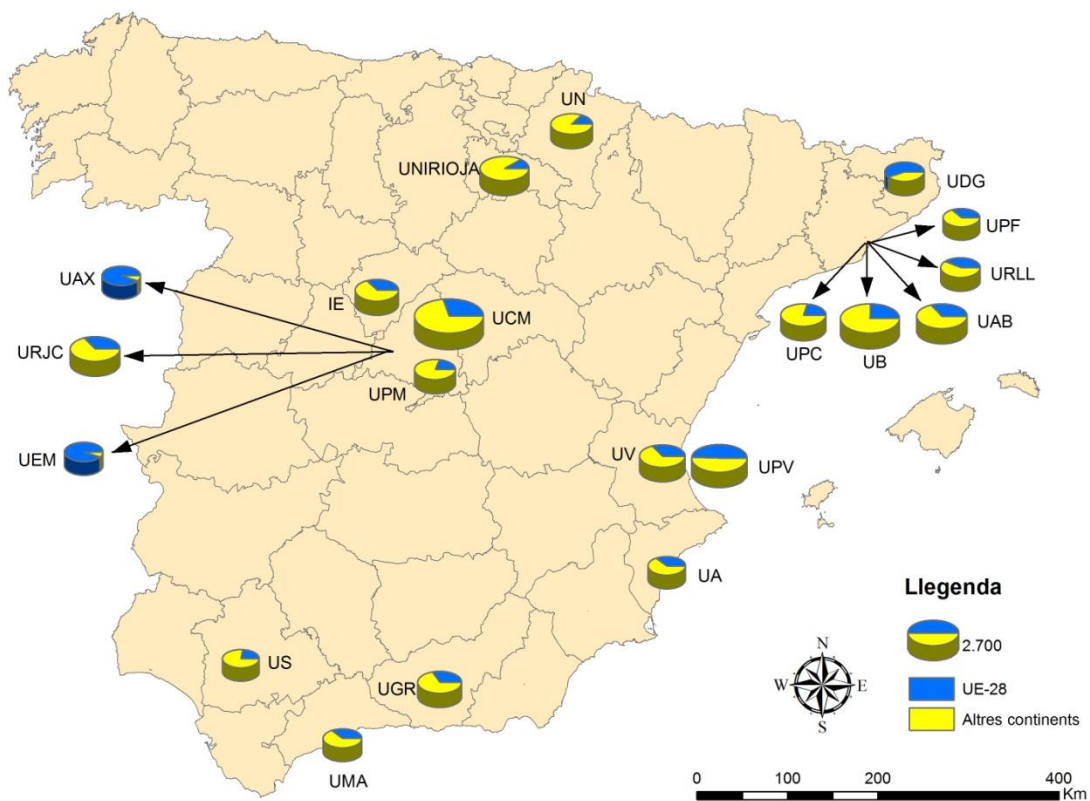

Figura 17. Nombre d'estudiants estrangers en les primeres 20 universitats receptores a Espanya (2014-2015) segons la seua procedència. **Font:** Elaboració pròpia a partir de les dades del Ministeri de Cultura, Educació i Esport

Jordi Olivella (2016) ha estudiat la distribució dels estudiants estrangers segons continent de procedència i per Comunitat Autònoma (2013). Es destaca la major proporció d'estudiants de la UE a Catalunya i al País Valencià, del nord d'Àfrica a Andalusia i també al País Valencià i, per contra, una menor presència d'estudiants d'Amèrica Llatina i el Carib a Catalunya respecte a la resta de regions de l'estat.

Per altra banda, l'única institució de la qual hem pogut extreure les dades relatives a la procedència dels estudiants estrangers durant el curs 2015-2016 és la UPC. Les nacionalitats més nombroses són els xinesos (8%), els italians (8%), els equatorians (7%), marroquins (7%), mexicans (6%) i peruans (5%), entre d'altres. Açò ens mostra gran una varietat de l'alumnat, i tal vegada podria ser indicador d'una creixent presència de l'alumnat xinès a les universitats barcelonines.

6.2. Els estudiants internacionals en període de mobilitat *Erasmus* a les universitats barcelonines

Les universitats barcelonines es distingeixen pel seu caràcter exportador d'estudiants *Erasmus*. No obstant això, la tendència s'ha invertit al llarg del període 2004-2014, al llarg del qual ha augmentat el nombre d'estudiants mòbils que ha partit a l'estranger (de 2.683 a 3.615) i ha disminuït lleugerament¹⁸ el nombre d'estudiants *Incoming* (de 3.508 a 3.253). S'ha produït un equilibri entre els estudiants emesos i rebuts, cosa que en el curs 2004-2005 molts més estudiants dels que s'enviaven (Taula 17). El punt d'inflexió es produeix en el curs 2012-2013. Segons Montse Escofet, “és el moment en què van perillar les beques *Erasmus*, les quals van veure reduïda la seua quantia i, en conseqüència, molts estudiants van tirar-se enrere”. Calculem, a mode d'explicació la Ràtio *Outgoing* d'estudiants *Erasmus* de la Universitat de Barcelona per al curs 2013-2014. La relació entre enviats i rebuts és bastant equilibrada.

$$UB (2013-2014) = \frac{\text{Estudiants Erasmus Outgoing}}{\text{Estudiants Erasmus Incoming}} = \frac{1.041}{1.106} = 0,94$$

Taula 17. Evolució del percentatge d'estudiants *Erasmus* enviats (*Outgoing*) respecte dels estudiants *Erasmus* rebuts (*Incoming*) (2004-2014)

	2004-2005	2006-2007	2008-2009	2010-2011	2012-2013	2013-2014
UB	0,62	0,58	0,62	0,86	0,99	0,94
UAB	0,73	0,65	0,67	0,68	0,97	0,82
UPC	1,00	1,08	1,18	1,37	1,51	1,60
UPF	0,92	0,89	0,86	1,02	1,22	1,24
Total	0,76	0,74	0,79	0,94	1,14	1,11

Font: Comissió Europea. Elaboració pròpia

Però, hem de realitzar un anàlisi minuciós segons la institució. En concret, la UB i la UAB tenen un caràcter importador d'estudiants. Tot el contrari que la UPC i la UPF, les quals envien més estudiants dels que reben (Taula 17). En el curs 2013-2014, la UPC és líder en emissió d'estudiants *Erasmus* a Catalunya (1.275) (Annex, Taula A13), mentre que la UB ho és en recepció d'estudiants (1.106) (Annex, Taula A14).

¹⁸ Vegeu l'article de Tercero, Alejandro (2012): “Las universidades de Cataluña pierden peso en el intercambio de estudiantes”, La Voz de Barcelona, 10 de maig de 2012, <<http://www.vozbcn.com/2012/05/10/113068/cataluna-pierde-peso-erasmus/>> [2 de juny de 2017].

Les universitats públiques de la RMB es troben entre les 100 primeres institucions terciàries en enviament i recepció d'estudiants *Erasmus* (Annex, Taules A8 i A9). Malgrat l'esforç, altres institucions espanyoles es troben al capdavant del rànking en emissió i recepció d'estudiants. Són les universitats de Granada (UGR), la Complutense de Madrid (UCM), la de València (UV) i la Politècnica de València (UPV).

Així i tot, la UPC és la sisena universitat europea en emissió d'estudiants *Erasmus* (Annex, Taula A15) i la UB la huitena en recepció d'estudiants *Erasmus* (Annex, Taula A16). Malgrat la bona posició en el rànking d'aquestes universitats, aquestes han perdut posicions en aquest des del curs 2004-2005, el més acusat el de la UAB, que passa de ser la 9ª universitat europea en emissió d'estudiants a trobar-se en la 42ª posició.

Per últim, en virtut de la nacionalitat, els estudiants *Erasmus Incoming* amb major presència a les universitats barcelonines són els italians i els alemanys, si bé la nacionalitat predominant a la UPF és la britànica, els quals representen una quarta part dels estudiants mòbils (Figura 18). Altres nacionalitats representatives, tot i això, són la francesa, l'holandesa, la polonesa i la portuguesa. O siga, totes aquestes nacionalitats són les més representades en el programa *Erasmus*.

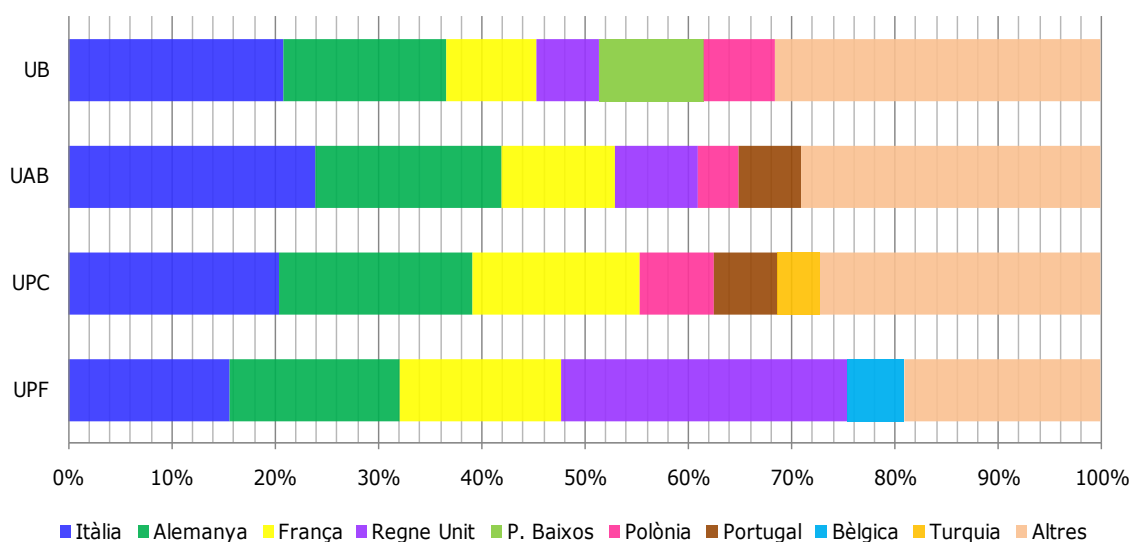

Figura 18. Procedència dels estudiants *Erasmus* a les universitats públiques barcelonines en el curs 2015-2016. **Font:** UB¹⁹, UAB, UPC i UPF²⁰. Elaboració pròpia

¹⁹ Les dades per a la Universitat de Barcelona (UB) són referents al curs acadèmic 2014-2015

²⁰ Les dades per a la UPF inclouen estudiants d'altres programes d'intercanvi a banda de l'*Erasmus*

7. EL PERFIL DELS ESTUDIANTS INTERNACIONALS A LES UNIVERSITATS DE LA REGIÓ METROPOLITANA DE BARCELONA

Al llarg de la primavera de 2017, s'han enquestat en dos mostres diferents 226 estudiants de diverses nacionalitats durant la seua estada a Barcelona i a la seua Regió Metropolitana, dels quals 113 són estudiants estrangers i 113 són estudiants *Erasmus* respectivament. De nou farem al·lusió als termes d'estudiant estranger i estudiant internacional. Per facilitar la comprensió del text i de l'enquesta, parlarem per una banda d'estudiants *Erasmus*, i per altra, d'estudiants estrangers, matriculats en una de les universitats abans esmentades o que participen en un programa de mobilitat diferent a l'*Erasmus*. D'aquesta manera, quan parlem d'estudiants internacionals ens referim a tots dos grups de població.

Una enquesta similar per a estudiants *Erasmus* (*Outgoing* i *Incoming*) ha sigut tractada per Ariño *et al.* (2014), però a nivell d'Espanya i de manera aleatòria i que va abraçar una mostra poblacional molt més ampla (14.367 respostes). En el nostre cas, malgrat el reduït nombre d'enquestats respecte a Ariño *et al.* (2014), dels resultats obtinguts es desprenen característiques i motivacions dels estudiants internacionals a Barcelona, i d'altres ítems relacionats amb el mode de vida i el seu grau de mobilitat.

Com a geògrafs, ens interessa la dimensió espacial de l'experiència. Tant la migració internacional en si (apartat 7.3), com la mobilitat durant l'estada d'estudis en l'altre país (secció 7.6). Ens interessa particularment mesurar el grau de mobilitat dels estudiants internacionals, conèixer de primera mà allò que els ha fet mobilitzar-se a un país estranger i les seues perspectives de futur després de l'experiència. I sobretot, encara que sembla que tots dos col·lectius pertanyen a un grup prou homogeni, es tracta de detectar les diferències que hi poden haver entre ambdós grups de població. En definitiva, es tracta de mesurar el resultat de l'estada.

Tot seguit, i aprofitant els resultats de l'enquesta i les opinions expressades en les entrevistes, es comenten les característiques sociodemogràfiques dels estudiants, els estudis, la fase prèvia a la mobilitat, el moment de partida i l'arribada a la nova ciutat, les relacions socials establertes, la mobilitat *in situ*, i finalment, els projectes de futur.

7.1. Característiques sociodemogràfiques dels estudiants internacionals

Les característiques bàsiques que es pregunten als estudiants són el sexe, l'edat i la nacionalitat. El sexe femení predomina entre els estudiants internacionals enquestats, i encara és més acusat en els estudiants *Erasmus* (79,6%) respecte dels estrangers (58,4%). Segons la Comissió Europea, les dones mòbils participants en *Erasmus* van representar el 61% dels estudiants mòbils en el curs 2013-2014. A banda d'això, segons Durovic i Lovretej (2015), les dones són més propenses a respondre als qüestionaris.

En relació amb la durada del període de mobilitat, sols el 16% dels estrangers enquestats roman un semestre a Barcelona enfront del 66% dels *Erasmus*. També són nombrosos els estudiants internacionals que resten el curs acadèmic sencer. Aquests representen el 51% dels estudiants estrangers i el 44% dels estudiants *Erasmus*. Segons Patty, “*en Latinoamérica los másteres son programas de 2 años; en cambio, en Europa hay algunos másteres de 1 año*”. En acabant, cal destacar el 26% dels estudiants estrangers que resta entre 1 i 2 anys a la ciutat comtal amb raó de la duració del màster.

Els estudiants internacionals enquestats presenten una edat compresa entre els 20 i els 41 anys (Figura 19). No obstant això, els estudiants estrangers presenten una mitjana d'edat més elevada respecte dels estudiants nacionals i *Erasmus*. En concret, els estudiants estrangers tenen entre 24 i 31 anys. El motiu és el següent: molts han treballat en acabar el grau. En canvi, a Espanya, els estudiants de grau, quan finalitzen el mateix, comencen d'immediat el màster, titulació necessària per optar a un millor lloc de treball. Per altra banda, la majoria dels estudiants *Erasmus* es troben en una franja d'edat compresa entre els 21 i els 25 anys, pròpia dels estudiants de grau o equivalent.

La procedència dels estudiants internacionals enquestats és molt diversa (Figura 20), si bé algunes nacionalitats hi predominen. En el cas dels estudiants estrangers són nombrosos els que provenen d'Amèrica Llatina, particularment de Colòmbia, Perú, Xile, Paraguai, Mèxic i Costa Rica, encara que també sobresurten els estudiants de països europeus com Itàlia, França, Alemanya o Portugal, i inclús de la Xina. Per la seua banda, destaquen els estudiants *Erasmus Incoming* en procedència de França, Itàlia i Alemanya, països amb un major nombre d'estudiants participants en el programa, i en menor mesura de Portugal, Regne Unit, Rep. Txeca, Bèlgica, Dinamarca i Romania.

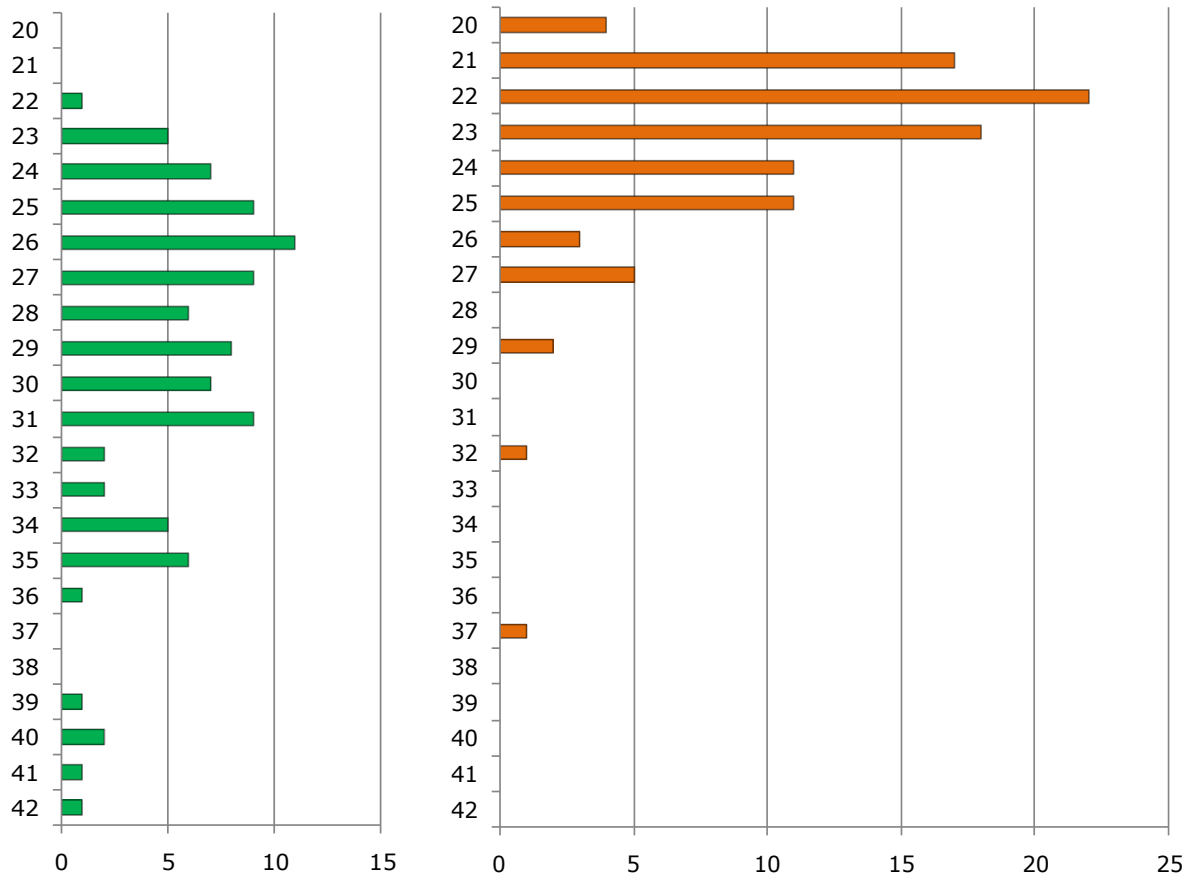

Figura 19. Piràmide d'edats dels estudiants internacionals: Estrangers (esquerra) i *Erasmus* (dreta). **Font:** Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

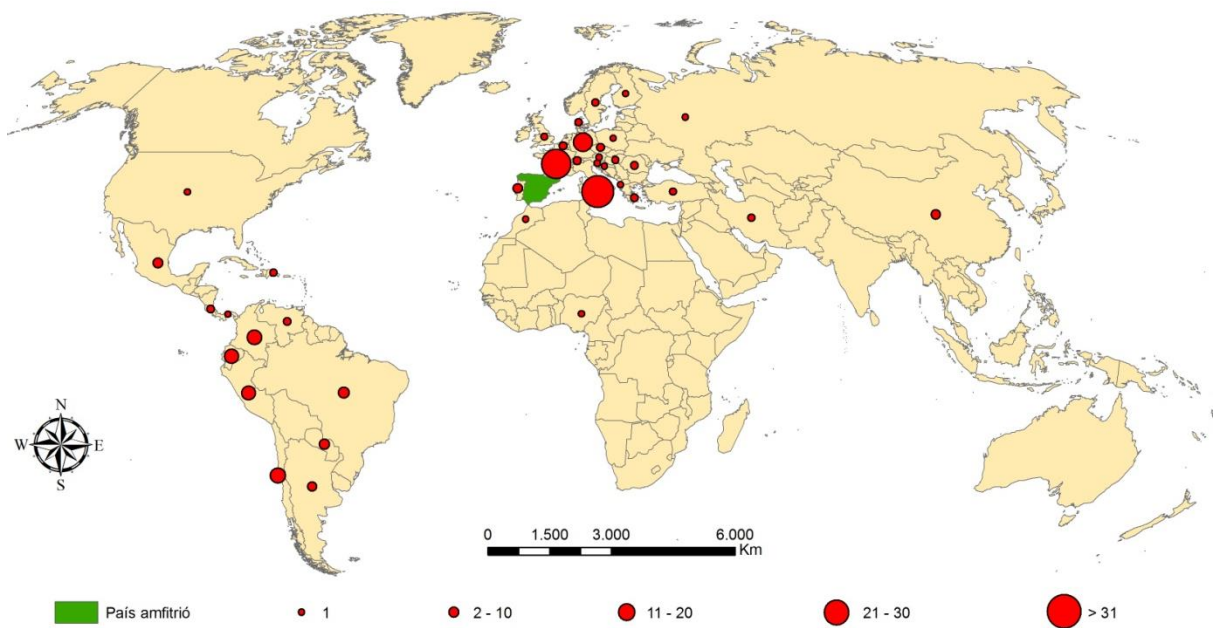

Figura 20. Procedència dels estudiants internacionals enquestats.
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

Però, els estudiants *Erasmus* no provenen únicament dels països que participen en el programa, sinó també d'altres països d'arreu del món. El motiu és el següent: Alguns estudiants internacionals que cursen els seus estudis superiors en països europeus aprofiten per emprendre un subperíode de mobilitat gràcies a l'oportunitat que els brinda el programa *Erasmus*. És el cas de dos veneçolans que estudien a les universitats de Pisa i de Bolonya i han vingut a la UB en un període de mobilitat.

7.2. Els estudis

L'anàlisi de les variables relatives a les branques d'estudis, formacions, nivell de llengües, convalidació de crèdits o la concessió d'una beca dona els següents resultats:

Barcelona és una ciutat molt atractiva per a estudiants de totes les branques del coneixement. Els estudiants internacionals enquestats cursen majoritàriament estudis relacionats amb les branques d'Humanitats i Ciències Socials, proporció un tant més elevada en el cas dels estudiants *Erasmus* (70%) (Figura 21).

Tot i això, cal fer un esment específic a la relació entre la branca de coneixement i la universitat on es cursen els estudis superiors (Figures 21 i 22). L'elevat percentatge d'estudiants estrangers enquestats que cursen carreres tècniques (36%) va lligat al nombre d'estudiants que estudien en la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC).

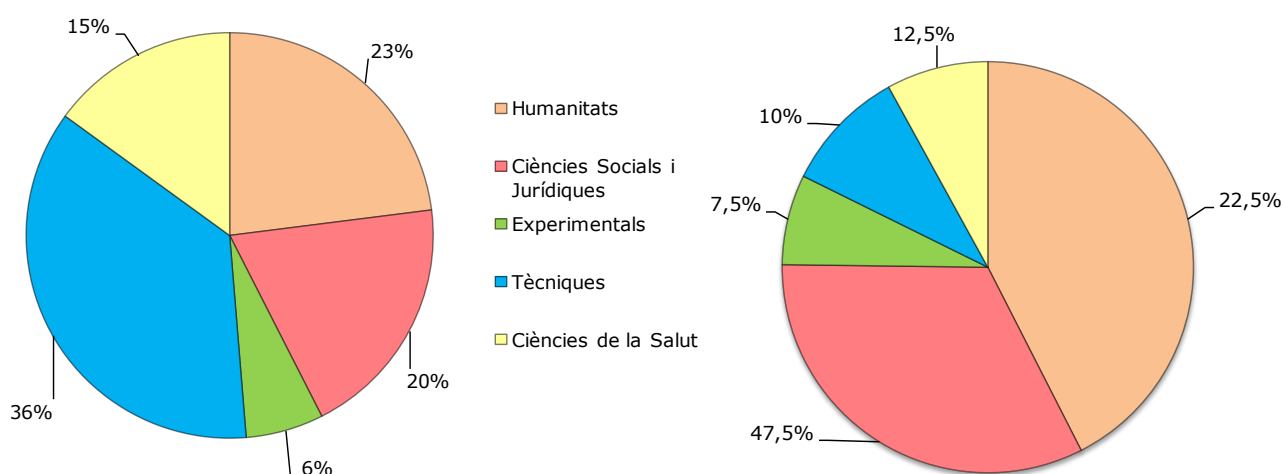

Figura 21. Branques d'estudis dels estudiants estrangers (esquerra) i *Erasmus* (dreta).

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

Dels estudiants internacionals que han respost l'enquesta destaquen aquells vinculats a la UB (Figura 22). Convé ressaltar també un nombre de respostes no gens menyspreable dels estudiants estrangers de la UPC i d'estudiants *Erasmus* de la UPF.

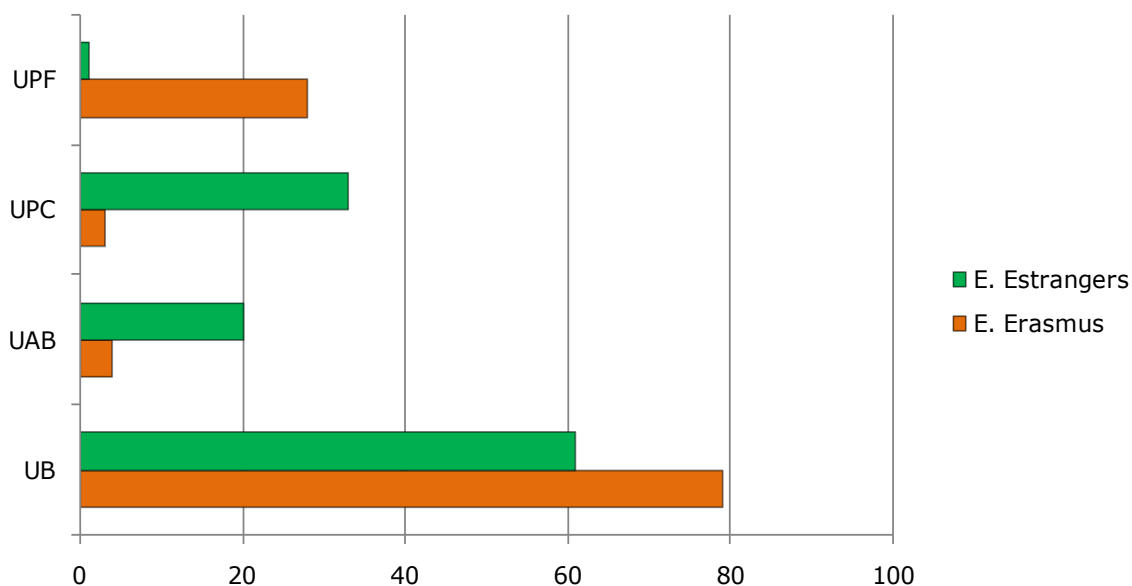

Figura 22. Estudiants internacionals enquestats segons la universitat de destinació (xifres absolutes). **Font:** Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

Pel que respecta al nivell d'estudis, el 80% dels estudiants estrangers enquestats són de màster, mentre que sols un 16% dels estudiants *Erasmus* ho és. Així és que la majoria dels estudiants *Erasmus* s'ha mobilitzat durant el grau (72%), i destaca el fet que el 33% ha preferit dur-ho a terme en el tercer curs, en contraposició als que ho han fet en segon (9%) o quart (19%). Açò s'explica perquè és més habitual fer l'estada *Erasmus* durant el grau, i més concretament en tercer, en la major de països el darrer curs acadèmic de la formació universitària de grau.

Entre les formacions amb major nombre d'estudiants estrangers enquestats a Barcelona destaquen els màsters en Planificació Territorial; Turisme Urbà; Investigació i Canvi Educatiu; Astrofísica, Física de partícules i Cosmologia; Música com a Art Disciplinar; Lingüística Aplicada; Intervenció Psicosocial; Fisioteràpia de l'Esport i Enginyeria Civil. Tot seguit, les titulacions de Dret, Llengües Modernes i les seues literatures, Administració i Direcció d'Empreses, Ciències Polítiques i Història de l'Art són les que més estudiants *Erasmus* -dels enquestats- envien a les universitats barcelonines.

Quant a la institució d'origen, alguns dels estudiants *Erasmus* enquestats que es dirigeixen a les universitats barcelonines (UB, UAB, UPC, UPF) provenen de les següents institucions: Università di Bologna (4), Humboldt Universität zu Berlin, Université de Montpellier, Università degli studi di Milano (3), Rennes School of Business, IAE Toulouse o Università degli studi di Modena e Reggio Emilia (2).

En referència al nivell de llengües, els estudiants internacionals milloren el nivell de llengua oficial del país estranger, llevat que aquesta siga oficial al seu país d'origen. De manera genèrica, es tracta d'estudiants amb un nivell d'anglès mitjà que desitgen aprofundir els seus coneixements i habilitats en una segona llengua estrangera, que els farà ser més mòbils i accedir més fàcilment a un lloc de treball (Luchilo, 2006).

La major part dels estudiants estrangers enquestats perfecciona el seu nivell d'espanyol en un grau o dos, tot exceptuant el gran nombre d'estudiants nadius procedents d'Amèrica Llatina (Figura 23). Són molt pocs els estudiants *Erasmus* que accedeixen a les universitats barcelonines amb un baix nivell en llengua espanyola. Així, en el transcurs del període de mobilitat, els estudiants adquireixen els coneixements bàsics per fer-se entendre adequadament. No sols milloren el seu espanyol, sinó també l'anglès (Figura 24) i altres llengües estrangeres (francès, alemany, italià) a causa d'estar envoltats contínuament d'altres estudiants internacionals de procedència diversa, o bé per l'ús d'aquestes llengües quan es desplacen a un altre país estranger.

La majoria d'estudiants enquestats que vénen a Barcelona a cursar un màster ho fan sense rebre cap tipus de suport econòmic. Sols una cinquena part arriba a Espanya becat pel govern del seu país d'origen. Alguna d'aquestes excepcions és la de Pamela, que ha obtingut una beca per part del govern xilè, anomenada *Fondart*, que té com objecte millorar les competències laborals. També la parella de paraguaians, Ana i Gustavo: "*Hemos venido becados con una beca del Paraguay. Ésta se convoca desde 2015 y son sólo para máster y doctorado. La condición es que realices un máster relacionado con alguna de las materias que se especifican en la convocatoria y que regreses al país tras terminarlo. Es muy beneficioso el hecho de estudiar un máster en el extranjero*".

Per la seua banda, tots els estudiants *Erasmus* reben una beca de la Comissió Europea. La quantitat a percebre varia segons el país de procedència i les ajudes complementàries que reben de les seues respectives universitats o bé d'ajuts de la regió on hi habiten.

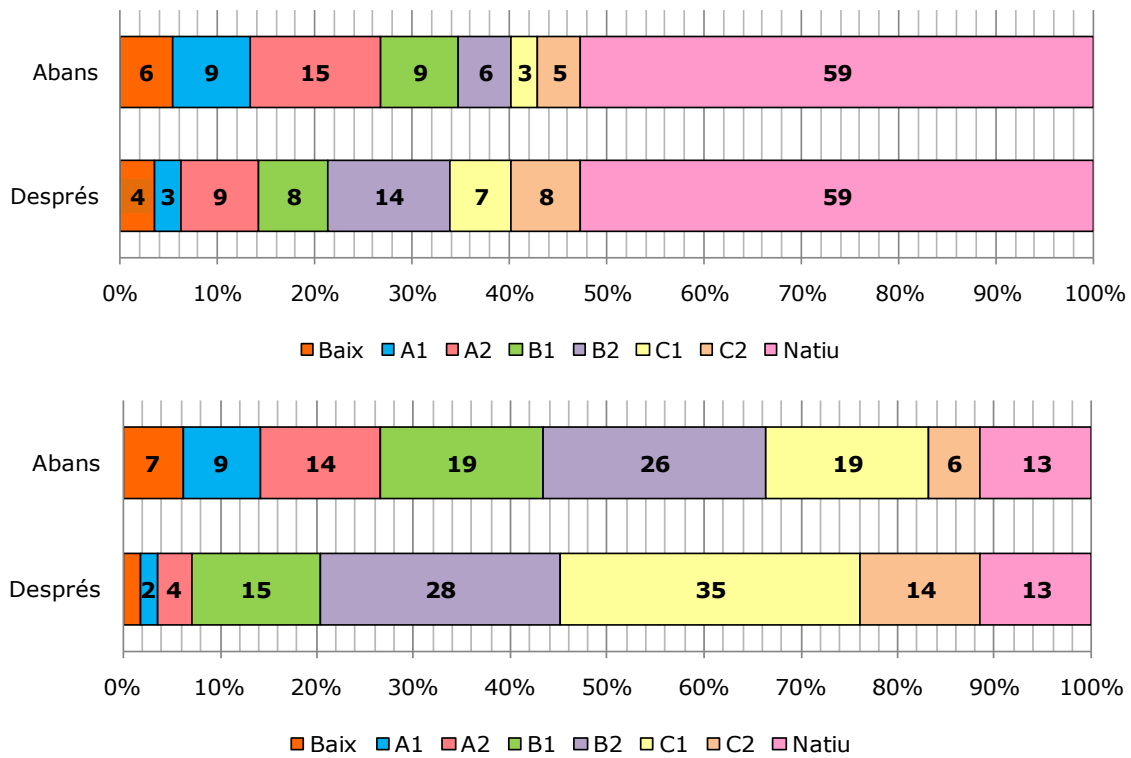

Figura 23. Nivell d'espanyol dels estudiants estrangers (sup.) i Erasmus (inf.) abans i després de la mobilitat. **Font:** Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

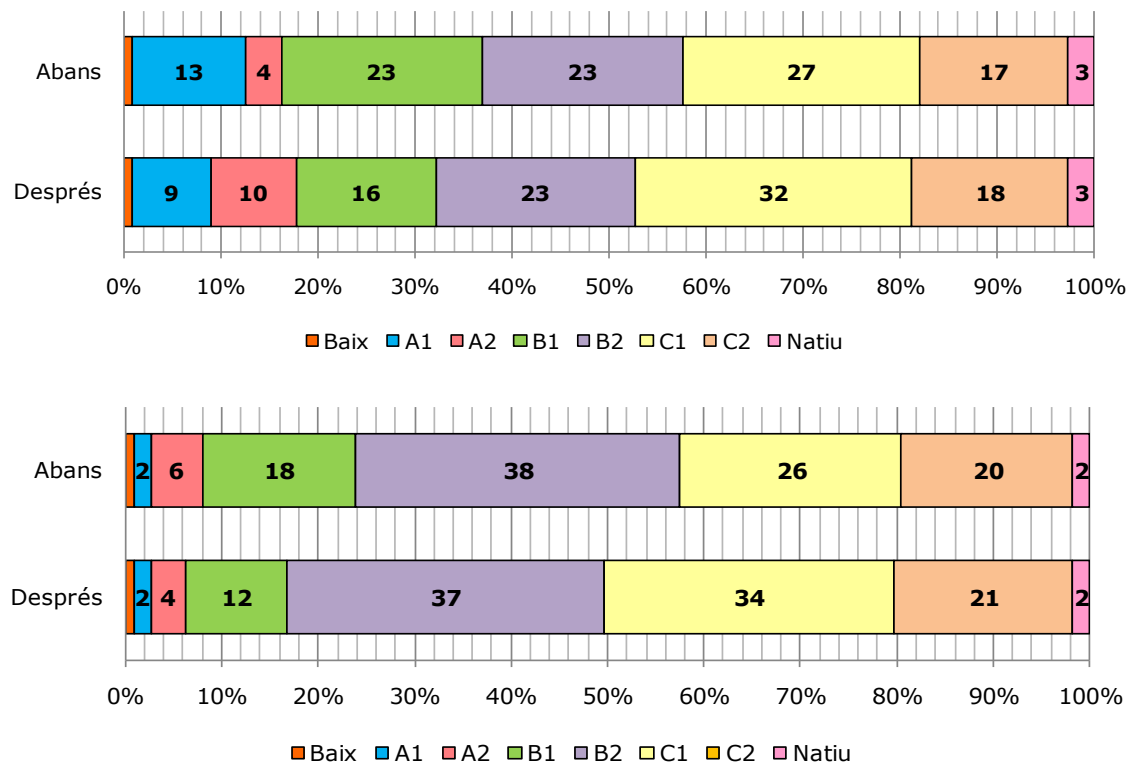

Figura 24. Nivell d'anglès dels estudiants estrangers (sup.) i Erasmus (inf.) abans i després de la mobilitat. **Font:** Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

7.3. El context previ a la mobilitat per estudis

Els factors que empenten els estudiants a l'elecció de la ciutat de destinació són molt diversos. Nombroses persones els han influenciat i els han aconsellat anar a l'estranger. No es tracta sols de prendre la decisió de marxar, sinó també a on anar. Així mateix, les experiències prèvies juguen un paper crucial (projectes, motivacions, edat, durada de viatges anteriors). És difícil d'explicar els diferents factors que empenten a partir. Tot i això els resultats de l'enquesta indiquen que les motivacions personals o el nivell educatiu dels progenitors són factors importants en la decisió final.

Prop del 90% dels estudiants internacionals enquestats han viatjat a l'estranger abans d'emprendre el període de mobilitat. A més, el 71% dels estudiants *Erasmus* i el 41% dels estudiants estrangers afirmen haver visitat abans la ciutat de Barcelona. Aquest fet pot haver condicionat l'elecció del país i de la ciutat on realitzar els estudis superiors.

Els estudiants llatinoamericans entrevistats han realitzat nombrosos viatges amb motius de turisme. Principalment, s'han dirigit a països del propi continent, tals com Equador, Colòmbia, Perú, Bolívia, Cuba, Argentina, Xile o Brasil. Però molts, abans d'arribar a Espanya per primera vegada, com esmenta Yasser, la majoria “*no había cruzado el charco*”. Altres, com Rodrigo, han viatjat arreu del món, ja que treballa amb una organització internacional que representa diverses regions en la ONU.

Es podria considerar que la possibilitat de millorar el nivell en una llengua estrangera hauria de ser el motiu bàsic de la mobilitat, però no és així en primera instància. La principal motivació dels estudiants internacionals enquestats és viatjar i descobrir un altre país i altres cultures (Figura 25). Els estudiants elegeixen països i ciutats pels quals estan realment interessats, i que desitgen conèixer (Durovic i Lovrentej, 2015).

L'aprenentatge i millora de nivell en llengües estrangeres és el segon motiu que destaquen els estudiants *Erasmus*. No és així per als estudiants estrangers, els quals busquen, a banda de viatjar i descobrir altres països, millorar les seues perspectives i oportunitats laborals i les condicions de vida pel fet d'haver estudiat a l'estranger (Ariño *et al.*, 2014). Altres variables com fer nous amics o el fet de tenir-ne a l'estranger queden relegades a un segon pla.

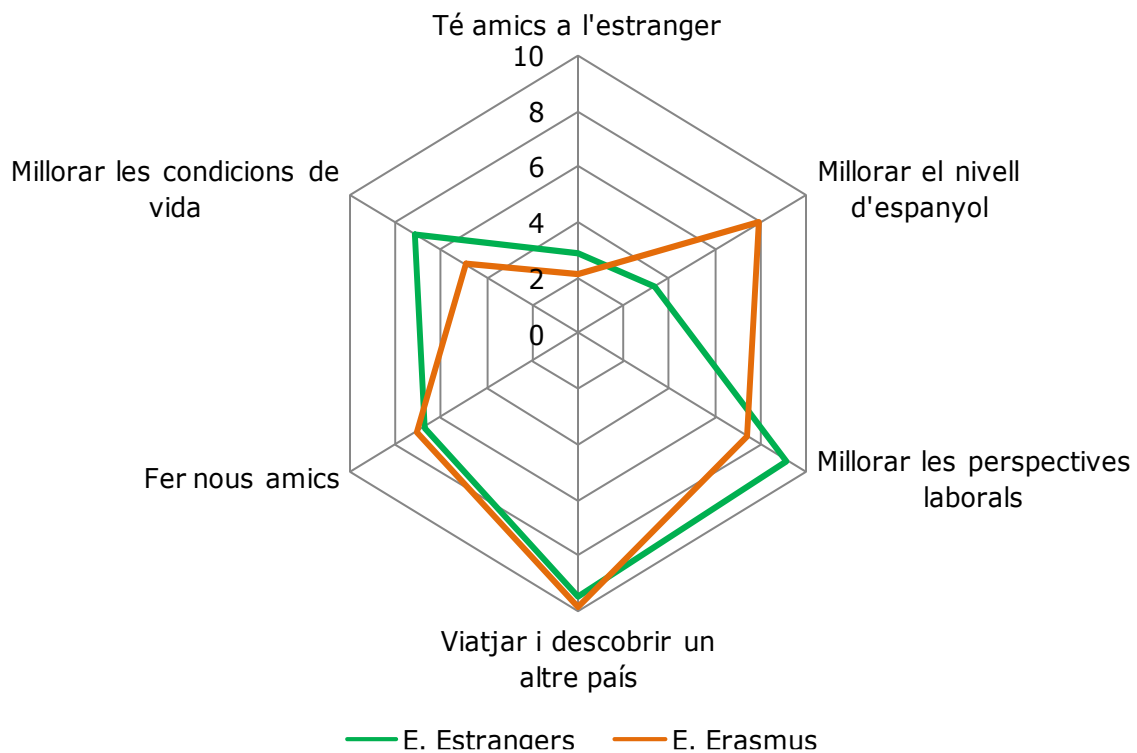

Figura 25. Motius pels quals els estudiants han practicat la mobilitat (sobre 10).

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

Els estudiants mòbils, abans de marxar a l'estranger, han sigut influenciats per nombroses persones, moltes de les quals han sigut decisives perquè emprengueren la mobilitat. És més, per a la majoria d'estudiants enquestats el contacte amb altres estudiants que abans han partit a l'estranger per motius d'estudi ha sigut decisiu (Figura 26). El contacte amb antics estudiants que han cursat formacions universitàries a l'estranger redueix la incertesa a la mobilitat, de manera que facilita la decisió de partir a l'estranger (OCDE, 2001). L'encontre amb estrangers permet el coneixement d'altres cultures i països. Normalment, aquests estudiants proporcionen una visió positiva del seu país, de la seua ciutat i de la seua universitat.

A més dels encontres amb altres estudiants prèviament mòbils, els seus professors d'universitat els han donat referències positives sobre el fet d'estudiar en un altre país estranger, ja siga per voluntat pròpia o en el marc d'un programa de mobilitat.

–“Desde siempre mi padre me decía que tenía que estudiar afuera. Pero en mi trabajo, en Ecuador no había estos másters. El tercero fue una amiga que vino acá y me comentó su experiencia, a raíz de cursar un máster en la UB” (Gabriela, Ecuador).

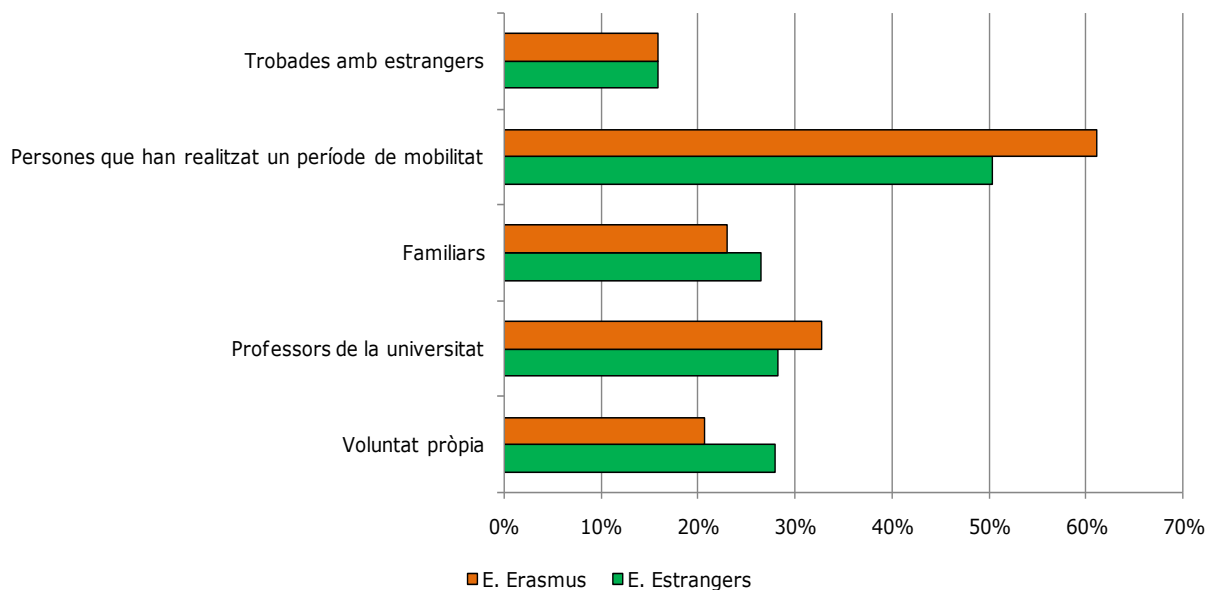

Figura 26. Persones clau en la decisió de partir a l’estranger per estudiar.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l’enquesta

L’enquesta indaga particularment en les raons de l’elecció d’Espanya, i com no, de la ciutat de Barcelona. Si l’individu opta per un lloc o un altre, caldrà saber a partir de quins criteris ho fa. Els motius de l’elecció del país d’estudis a l’estranger són diversos, i ho són tant com les nacionalitats dels estudiants mòbils. L’elecció d’Espanya pels estudiants internacionals com a país on cursar els estudis superiors resideix bàsicament en el coneixement de la llengua espanyola (Figura 27). De fet, molts dels estudiants enquestats, com hem esmentat, són nadius. El segon motiu és la proximitat cultural amb Espanya, tant dels llatinoamericans com dels europeus. En aquest sentit, l’estudiant escollirà un país on pugui integrar-se amb facilitat i del que tinga coneixements previs.

-“*Con España, compartimos el idioma, pero a parte es la puerta de entrada a Europa, toda una cultura distinta para nosotros*” (Gabriela, Equador).

-“*Conocía un poco de español, y España me parecía un buen país donde tener una experiencia. Además el máster de Planificación Territorial era el que mejor se ajustaba a mis preferencias*” (Débora, Italia).

En veritat, alguns estudiants estrangers escullen el nostre país després de que no hagen sigut seleccionats en una altra universitat d’un altre país estranger:

-“*Apliqué a una universidad en Londres, pero no me cogieron. Luego, analicé Madrid pero luego lo descarté y me interesaron más los programas de las universidades de Barcelona*” (Julieta, Equador).

-“Inicialmente postulamos para Brasil, pero no nos aceptaron. Entonces, hablamos con unos amigos peruanos que habían postulado para la UB, que sería más fácil que nos aceptasen” (Yasser y Patty, Perú).

-“Tenía como primera opción Australia. Sin embargo el máster costaba como el triple de lo que cuesta aquí” (Henry, Ecuador).

-“España no fue mi primera opción sino Méjico. Mi primera opción de estudio fue econometría, y es una de las mejores escuelas. Pero es muy costosa la matrícula, los créditos..., entonces, si me hubieran becado, habría ido a Méjico” (Gabriela, Ecuador).

Altres motius esmentats pels estudiants serien els costos de vida assequibles del nostre país, el fet de millorar el nivell d'espanyol (més aviat entre els estudiants *Erasmus*) i que els agrada molt Espanya. Segons Henry (Ecuador), “me llama la atención España porque es un destino turístico a nivel mundial”. També és el cas de Ludovica (Itàlia): “He vuelto a España porque ya estuve aquí de Erasmus. Me siento como en casa y me gusta vivir aquí. Además, quería seguir trabajando con el español”.

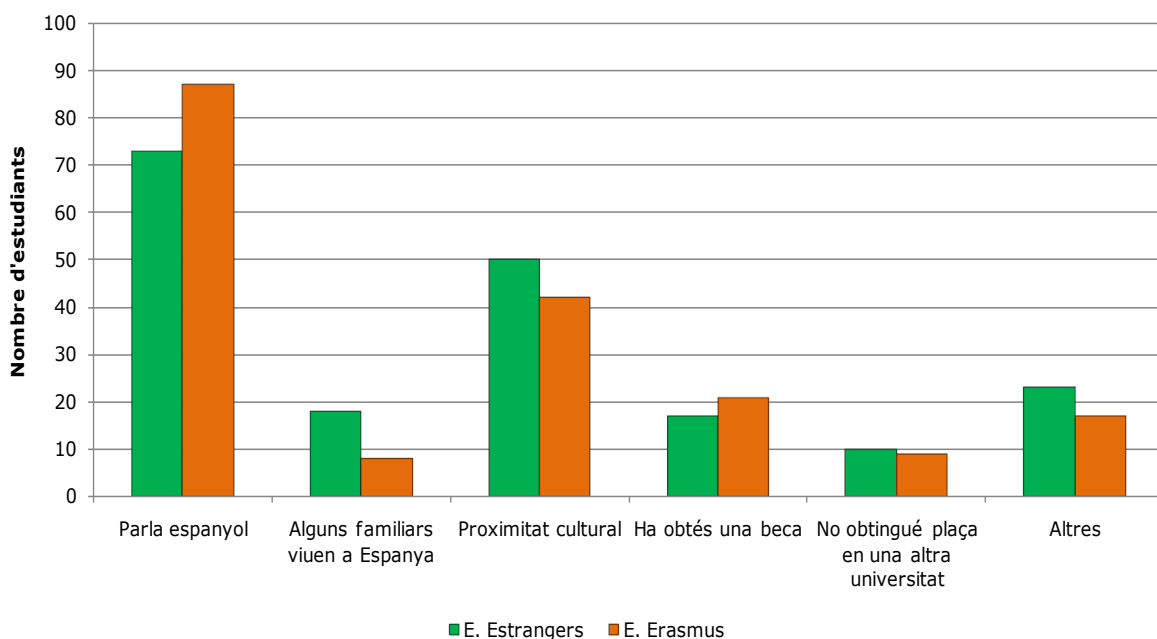

Figura 27. Motius de l’elecció d’Espanya com a país on estudiar.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l’enquesta

Convé remarcar que, en el cas dels estudiants *Erasmus*, l’elecció de la ciutat on cursaran els seus estudis a l’estranger vindrà condicionada en primera instància pel nombre de convenis que la universitat d’origen tinga signats amb altres universitats

europesos. Després de seleccionar el país o possibles països, l'estudiant escollirà entre diverses ciutats en funció dels estudiants sol·licitants i de les places disponibles.

La diversitat de motius de l'elecció de Barcelona com a ciutat on cursar els estudis per als estudiants internacionals és evident (Taula 18). Barcelona és un referent a nivell mundial pel que respecta a la planificació, l'urbanisme i l'arquitectura:

-*"Vine acá porque me interesaba la arquitectura, el tema histórico, urbano y arquitectónico del crecimiento de Barcelona. Y también Gaudí"* (Paulina, Xile).

-*"Barcelona, cuando trabajaba en planificación en Ecuador, siempre era el referente en planificación del territorio. Se tomaba todos los modelos de Barcelona, las supermanzanas..."* (Gabriela, Ecuador).

Per als estudiants *Erasmus*, els principals criteris d'elecció de la ciutat de destinació són, en diferència, les característiques pròpies –en el cas de Barcelona, una ciutat marítima de clima suau- i la bona reputació o imatge que projecta a l'exterior, sobre tot a partir dels Jocs Olímpic de 1992 (Taula 18).

-*"La marca Barcelona és un referent turístic. El que hi ha darrere és molt divers. Als estudiants els agrada el clima i la vida social de la ciutat"* (Carles Barriocanal).

-*" Barcelona és una ciutat de mar, oberta al món, i com a tal ha apostat des del primer moment per atreure estudiants i talent a la ciutat. Que el talent conegui la ciutat; que la ciutat conegui el talent"* (Montse Serret).

En canvi, els estudiants estrangers remarquen que ho han fet pel prestigi de les universitats barcelonines, les quals es troben entre les 400 millors del món²¹.

-*"Estuvimos entre Madrid y Barcelona, pero al final escogimos Barcelona , por el tema cultural, una ciudad más cosmopolita. La UB como la universidad mejor posicionada en los rankings fue otro factor que nos animó* (Yasser i Patty, Perú).

-*"A parte de la lengua en común, el posicionamiento en el ranking QS como las mejores del mundo fue un factor decisivo para venir acá a Barcelona"* (Nailly, Perú).

També ho remarca Esther Martra, Cap de Servei de Desenvolupament Internacional a la UB: *"Els motius en el cas de la UB, a part de l'increment de mobilitat general, el bon posicionament de la universitat en els rànquings internacionals, per la seva qualitat*

²¹Rànquing Shanghai 2016: <http://www.shanghairanking.com/ARWU2016.html>

acadèmica i de recerca, i la crida internacional que té Barcelona com a ciutat, també situada en rànquings com una de les millors”.

El contacte amb amics o coneguts que hagen sigut mòbils també ajuda l'estudiant a inclinar-se per una ciutat o una altra. Altres motivacions són les oportunitats professionals i laborals que presenta la ciutat comtal o les experiències prèvies.

Taula 18. Motius de l'elecció de Barcelona com a ciutat on cursar els estudis

Motivacions	Estudiants estrangers	Estudiants <i>Erasmus</i>
<i>Prestigi de la universitat</i>	76 (67%)	45 (40%)
<i>La formació o el pla d'estudis sols es troba ací</i>	47 (42%)	24 (21%)
<i>Coneix amics o familiars que viuen ací</i>	16 (14%)	12 (11%)
<i>Un amic o conegut va estudiar ací</i>	17 (15%)	12 (11%)
<i>Bona accessibilitat</i>	29 (26%)	40 (35%)
<i>Reputació de la ciutat</i>	49 (43%)	72 (64%)
<i>Ciutat marítima de clima suau</i>	48 (43%)	74 (66%)
<i>Altres</i>	9 (8%)	9 (8%)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

Junt als motius de l'elecció d'Espanya com a país d'acollida i Barcelona com a ciutat d'estudis, se'ls ha preguntat als estudiants si coneixien la comunitat autònoma de Catalunya abans d'arribar-hi. El coneixement de Catalunya com a entitat és superior entre els estudiants *Erasmus* (70%) que entre els estudiants estrangers (55%) a causa de la proximitat geogràfica. Tot i això, les causes del fet de conèixer Catalunya són les mateixes: Molts hi han passat unes vacances amb anterioritat o se n'han assabentat gràcies als mitjans de comunicació. També es rellevant el paper que juga el Futbol Club Barcelona en la difusió de Catalunya com a entitat arreu del món. Segons Gabriela (Equador), “*en realidad supe en primera instancia por el futbol. Me pregunté: ¿Por qué hablan otro idioma? Me puse a buscar y ahí empezó mi investigación sobre Cataluña*”.

Els estudiants internacionals provenen freqüentment de categories socioeconòmiques més elevades (Comissió Europea, 2010; Llopis *et al.*, 2016). L'origen social és un factor determinant en la mobilitat. Com es mostra a la Figura 28, més de la meitat dels progenitors dels estudiants internacionals enquestats posseeixen estudis superiors.

Altres estudis sobre la matèria revelen que en la majoria de famílies almenys un dels progenitors posseeix un títol universitari (Ballatore i Blöss, 2008). És més, les famílies amb formació superior aposten per l'experiència a l'estranger dels fills quan estudien a la universitat (Ariño *et al.*, 2014). Sols els estudiants amb un suport econòmic familiar poden completar els seus estudis a l'estranger. Les famílies han d'avançar els costos inicials i fer-se càrrec de les despeses, per a les quals les ajudes resulten insuficients.

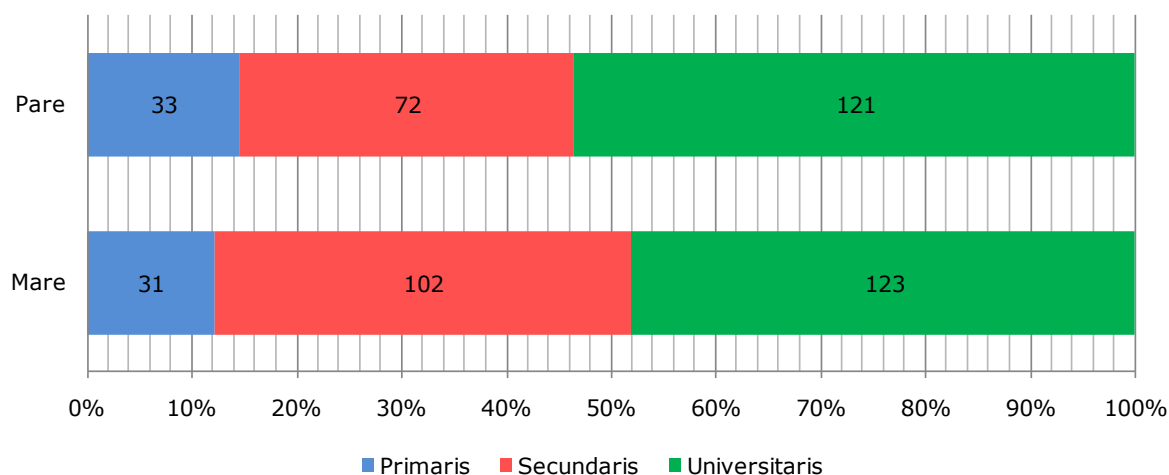

Figura 28. Nivell d'estudis dels progenitors dels estudiants internacionals.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

7.4. El context d'arribada a la Regió Metropolitana de Barcelona

El viatge que empren l'estudiant estarà envoltat de grans canvis. Aquest període determina el pas de l'adolescència a l'edat adulta, de ser dependent a quasi autònom, i d'una cultura nacional o regional a una d'estrangera (Murphy-Lejeune, 2000). Per a l'adolescent suposa l'abandonament temporal d'un espai viscut i restringit. A l'inici del viatge, l'estudiant es troba entre dos espais, tant geogràfics, lingüístics, socials, culturals com nacionals, el d'origen i el d'acollida. El migrant sols esdevé "estranger" quan abandona el seu grup natiu no sols físicament sinó també mentalment (Murphy-Lejeune, 2003). És un estranger temporal, mòbil i en moviment, jove, capaç d'adaptar-se i canviar, que normalment integra l'experiència viscuda a l'estranger a la seua formació.

El moment d'arribada a la nova ciutat, sol o acompanyat, condiciona l'adaptació i el cercle d'amistats que l'estudiant conformarà al llarg de la seua estada. Si l'estudiant ve

acompanyat, aquestes amistats seran de gran ajuda a l'hora de resoldre les diverses tasques administratives a les quals s'ha d'enfrontar, i el més important, seran els seus amics amb els quals comptarà per a tot. Dels estudiants enquestats, sols ho va fer acompanyat el 32% i el 26% dels estudiants estrangers i *Erasmus* respectivament. Dels que van emprendre el viatge acompanyats, els estudiants estrangers ho van fer principalment amb les seues respectives parelles, seguit d'amics o coneguts de la universitat del país d'origen. Els estudiants *Erasmus*, dels pocs que van venir acompanyats a Barcelona, ho feren principalment amb companys de la universitat.

-“Vine acompañada de mi pareja (Patty, Perú). Definitivamente fue decisivo. Estar en un lugar que no tienes a nadie y tener alguien con quien hablar, poder refugiarte, y también en el sentido de ordenarse, cocinar, limpiar, ahorramos tiempo (Yasser, Perú).

Molts estudiants, malgrat vindre sols, reben ajuda dels seus compatriotes en arribar a la nova ciutat. Els estudiants equatorians i paraguaians entrevistats esmenten que quan van arribar a Barcelona, a pesar d'emprendre el viatge sols, els seus compatriotes que es trobaven a la ciutat comtal els van ajudar en l'allotjament, els van donar referències sobre la ciutat, van omplir el buit de l'enyorança, etc.

-“Vine sola, pero por casualidad encontré una amiga ecuatoriana que me ayudó a establecerme, mostrarme Barcelona, ayudarme a buscar piso...” (Gabriela, Ecuador).

-“Llegué sola, pero antes de venir acá, contacté con un chileno que vivía en Barcelona y me recibió en su apartamento” (Paulina, Xile).

-“Vine sola. No tenía amigos pero sabía que había un grupo de ecuatorianos que estudiaban aquí. Cuando llegué aquí los conocí. En el camino te ayudan bastante” (Julieta, Ecuador).

-“Llegué sola, no conocía a nadie acá, y las chicas del piso que contraté desde el Perú me recogieron del aeropuerto y me ayudaron a instalarme” (Blanca, Perú).

Entre els estudiants entrevistats trobem tres parelles, dues de Perú i una altra de Paraguai. Les parelles de Perú ja havien formalitzat la seua relació abans del període de mobilitat. *“Vinimos a Barcelona porque nos dieron plaza a los dos en universidades de la misma ciudad” (Nailly i Edu).* En canvi, els de Paraguai ho han fet a Barcelona.

7.5. Mode de vida i relacions socials

Un cop ja instal·lats els estudiants a la nova ciutat, analitzem alguns aspectes referits al mode de vida i a les relacions socials dels estudiants: el tipus d'allotjament on habiten, el districte de residència i la procedència dels amics més propers a Barcelona.

El tipus d'allotjament preferit pels estudiants internacionals enquestats és l'apartament compartit, la modalitat d'allotjament més comuna a la ciutat de Barcelona. Altres modalitats per les quals han optat els estudiants són un apartament o un estudi en solitari o una habitació amb bany compartit en residència. L'elecció del tipus d'allotjament és fonamental, atés que a partir d'aquest es desencadenen les activitats i les relacions socials dels estudiants a la nova ciutat (Alcañiz, 2016). Els estudiants que viuen en residències, normalment hi tindran el seu grup d'amics.

Per la seua banda, alguns estudiants internacionals entrevistats s'han canviat d'allotjament en el transcurs del període de mobilitat. Paulina s'ha mudat al pis de Gabriela, i Viviana i Catalina se n'han anat a viure juntes, totes dues de Colòmbia.

Els districtes preferits dels estudiants internacionals per residir a Barcelona són l'Eixample i Ciutat Vella, o sigui, els més centrals i accessibles (Figura 29). També destaquen els districtes de Gràcia, Sants-Montjuïc o Les Corts, i en menor mesura altres districtes barcelonins o alguns municipis de la perifèria més immediata. Malgrat que el problema de l'allotjament -com veurem a continuació- siga molt gran, tal vegada en aquests districtes encara s'accentue més. Cal esmentar també que són els barris amb una major oferta d'apartaments i/o habitacions en lloguer.

El següent punt a considerar és la nacionalitat dels amics més propers durant la mobilitat (Figura 30). Els estudiants internacionals es relacionen principalment amb estudiants de diverses nacionalitats, en concret el 64% dels enquestats. *“No importa la nacionalidad; si es buena gente, independientemente del país que sea, es mi amigo”* (Yasser, Perú). Cal ressaltar que molts estudiants llatinoamericans tenen nombrosos amics de països del propi continent, atés que comparteixen una llengua i una cultura comuna, amb independència de la seua nacionalitat.

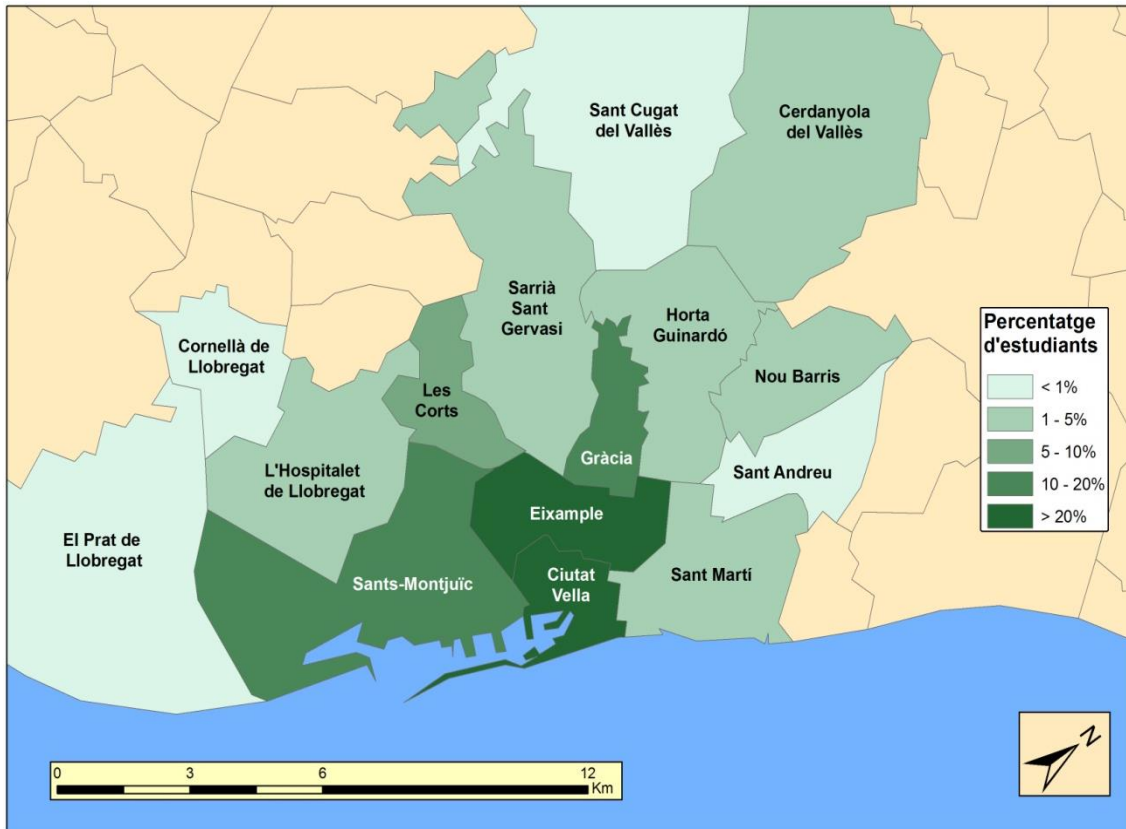

Figura 29. Estudiants internacionals a Barcelona per districte o municipi de la Regió Metropolitana de Barcelona. **Font:** Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

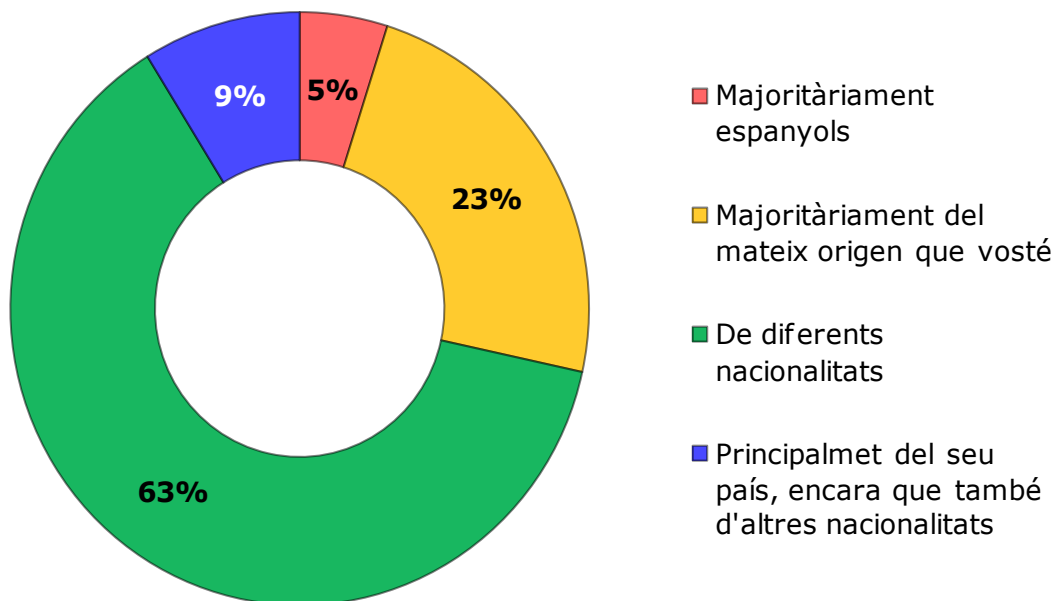

Figura 30. Nacionalitat dels amics més propers dels estudiants internacionals.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

Nogensmenys, el 23% dels enquestats afirma reunir-se principalment amb estudiants del seu país d'origen i argumenten que ho fan així perquè comparteixen els mateixos objectius i preferències (Alcañiz, 2016). Relacionant-se amb els seus compatriotes se senten com a casa. El mode d'inserció pot determinar les relacions socials, en un desig d'aplegament en el seu grup o, al contrari cap a l'obertura a la cultura del país o la regió de destinació, així com de cara a altres cultures i nacionalitats que es troben en la nova ciutat. De fet, Ana viu al seu pis amb dues paraguaianes i Gustavo, amb una família de paraguaians instal·lats ja fa anys a Barcelona. A més, un grup de paraguaians que ja és a Barcelona els ha ajudat a establir-se i sovint surten amb ells en el seu temps lliure.

La presa de consciència cultural posa en relleu una part de la identitat, que resta invisible en el propi context nacional (Murphy-Lejeune, 2000). Sentim més que formem més part del nostre país quan partim a l'estranger. Però, a la mateixa vegada que ens sentim més nacionals, tendim a integrar-nos cada cop més en la societat europea, tal com ja vam demostrar en un estudi anterior (Alcañiz, 2016).

7.6. Mobilitat durant el període d'estudis

La mobilitat geogràfica suposa un procés de descobriment d'un gran nombre de llocs susceptibles de constituir un referent geogràfic per a l'individu. Considerant la dificultat de calcular la mobilitat dels estudiants (Terrier, 2009d), hem optat per mesurar-la a través dels diversos mitjans de transport que utilitzen per desplaçar-se per la ciutat de Barcelona, del nombre de retorns al país d'origen durant l'estada, però sobre tot, a partir del nombre de ciutats visitades, i d'aquestes, les més freqüentades.

Per desplaçar-se per la ciutat comtal, el 78% dels estudiants enquestats agafa el metro o el tramvia, seguit del 43% que agafa el bus (Figura 31). L'ús del cotxe és residual. Podem afirmar que els estudiants internacionals promouen la mobilitat sostenible, i utilitzen els transports públics que es troben al seu abast, bé amb vehicles no motoritzats (bicicleta) o bé amb desplaçaments pedestres (48%). Com a dada significativa, més del 80 % té un abonament de transports en comú gràcies al Sistema Tarifari Integrat. La majoria dels estudiants internacionals, malgrat no disposar de vehicle privat, com veurem a l'apartat següent, són molt mòbils (Alcañiz, 2016).

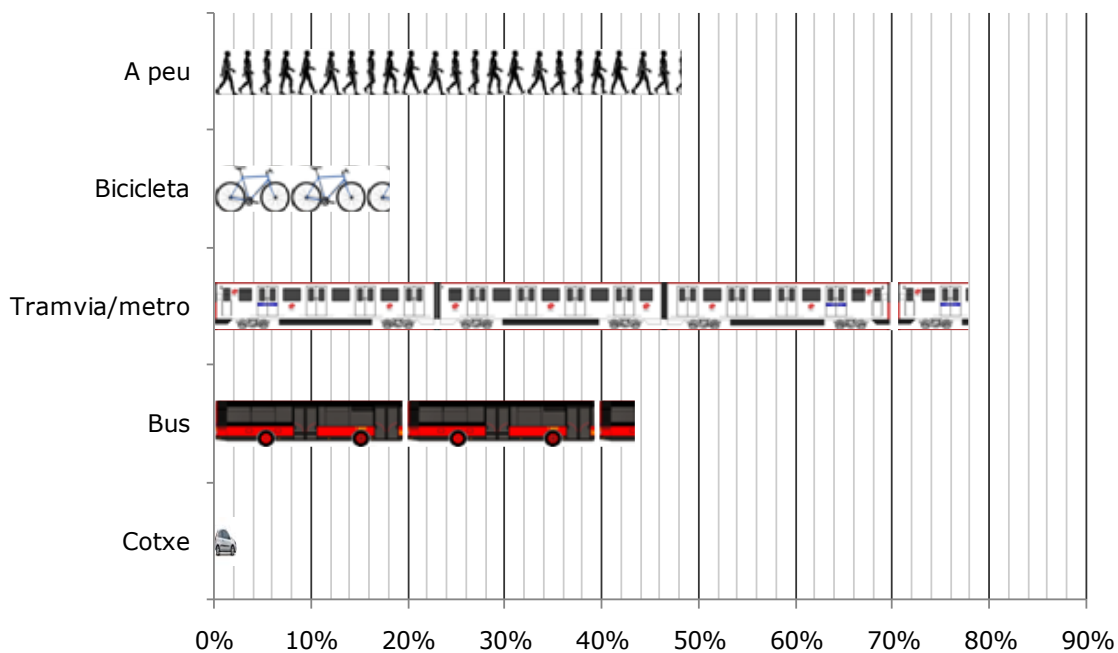

Figura 31. Mitjans de transport utilitzats pels estudiants internacionals per desplaçar-se per la ciutat de Barcelona. **Font:** Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

Pel que fa a la durada dels desplaçaments domicili - universitat, aquesta és inferior als 30 minuts per més de la meitat dels estudiants enquestats. Menys del 10% dels estudiants internacionals triga més d'1 hora per arribar al seu centre d'estudis. El fet que la majoria dels estudiants visca als districtes de Ciutat Vella i l'Eixample, molt centrals i accessibles, permet que la durada dels desplaçaments siga inferior a dos quarts d'hora i que, en nombrosos casos, el desplaçament siga de tipus pedestre donada la proximitat.

Les anades i tornades s'associen a períodes molt puntuals al llarg del curs acadèmic, com les vacances de Nadal, les Pasqües o alguna festa de caràcter regional. Amb tot això, més de la meitat dels estudiants *Erasmus* ha tornat una vegada al seu país d'origen. D'aquesta afirmació pot desprendre's que un elevat nombre de retorns al país d'origen podria suposar una inadaptació per part de l'estudiant a la nova ciutat. Pel que fa als estudiants estrangers, ocorre tot el contrari: Més de la meitat no ha tornat al seu país d'origen a causa de la llunyania.

Amb l'objectiu de comprovar l'espai recorregut pels estudiants internacionals, hem comptat el nombre de llocs que han tingut la possibilitat de visitar durant la seua estada. La ciutat d'acollida, encara que estrangera a l'arribada, esdevé una ciutat quotidiana i

punt d'ancoratge a partir del qual altres mobilitats són possibles. Aleshores, l'estudiant adopta la figura d'un turista amb motivacions preferentment culturals i d'oci, i una major preferència per destinacions urbanes (Larrosa, 2012).

Al llarg del període de mobilitat cada estudiant enquestat ha visitat una mitjana de 12 ciutats. Els estudiants que han restat sols un semestre tendiran a ser menys mòbils que el seus companys que romanen tot el curs acadèmic, ja que disposen de menys temps per realitzar viatges amb motius d'oci i turisme. Ens trobem, doncs, davant un grup prou mòbil. Aquests viatges solen ser curts, i a més, econòmics (Durovic i Lovrentej, 2015).

Les ciutats visitades pels estudiants internacionals són en general les més accessibles en transport públic i amb una major oferta de serveis. Es tracta d'urbs turístiques d'influència regional com Sitges (130), Montserrat (114), Girona (105), Tarragona (80), Cadaqués (64) i Andorra (44), o bé ciutats espanyoles de projecció turística, com València (97), Madrid (80), Granada (41), Sevilla (39), Palma de Mallorca (33), Saragossa (26), Còrdova (7), Eivissa (7) i Bilbao (7).

A més, els estudiants internacionals visiten altres ciutats europees, sobre tot capitals d'estat, a través de l'avió, freqüentment amb vols *low-cost*. Entre les ciutats visitades convé destacar les urbs de París (53), Roma (41), Londres (27), Berlin (23) i Brussel·les (22). Mentre els estudiants *Erasmus* es dediquen a visitar majoritàriament ciutats espanyoles, molts estudiants estrangers, a banda, aprofiten per conèixer les ciutats més importants d'Europa i inclús algunes urbs del nord d'Àfrica.

La durada del màster és considerada com a curta per a la realització de viatges per Europa, sobre tot per a estudiants que vénen d'altres continents. “*Nos gustaría viajar más, que nos alcance el tiempo y el dinero. Ahora nos gustaría ir a Europa del Este*” (Yasser y Patty, Perú).

Podem establir a grans trets dos tipus de ciutats segons la proximitat o llunyania a la ciutat d'acollida d'acord amb les pràctiques espacials dels individus (Figura 32). D'una banda, les ciutats localitzades a un radi inferior a 150 km, totes coincidint amb l'àmbit territorial de Catalunya. Es tracta de visites amb anada i tornada en el mateix dia organitzades per associacions d'estudiants internacionals, o bé pels integrants del grup

d'amics al qual pertany el jove. També pot donar-se l'ocasió de descobrir aquestes ciutats amb motiu de la visita de coneguts o familiars que no s'accontenten sols amb l'exploració de la localitat on viu temporalment. D'altra banda, quant a les urbs situades a un radi superior a 150 km; la durada d'aquestes visites presenta una durada superior, ja siga de caps de setmana o de viatges d'una setmana realitzats durant les vacances al llarg del curs acadèmic.

L'emplaçament de la ciutat receptora repercuteix en les pràctiques turístiques dels estudiants (Alcañiz, 2016). La localització de Barcelona en l'extrem nord-oriental de la península Ibèrica permetria el desplaçament no sols a ciutats espanyoles, sinó també del sud de França a causa de la seua proximitat, tals com Tolosa, Carcassona o Marsella.

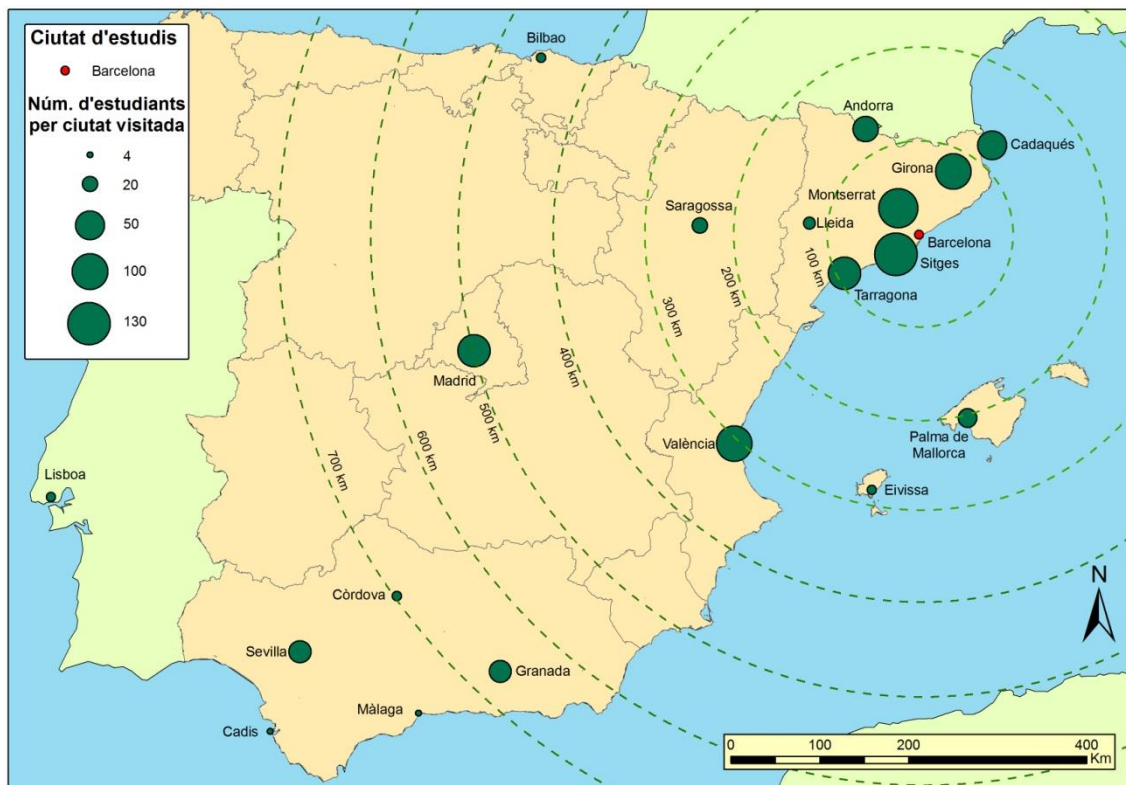

Figura 32. Ciutats visitades pels estudiants internacionals de Barcelona durant el curs 2016-2017. **Font:** Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

7.7. Mobilitat posterior al període de mobilitat per estudis

Després d'analitzar la mobilitat durant el període d'estudis, cal esbrinar què els ha aportat l'experiència i quines són les seues perspectives futures acadèmiques o laborals. I també els principals problemes als quals s'han enfrontat els estudiants (Taula 19). Entre tots els impediments que afecten els estudiants, l'allotjament és el problema més recurrent que destaquen la meitat dels estudiants internacionals:

-“Desde luego, la búsqueda de pisos. Cuando me puse en contacto con las inmobiliarias, ninguna contestaba, tenía que ir a las oficinas en persona, y cuando los encontramos, nos pedían 3 meses de adelanto y 3 meses de garantía, y a parte garantes. Entonces todo eso dificultaba nuestra búsqueda. Como había mucha demanda, tuvimos que escoger el primer piso hábil, no tuvimos ocasión de elegir ya que corríamos el riesgo de perder el piso en el que ahora nos hospedamos” (Patty, Perú).

-“Es terrible, es un tema inmobiliario, esto es un Walt Disney impagable. No veo estrategia de los gobiernos para solventar esto. Cada vez será más difícil que alguien de fuera venga a estudiar” (Ray, Colòmbia).

-“Los arriendos son excesivamente caros” (Henry, Equador).

Davant del problema cada cop més recurrent de l'allotjament a la ciutat comtal, Barcelona Centre Universitari (BCU) orienta els estudiants en l'elecció de l'allotjament que millor s'ajuste a les seues necessitats. El seu objectiu fonamental és promoure l'àrea metropolitana de Barcelona com a centre universitari i científic internacional. Aquest servei d'allotjament per a universitaris es va formalitzar en 1997 amb la participació conjunta de les universitats barcelonines, la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona. Segons la seua directora, Montse Serret, el servei és ideal per estudiants *Erasmus* que sols vénen un semestre, ja que els contractes de lloguer d'un pis no solen ser d'una durada inferior a un any. També per a la resta d'estudiants estrangers: *“Ofereim allotjament assequible, els traduïm els contractes, els fem tota la intermediació...perquè un estudiant xinés, per exemple, ho agraeix molt, i també per una política de transparència”.*

La segona major dificultat exposada pels estudiants és la comprensió del català, encara que no ho sembla, afecta sensiblement en els processos de la vida quotidiana a la ciutat de Barcelona. Una tercera variable són les diferències en el mètode d'ensenyament.

El tràmits administratius sovint són llargs i complexos, i compliquen l'estada de l'estudiant. Julieta, estudiant equatoriana, proposa diverses solucions per alleugerir aquests tràmits: *“Seria importante en una ciudad como Barcelona un centro de atención a los estudiantes extranjeros, o incluso la universidad podría crear su propio centro de información. Por otro lado, no entiendo la necesidad de empadronarme”*.

O també Yasser, estudiant peruà: *“Respecto a la burocracia de la universidad, me incomoda hacer tantos trámites que se puede simplificar. Además, el acceso y el diseño de la página web son un tanto complicados, no te ayuda a saber dónde está el correo”*.

Per als estudiants *Erasmus*, la convalidació dels crèdits (ECTS) efectuats sol ser un problema important, encara que sols una quarta part d'aquests declara haver sigut un impediment el fet de validar les assignatures cursades en la universitat de destinació.

El coneixement dels obstacles, inconvenients i problemes als quals s'enfronten els estudiants és essencial per poder dur endavant polítiques d'impuls de la mobilitat internacional des de totes les escales geogràfiques possibles (Llopis *et al.*, 2016).

Taula 19. Problemes i inconvenients que han sorgit durant el període de mobilitat

	Estudiants estrangers	Estudiants Erasmus
<i>Trobar allotjament</i>	56 (50%)	55 (49%)
<i>Convalidació crèdits ECTS</i>	-	25 (22%)
<i>Xoc cultural o mal del país</i>	12 (11%)	6 (5%)
<i>Diferències en el mètode d'ensenyament</i>	31 (27%)	33 (29%)
<i>Comunicar-se en espanyol</i>	13 (11%)	26 (23%)
<i>Comprensió de l'espanyol</i>	10 (9%)	10 (9%)
<i>Comprensió del català</i>	53 (47%)	58 (51%)
<i>Solitud / fer nous amics</i>	17 (15%)	30 (27%)
<i>Molt de contacte amb persones del seu país d'origen</i>	8 (7%)	24 (21%)
<i>Tràmits administratius de la universitat</i>	31 (27%)	28 (25%)
<i>Burocràtics (visats i permisos)</i>	38 (33%)	15 (13%)
<i>Salut i alimentació</i>	14 (12%)	11 (10%)
<i>Dificultats financeres</i>	26 (23%)	25 (22%)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

Els estudiants internacionals consideren que un dels aspectes que més els ha marcat durant el període de mobilitat ha sigut una major confiança en u mateix (Taula 20).

El 58% dels estudiants estrangers destaca, tot seguit, l'obertura de ment i el descobriment de noves cultures i formes de vida fins al moment desconegudes:

-“*Sobre todo la parte cultural. He ganado conocimientos y vivencias de cómo viven otras culturas, en otras regiones, como interpretan la realidad desde otro punto de vista, he roto paradigmas*” (Yasser, Perú).

-“*Siento que me ha abierto la mente culturalmente, conocer gente de diversas nacionalidades, España, muy diversa culturalmente, y también de manera ecosistémica. El concepto que tenía de España me ha cambiado, para mejor, claro!*” (Patty, Perú).

-“*El que viene a Europa, no vuelve siendo el mismo, y ya lo creo. Uno se abre a una cultura diferente, a gente que tiene otra forma de ver el mundo*” (Andrés, Colòmbia).

Taula 20. Aportacions de l'experiència a l'estranger segons els estudiants enquestats

	Estudiants estrangers	Estudiants Erasmus
<i>Confiança en u mateix</i>	66 (58%)	78 (69%)
<i>Esperit d'iniciativa</i>	30 (27%)	42 (37%)
<i>Obertura cap a noves cultures</i>	66 (58%)	57 (50%)
<i>Coneixement de les cultures espanyola i catalana</i>	49 (43%)	80 (71%)
<i>Resultats acadèmics</i>	38 (34%)	24 (21%)
<i>Motivació en els estudis</i>	36 (32%)	23 (20%)
<i>Perspectives laborals</i>	47 (42%)	33 (29%)
<i>Ampliar el cercle de relacions</i>	55 (49%)	60 (53%)
<i>Ganes de viatjar</i>	56 (50%)	75 (66%)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

És per això que Gabriela intenta evitar els seus compatriotes i tracta de mesclar-se amb gent de diverses nacionalitats: “*He intentado evitar los ecuatorianos. No te puedes ni imaginar la cantidad de cuencanos que viven acá. Hacen reuniones de entre 60 y 70 personas de las cuales conozco al 80% y siempre me invitan y nunca voy. Si he venido a otro país es para conocer otra gente, otra forma de vida...*”.

Per altra part, els estudiants Erasmus coincideixen en què l'experiència acadèmica els ha fet augmentar els desitjos de viatjar encara més, així com un aprofundiment del coneixements de les cultures espanyola i catalana.

En el transcurs del període de mobilitat o en finalitzar el mateix, els estudiants es replantegen el seu futur acadèmic i/o laboral. Per una banda, els estudiants estrangers tenen la pretensió de cercar feina, bé al seu país d'origen (35%), bé a Espanya (18%). Aquest és el cas de Ana i Gustavo, estudiants paraguaians: “*Tenemos pensado volver a Paraguay a trabajar. El gobierno, que nos obliga a volver tras el año de maestría, tiene firmados convenios con numerosas empresas*”. També Nailly, estudiant peruana, afirma tornar al seu país d'origen per treballar en finalitzar el màster: “*Debo volver al Perú, aunque es como una tentación querer quedarse por la seguridad, la calidad de vida...*”. Tot i això, el 15% no dubtaria a emprendre una nova mobilitat i continuar els estudis en un altre país estranger. Així doncs, l'experiència de la mobilitat temporal demostra ser un bon incentiu per a la mobilitat professional futura (Ariño *et al.*, 2014).

Això no obstant, el 56% dels estudiants *Erasmus* assegura continuar els seus estudis en el seu país d'origen. El període de mobilitat sol tenir lloc en cursos intermedis de la formació universitària, per la qual cosa molts, en tornar al seu país tenen per objectiu finalitzar els seus estudis. Tan sols un 13% es planteja continuar els seus estudis en altres països o inclús un 12% buscar treball en el país d'origen.

La major part dels estudiants internacionals enquestats estan contents amb la seua estada a Barcelona i són eficaços difusors d'una imatge molt positiva de la ciutat entre les seues competidores (López i Pazos, 2009). Açò és, la promoció i la visió que donen els estudiants de la seua experiència pot influenciar moltes persones a emprendre uns estudis superiors a la ciutat comtal o bé realitzar un desplaçament amb motius de turisme i oci. De fet, cada estudiant estranger ha rebut una mitjana de 2,8 visites d'amics i familiars en contraposició a la mitjana de 4,3 visites de cada estudiant *Erasmus*. Els estudiants *Erasmus* reben més visites, ja que els seus països de procedència es troben, com a molt, a 3 hores d'avió des de Barcelona. Per contra, com hem vist anteriorment, gran part dels estudiants estrangers enquestats són d'Amèrica Llatina, per la qual cosa l'elevat cost del viatge dificulta l'arribada de visites d'amics i familiars.

En veritat, quan se'ls pregunta als estudiants si tornaran a Barcelona després del període de mobilitat, el 78% respon de manera afirmativa. D'aquests, el 54% respon que ho farà segurament per vacances. La resta dels estudiants estimaria seguir estudiant o treballar a la ciutat comtal un cop finalitze la mobilitat.

8. CONCLUSIÓ

La mobilitat internacional d'estudiants ha adquirit una gran importància en concordança amb els processos de globalització, en què les economies més puixants es disputen la recepció d'aquests estudiants, per tal com el coneixement és un valor afegit per al seu propi desenvolupament i projecció internacional. Es tracta d'una migració qualificada, bé durant els estudis, bé en el marc d'un reclutament ulterior; voluntària; amb pretensió de retorn i pot ser simultàniament espontània, amb l'objectiu d'obtenir un títol a l'estranger, i dirigida, en el marc d'un programa de mobilitat.

Aquest fenomen pot tenir diverses conseqüències per als països implicats. Com s'ha vist, el desplaçament podria desembocar en una fuga de cervells des dels països emissors, els quals perdrien part del capital humà fonamental per desenvolupar-se. Una altra reinterpretació és la de la circulació de cervells, és a dir, els estudiants es desplacen a un altre país per adquirir coneixements que no tenen a l'abast als seus països i és en tornar quan fan ús dels coneixements apresos. Inclús funcionen com ambaixadors del territori, establint relacions comercials, culturals, socials i polítiques entre els països emissor i receptor.

L'observació d'aquest fenomen s'ha trobat amb la dificultat addicional d'establir pautes, atesa la gran variabilitat dels fluxos d'estudiants i del seu comportament entre cursos acadèmics. Malgrat això, hem observat tres tendències generals: Primerament, l'increment del nombre d'estudiants en mobilitat; en segon terme, la diversificació de destinacions cap a petits països de l'OCDE i països econòmicament emergents, i finalment, el progressiu augment percentual de dones.

Endinsant-nos en la geografia de la mobilitat d'estudiants, més de la meitat d'aquest col·lectiu es concentra al voltant dels països anglosaxons, i en menor mesura, a altres països amb llengua pròpia amb projecció internacional, tals com França, Alemanya, Japó i Rússia. També es troba Espanya, però no encapçala la classificació. Entre les causes d'aquest fet, hem destacat les escasses titulacions universitàries impartides íntegrament en anglés, taxes elevades respecte a la major part de països europeus, la llarga durada dels graus i l'escassa presència de les universitats en els rànquings internacionals. Els països receptors s'elegeixen en funció de factors com la proximitat

geogràfica, els lligams històrics i culturals, l'idioma, la política immigratòria, el cost de la matrícula i el nivell de vida entre el país emissor i receptor, la qualitat de les formacions i la dimensió dels estats, entre d'altres.

El programa *Erasmus* és el programa de mobilitat institucionalitzada per excel·lència al món que des de 1987 ha permès la realització d'un semestre o un any d'estudis en un altre país europeu a més de 3 milions d'estudiants. La importància és tal que ha modificat el mode de comprendre l'Espai d'Educació Europeu Superior. Malgrat el seu èxit i difusió, tan sols un 5% dels estudiants universitaris europeus hi participen amb raó dels frens econòmics i del baix nivell que tenen en llengües estrangeres.

De bell nou, la distribució dels fluxos d'estudiants és desigual. Com hem vist, Espanya, França, Alemanya, Itàlia, Regne Unit i Polònia són els principals països participants, que són els de major pes demogràfic a la UE, i en conseqüència, els països amb un major nombre d'estudiants matriculats en el sistema d'Educació Superior. A més, encara s'ha accentuat el desequilibri entre els països emissors i receptors pel que respecta a les preferències dels estudiants per països concrets.

En el cas d'Espanya, continua tenint la primera posició com a país receptor d'estudiants *Erasmus*, tot i que en el curs 2014-2015 deixà de ser el primer país emissor i quedà darrere de França i Alemanya. L'èxit d'Espanya radica en l'esforç de les universitats i del professorat, així com en la imatge que projecta el país a l'exterior. Entre les ciutats preferides pels estudiants *Erasmus* a Espanya, hem trobat, per ordre de preferència, Madrid, Barcelona, València, Sevilla, Granada i Salamanca.

Quant al nostre cas d'estudi a la ciutat de Barcelona, destaquem els resultats següents a partir de l'enquesta als seus estudiants internacionals universitaris en el curs 2016-2017. Es tracta d'un grup de població bastant homogeni: els efectius són en major proporció dones, procedents d'Amèrica Llatina i el Carib i d'Europa Occidental, els seus progenitors tenen en la major part dels casos estudis universitaris. Els estudiants s'allotgen en un apartament compartit preferentment als districtes de Ciutat Vella i l'Eixample, amb amics de diverses nacionalitats i destaquen com a principals problemes del període de mobilitat la dificultat per trobar allotjament assequible i la comprensió de la llengua catalana. Malgrat l'aparent homogeneïtat, hem pogut constatar algunes diferències: Els estudiants estrangers tenen una edat compresa entre els 24 i els 31 anys, no solen tenir beca, han optat per la ciutat de Barcelona pel prestigi de les seues

universitats, han visitat durant l'estada preferiblement ciutats europees i en finalitzar la mobilitat pretenen buscar treball al seu país d'origen. En canvi, els estudiants *Erasmus* tenen una edat compresa entre els 21 i els 25 anys, tots reben beca, han optat per la ciutat de Barcelona per les seues característiques i la seua reputació, han visitat durant l'estada preferiblement ciutats espanyoles i en finalitzar la mobilitat pretenen continuar els estudis en el seu país d'origen. Però, el tret més remarcable entre tots dos grups és que els estudiants estrangers són exemple de mobilitat espontània, i el dels estudiants *Erasmus*, de mobilitat institucionalitzada. Aquestes respostes obtingudes directament dels estudiants internacionals poden ajudar a comprendre millor les migracions acadèmiques i professionals.

Convé destacar que les enquestes sobre les condicions de vida i d'estudis dels estudiants europeus mòbils són encara camps per explorar amplament. De fet, manquen investigacions sobre les migracions qualificades a Europa, especialment a escala local. A més, a Espanya el nombre d'estudis en la matèria encara és reduït, el que contrasta amb França, país amb una major trajectòria en la recepció d'estudiants internacionals, i per tant, amb una major tradició d'estudis científics al voltant de la mobilitat estudiantil. Un cop acabat el treball fi de màster, es podria plantejar com millorar la informació i la anàlisi de la mobilitat internacional universitària a Espanya, fixant-nos en l'impacte econòmic dels estudiants a les ciutats. Un altre treball possible seria contribuir a millorar les polítiques d'algunes universitats per l'atracció d'estudiants internacionals.

En aquest sentit, es poden suggerir les següents propostes de millora. Per una banda, per atraure un major nombre d'estudiants internacionals i poder situar-se al nivell dels principals països receptors, caldrà augmentar el nombre de cursos i formacions exclusivament en anglés, reduir les taxes administratives derivades de la matrícula, adaptar la durada dels graus al sistema educatiu europeu, i com no, tractar de reunir esforços per tal d'escalar posicions en les classificacions de les millors universitats a nivell mundial. Per altra banda, per tal d'augmentar la participació en el programa *Erasmus* serà necessari no solament augmentar les ajudes econòmiques, sinó també adaptar-les en funció del país i de la ciutat de destinació. El pagament d'aquestes beques hauria d'abonar-se en els terminis establerts, sense retards, de manera que els estudiants puguin continuar els estudis sense realitzar esforços econòmics suplementaris.

9. BIBLIOGRAFIA

Alcañiz, J. (2016): *Mobilitat geogràfica internacional per motius d'estudi* (Treball Final de Grau en Geografia i Medi Ambient). Universitat de València. 84 pp.

Arango, J. (1985): Las leyes de las migraciones de E.G. Ravenstein, cien años después. *Revista española de Investigaciones Sociales*, 32, 7-26.

Ariño A., Soler I. i Llopis R. (2014): La movilidad estudiantil universitaria en España. *Revista de la Asociación de Sociología de la Educación*, 7 (1), 143-167.

Arroyo, E. (2016): Cómo atraer talento extranjero. *Escritura pública*, 99, 70-73.

Beine, M.; Noël, M. i Ragot, L. (2013): *The determinants of international mobility of students*. Centre d'Études prospective et d'informations nationales (CEPII), Paris.

Banco Mundial (1999): *Informe sobre el desarrollo mundial. El conocimiento al servicio del desarrollo*. Mundi Prensa, Madrid.

Ballatore, M. i Blöss, T. (2008): L'autre réalité du programme Erasmus: affinité sélective entre établissements et reproduction sociale des étudiants. *Formation emploi*, 103, 57-74.

Barcelona Centre Universitari (BCU): <http://bcu.cat/> [Consultat el 3 de juny de 2017].

Bauman, Z. (2001): *La globalización. Consecuencias humanas*. México, Fondo de Cultura Económica.

Bermúdez-Rico, R. (2015): La movilidad internacional por razones de estudio. Geografía de un fenómeno global. *Migraciones Internacionales*, 8 (1), 95-125.

Breznik, K.; Skvbinjek, V.; Law, K. i Dakovic, G. (2013): On the Erasmus student mobility for studies. *Management, Knowledge and Learning*. International Conference 2014. Zadar, Croacia, 1371-1377.

Breznik, K. i Gologranc, G. (2014): Erasmus mobility on the institutional level. *Management, Knowledge and Learning*. International Conference 2014. Portoroz, Slovenia, 1361-1366.

Campus France (2014): L'essentiel des chiffres clés n° 9, en <http://ressources.campusfrance.org/publi_institu/etude_prospect/chiffres_cles/fr/chiffres_cles_n9_essentiel.pdf>, consultat el 30 d'abril de 2017.

Castles, S. i Davidson, A. (2000): *Citizenship and migration: Globalization and the politics of belonging*. Psychology Press.

Comissió Europea. Education and Training: <http://ec.europa.eu/education/erasmus>

Comissió Europea (2010): *Improving the participation in the Erasmus Programme*. Brussels. European Commission.

Comissió Europea (2012): *Inmigración de estudiantes internacionales en la UE*. European Commission.

Comissió Europea (2014): *The Erasmus Impact Study*. Brussels. European Commission.

Còrdova, R. (2012): *Rutas y dinámicas entre los países de América Latina y el Caribe (ALC), y entre ALC y la Unión Europea*. Organització Internacional per a les Migracions (OIM), Ginebra.

Durovic M. i Lovrentej S. (2015): Erasmus Students – The New Tourism Force. *The Macrotheme Review*, 4 (5), 1-7.

Ennafaa, R. i Paivandi, S. (2008): Le non retour des étudiants étrangers : au-delà de la “fuite des cerveaux”. *Formation emploi*, 103, 23-39.

Erlich, V. (2012): *Les mobilités étudiantes*. Paris: La Documentation française, 224 pp.

Ermolieva, E. i Kudayarova, N. (2014): Movilidad de recursos humanos cualificados: Nuevas tendencias. El caso de España. *Camino Real*, 6 (9), 39-55.

Esparragoso, R. (2012): Perspectivas y retos de la migración cualificada latinoamericana. España como país receptor (1999-2009). *Temas Americanistas*, 28, 28-42.

Fittipaldi, R.; Mira, S. i Espasa, L. (2012): Movilidad de estudiantes de Educación Superior en el contexto de las migraciones contemporáneas. *Revista Universitaria de Geografía*, 21, 113-136.

Flores, P.B. (2009): *Análisis de la dinámica de movilidad internacional de graduados universitarios argentinos* (Tesis de Maestría). Universidad Nacional de General Sarmiento, en http://www.revistacts.net/files/Portafolio/FLORES_TESIS%20MGCTI%20_final_.pdf, consultat el 31 d'agost de 2016.

Fombona, J.; Pascual, M., i Iglesias, M. (2015): Movilidad estudiantil Erasmus: de la fraternidad europea a la opción migratoria. *Migraciones* 38, 163-183.

García Prieto, E. (2013): *¿Qué es el programa erasmus? Movilidad internacional de estudiantes y docentes. 25 años de éxito*. Madrid. Ed. Pirámide. 208 pp.

Grinberg, L. I Grinberg, R. (1984): A psychoanalytic study of migration: its normal and pathological aspects. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 32 (1), 13-38.

Iguchi, Y. (2003): The movement of the Highly Skilled in Asia: Present Situation and Future Prospect. En OCDE, *Migration and the Labour Market in Asia: Recent Trends and Policies* (pp. 29-50), París: OCDE.

King, R. i Skeldon, R. (2010): "Mind the gap!" Integrating Approaches to Internal and International migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36 (10), 1619-1646.

King, R. i Raghuram, P. (2013): International Student Migration: Mapping the Field and New Research Agendas. *Population, Space and Place*, 19, 127-137.

Lardiés, R. (2005): Reestructuración económica y turismo. La nueva versión de los movimientos migratorios en los países de la Unión Europea. *Geographicalia*, 35, 149-175, Departamento de Geografía King's College London, Universidad de Londres.

Larrosa, J. A. (2012): El estudiante Erasmus como turista cultural. El viaje como descubrimiento. En A. Martínez, S. Martínez i A. Prieto (eds.), *Territorios de cine: Desarrollo local, tipologías turísticas y promoción* (pp. 261-281), Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante.

Llopis, R.; Ariño, A. i Soler, I. (2016): Mobilitat internacional. En E. Sintés (coordinadora), *Via Universitària: Ser estudiant universitari avui* (pp. 183-200), Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

López, L. i Pazos, M. (2009): La imagen de Santiago de Compostela en el mercado turístico italiano. *Cuadernos de Turismo*, 24, 65-89, Universidad de Murcia.

Luchilo, L. (2006): Movilidad de estudiantes universitarios e internacionalización de la Educación Superior. *Revista Iberoamericana de Ciencia, Tecnología y Sociedad (CTS)*, 3 (7), 105-133.

Luchilo, L. (2013): Estudiantes en movimiento: perspectivas globales y tendencias latinoamericanas. En A. Pellegrino, *Diáspora del conocimiento. Migración y movilidad de peruanos altamente cualificados de América Latina* (pp. 63-90), Montevideo: Ediciones Trilce.

Mamie, F. (2015): *Partir pour se construire. Le rôle de la mobilité étudiante dans le parcours de vie* (Memòria de màster). Institut de géographie. Université de Neuchâtel, en http://doc.rero.ch/record/256953/files/M_moire_Mamie_Floriane.pdf, consultat el 16 de maig de 2017.

Martínez, J. (2005): *Globalizados, pero restringidos. Una visión latinoamericana del mercado global de recursos humanos cualificados*. Santiago de Chile, Centro Latinoamericano y Caribeño de Demografía (Celade)/División de Población, febrero 2005.

Micolta, A. (2005): Teorías y conceptos asociados al estudio de las migraciones internacionales. *Trabajo social*, 7, 59-76.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte (2017): *Datos y Cifras del Sistema Universitario Español. Curso 2014-2015*.

Moro, A.; Elexpuru, I. i Villardón, L. (2014): El impacto de la movilidad académica en Europa: estado de la cuestión. *Revista Internacional de Educación y Aprendizaje*, 2 (1), 71-80.

Murphy-Lejeune, E. (2000): Mobilité internationale et adaptation interculturelle. Les étudiants voyageurs européens. *Recherche et formation*, 33, 11-26.

Murphy-Lejeune, E. (2003): *L'étudiant européen voyageur, un nouvel étranger*. Ed. Didier. Paris. 231 pp.

Oficina d'Estadística Europea (EUROSTAT), en <<http://ec.europa.eu/eurostat> >

Olivella, J. (2016): *España como destino de estudiantes universitarios internacionales : Datos y tendencias*. Universitat Politècnica de Catalunya, Barcelona. Working Paper. 24 pp.

Organización Internacional para las Migraciones (2008) : Informe sobre las migraciones en el mundo. La gestión de la movilidad laboral en una economía mundial en plena evolución, en <https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr08_sp.pdf>, consultat el 20 de febrer de 2017.

Organización Internacional para las Migraciones (2013) : Informe sobre las migraciones en el mundo. El bienestar de los migrantes y el desarrollo, en <http://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr2013_sp.pdf>, consultat el 6 de maig de 2017.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2001: Foreign students in tertiary education en Education at a Glance 2001: OECD Indicators, en <<http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/educationataglance2001-home.htm>>, consultat el 18 de febrer de 2017.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2004: *Internationalisation and Trade in Higher Education: The Cross-border Challenge*. Paris: OCDE.

Organisation de Coopération et de Développement Économiques (OCDE), 2005: Étudiants étrangers dans l'enseignement tertiaire en Regards sur l'éducation 2005: Les indicateurs de l'OCDE, en <http://www.oecd-ilibrary.org/education/regards-sur-l-education-2005_eag-2005-fr>, consultat el 20 de maig de 2017.

Organisation de Coopération et de Développement Économiques (OCDE), 2008: Qui sont les étudiants internationaux et où choisissent-ils d'étudier? en Regards sur l'éducation 2008: Les indicateurs de l'OCDE, en <<https://www.oecd.org/fr/edu/apprendre-au-dela-de-l-ecole/41284079.pdf>>, consultat el 9 de febrer de 2017.

Organisation de Coopération et de Développement Économiques (OCDE), 2010: Qui sont les étudiants en mobilité internationale et où choisissent-ils d'étudier? en Regards sur l'éducation 2010: Les indicateurs de l'OCDE, en <<https://www.oecd.org/fr/edu/apprendre-au-dela-de-l-ecole/45926102.pdf>>, consultat el 21 de maig de 2017.

Organisation de Coopération et de Développement Économiques (OCDE), 2013: Qui sont les étudiants internationaux et où choisissent-ils d'étudier? en Regards sur l'éducation 2013: Les indicateurs de l'OCDE, en <[https://www.oecd.org/fr/edu/eag2013%20\(Fr\)--post-B%C3%A0T%2013%2009%202013%20\(eBook\)-v12.pdf](https://www.oecd.org/fr/edu/eag2013%20(Fr)--post-B%C3%A0T%2013%2009%202013%20(eBook)-v12.pdf)>, consultat el 9 de febrer de 2017.

Organisation de Coopération et de Développement Économiques (OCDE), 2015: Qui étudie à l'étranger et où? en Regards sur l'éducation 2015: Les indicateurs de l'OCDE, en <<http://www.oecd.org/fr/edu/regards-sur-l-education-19991495.htm>>, consultat el 7 de febrer de 2017.

Organisation de Coopération et de Développement Économiques (OCDE), 2016: Qui étudie à l'étranger et où? en Regards sur l'éducation 2016: Les indicateurs de l'OCDE, en <<http://www.oecd.org/fr/edu/regards-sur-l-education-19991495.htm>>, consultat el 6 de març de 2017.

Osvaldo, F. (2011): La movilidad de profesores y estudiantes universitarios latinoamericanos y caribeños a países de la OCDE. *Papeles de Población*, 69, 105-149.

Pellegrino, A. (2001): *¿Drenaje o éxodo? Reflexiones sobre la migración calificada*. Uruguay, Universidad de la República, Facultad de Ciencias Sociales, Programa de Población.

Senent, J.M. (2014): Movilidad de estudiantes. Microanálisis del programa Erasmus (2009-2014). Estudio de caso. *Sociedad Española de Pedagogía*, 67 (1), 117-134.

Senent, J.M.; Viana, M.-I. i Martínez, M.J. (2015): Análisis, tendencias y prospectiva de los estudiantes Erasmus Outgoing (2005-2014) en la Facultad de Filosofía y Ciencias de la Educación en la Universidad de Valencia. *Edetania*, 47, 75-91.

Sheller, M. i Urry, J. (2006): The new mobilities paradigm. *Environment and planning A*, 38(2), 207-226.

Terrier, E. (2009a): Les étudiants étrangers: entre difficultés de la mesure et mesures restrictives. Une application à la Bretagne. *Norois*, 203 (2), 609-636.

Terrier, E. (2009b): Les migrations internationales pour études: Facteurs de mobilité et inégalités nord-sud. *L'information géographique*, 73 (4), 69-75.

Terrier, E. (2009c): Les mobilités spatiales des étudiants internationaux. Déterminants sociaux et articulation des échelles de mobilité. *Annales de Géographie*, 670 (6), 609-636.

Terrier, E. (2009): *Mobilités et expériences des étudiants internationaux en Bretagne: interroger le rapport mobilités spatiales-inégalités sociales à partir des migrations étudiantes* (Tesis doctoral). Université Européenne de Bretagne. Rennes.

UNESCO, Institute for Statistics, en <<http://uis.unesco.org/>>, consultat el 3 de maig de 2017.

UNESCO (2003): *Compendio Mundial de la Educación 2003. La situación de estadísticas de educación en el mundo: Midiendo el progreso hacia la educación primaria universal*. UNESCO Institute for Statistics. Montreal, en <<http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/ged03-es.pdf>>, consultat el 28 de novembre de 2016.

UNESCO (2004): *Compendio Mundial de la Educación 2004*. UNESCO Institute for Statistics. Montreal, en <<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001359/135919s.pdf>>, consultat el 25 d'abril de 2017.

UNESCO (2009): *Global Education Digest 2009*. UNESCO Institute for Statistics. Montreal.

UNESCO (2012): *Oportunidades perdidas: El impacto de la repetición y de la salida prematura de la escuela*. Compendio Mundial de la Educación. Montreal. UNESCO.

Universitat Autònoma de Barcelona (UAB): <http://www.uab.cat/web/universitat-autonoma-de-barcelona-1345467954774.html> [Consultat el 2 de març de 2017].

Universitat Autònoma de Barcelona (UAB): Memòria del curs acadèmic 2015-2016, en <<http://www.uab.cat/web/coneix-la-uab-cei/la-uab/memoria-del-curs-academic-1345662224743.html>>, consultat el 2 de març de 2017.

Universitat de Barcelona (UB): <http://www.ub.edu/web/ub/ca/> [Consultat el 2 de març de 2017].

Universitat Politècnica de Catalunya (UPC): http://www.upc.edu/?set_language=en [Consultat el 2 de març de 2017].

Universitat Pompeu Fabra (UPF): <https://www.upf.edu/en/> [Consultat el 2 de març de 2017].

Valle, J. M. i Garrido, R. (2009): La asimetría en los flujos de la movilidad de estudiantes Erasmus. *Revista Española de Educación Comparada*, 15, 93-130.

Valle, J. M. i Garrido, R. (2014): Los flujos de movilidad ERASMUS al término del programa Lifelong Learning y cominezo del Erasmus+. *Revista Internacional de Estudios Sobre Sistemas Educativos*, 2 (3), 37-57.

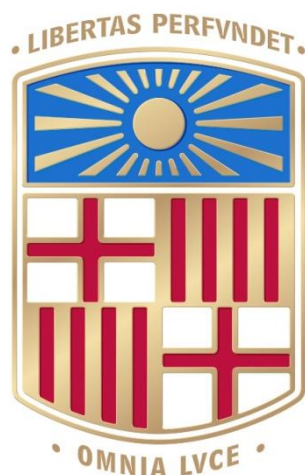
Van Bouwel, L. i Veugelers, R. (2009): *The determinants of student mobility in Europe: the quality dimension*. Faculty of Bussiness and Economics. Katholieke Universiteit Leuven. 45 pp.

Van Mol, C. (2008): La migración de estudiantes chinos hacia Europa. *Migraciones internacionales*, 4 (4), 107-133.

Van Mol, C. i Ekamper P. (2016): Destination cities of European exchange students. *Geografisk Tidsskrift-Danish Journal of Geography*, 116 (1), 85-91.

Vossensteyn, H. (Ed.). (2008): *The impact of Erasmus on European Higher Education: Quality, Openness and Internationalisation*. European Commission.

Wachter, B, i Ferencz, I. (2012): “Student Mobility in Europe: Recent Trends and Implications of Data Collection”. En A. Curaj *et al.* (Eds.), *European Higher Education at the Crossroads: Between the Bologna Process and National Reforms* (pp. 387–411). Ed. Springer. Heidelberg.

TREBALL FI DE MÀSTER EN PLANIFICACIÓ TERRITORIAL
I GESTIÓ AMBIENTAL

ANNEX

**MOBILITAT DELS ESTUDIANTS
INTERNACIONALS A
BARCELONA**

Autor: **Jorge Alcañiz i Alcaina**

Tutors: **Carles Carreras i Verdaguer i Sergi Martínez i Rigol**

Barcelona, juny de 2017

UNIVERSITAT DE BARCELONA

TAULES

Taula A1. Estudiants internacionals per país receptor i continent d'origen (2013)	103
Taula A2. Principals països d'origen dels estudiants internacionals acollits en els 18 principals països receptors en 2013.....	105
Taula A3. Mobilitat d'estudiants internacionals entre els 12 principals països receptors de l'OCDE (2013).....	106
Taula A4. Nombre d'estudiants <i>Erasmus</i> per país d'enviament i de recepció en el curs acadèmic 2013-2014.....	107
Taula A5. Nombre d'estudiants <i>Erasmus</i> per país d'enviament i de recepció en el curs acadèmic 2014-2015.....	108
Taula A6. Evolució del nombre d'estudiants <i>Erasmus</i> als principals països emissors (1987-2015).....	109
Taula A7. Evolució del nombre d'estudiants <i>Erasmus</i> als principals països receptors (2001-2015).....	110
Taula A8. 100 primeres universitats en emissió d'estudiants <i>Erasmus (Outgoing)</i> en el curs acadèmic 2013-2014.....	111
Taula A9. 100 primeres universitats en recepció d'estudiants <i>Erasmus (Incoming)</i> en el curs acadèmic 2013-2014.....	114
Taula A10. Classificació de les universitats espanyoles (publiques i privades) en recepció d'estudiants estrangers en el curs acadèmic 2014-2015.....	117
Taula A11. Evolució del nombre d'estudiants estrangers a les principals universitats barcelonines (2001-2015).....	119
Taula A12. Parts de mercat en la recepció d'estudiants estrangers a les universitats barcelonines (2001-2015).....	119
Taula A13. Evolució del nombre d'estudiants <i>Erasmus</i> enviats (<i>Outgoing</i>) a les principals universitats barcelonines (2004-2014).....	120
Taula A14. Evolució del nombre d'estudiants <i>Erasmus</i> rebuts (<i>Incoming</i>) a les principals universitats barcelonines (2004-2014).....	120
Taula A15. Posició de les universitats barcelonines en el programa <i>Erasmus</i> segons els alumnes enviats (<i>Outgoing</i>) (2004-2014).....	121
Taula A16. Posició de les universitats barcelonines en el programa <i>Erasmus</i> segons els alumnes rebuts (<i>Incoming</i>) (2004-2014).....	121

ALTRES

Enquesta de mobilitat a estudiants <i>Erasmus</i> espanyols i francesos.....	122
Entrevista a estudiants internacionals.....	131
Entrevista a responsables d'estudiants internacionals.....	133

Taula A1: Estudiants internacionals per país receptor i continent d'origen. Països seleccionats (2013)

País receptor	CONTINENT DE PROCEDÈNCIA							Total	Quota de mercat
	Àfrica	Àsia	Europa	<i>dels quals països de la EU21²²</i>	Amèrica del Nord	Oceania	Amèrica Llatina i Carib		
<i>Alemanya</i>	16.310	64.341	85.786	45.389	4.690	591	10.038	196.619	4,9
<i>Austràlia</i>	7.243	212.984	10.837	7.704	6.528	5.117	5.042	249.868	6,2
<i>Àustria</i>	952	7.617	58.072	45.955	919	167	873	70.852	1,8
<i>Bèlgica</i>	5.346	2.523	25.655	24.025	339	51	881	44.723	1,1
<i>Canadà</i>	12.780	76.668	16.140	13.854	7.815	651	8.136	135.187	3,4
<i>Corea</i>	1.211	50.841	919	466	1.970	172	423	55.536	1,4
<i>Dinamarca</i>	729	3.296	23.995	12.884	757	186	517	29.480	0,7
<i>Eslovàquia</i>	116	610	9.382	7.998	32	0	43	10.183	0,3
<i>Eslovènia</i>	21	83	2.427	368	16	1	15	2.563	0,1
<i>Espanya</i>	4.636	3.178	19.890	13.823	1.016	53	27.539	56.361	1,4
<i>Estats Units</i>	34.897	583.705	69.797	52.825	26.570	5.842	63.603	784.427	19,4
<i>Finlàndia</i>	2.601	7.698	6.559	3.439	463	57	449	21.859	0,5
<i>França</i>	93.625	53.086	45.947	31.516	4.552	365	13.686	228.639	5,7
<i>Grècia</i>	-	-	-	-	-	-	-	29.012	0,7
<i>Hongria</i>	955	4.550	14.375	7.822	654	32	128	20.694	0,5
<i>Irlanda</i>	595	5.294	4.595	4.222	2.122	92	163	12.861	0,3
<i>Israel</i>	279	881	5.121	1.675	2.241	66	647	10.306	0,3
<i>Itàlia</i>	10.377	22.662	41.283	10.109	667	96	7.331	82.450	2,0
<i>Japó</i>	1.092	126.912	3.948	3.063	2.396	528	917	135.803	3,4

²²Països UE21 (membres de l'OCDE i la UE): Alemanya, Àustria, Bèlgica, Dinamarca, Espanya, Eslovàquia, Eslovènia, Estònia, Finlàndia, França, Grècia, Hongria, Irlanda, Itàlia, Luxemburg, Països Baixos, Polònia, Portugal, Regne Unit, Rep. Txeca, Suècia.

<i>Luxemburg</i>	230	199	2.364	2.158	45	4	38	2.880	0,1
<i>Noruega</i>	1.163	3.204	4.261	2.637	248	41	317	9.234	0,2
<i>Nova Zelanda</i>	429	28.721	2.886	2.241	2.606	3.799	477	41.353	1,0
<i>Països baixos</i>	1.093	10.018	44.253	38.113	854	89	1.710	68.943	1,7
<i>Polònia</i>	623	4.493	21.107	4.857	1.325	23	161	27.770	0,7
<i>Portugal</i>	4.230	1.170	3.526	2.862	330	50	5.235	14.541	0,4
<i>Regne Unit</i>	33.979	223.159	127.627	91.703	21.262	2.462	8.199	416.693	10,3
<i>República Txeca</i>	502	4.588	34.270	27.123	254	17	243	40.138	1,0
<i>Suècia</i>	1.154	8.516	9.568	7.026	594	66	555	25.437	0,6
<i>Suïssa</i>	2.192	5.102	34.450	30.294	1.358	189	2.182	47.142	1,2
<i>Turquia⁴</i>	2.699	26.407	9.027	4.256	281	95	75	54.387	1,3
Total destinacions OCDE	242.112	1.542.945	740.552	502.342	93.079	20.910	162.549	2.939.723	72,9
<i>Aràbia Saudita</i>	19.395	38.483	2.753	1.259	978	255	279	62.143	1,5
<i>Brasil</i>	-	-	-	-	-	-	-	15.221	0,4
<i>Índia</i>	-	-	-	-	-	-	-	28.335	0,7
<i>Indonèsia</i>	-	-	-	-	-	-	-	7.235	0,2
<i>Rússia</i>	0	83.024	42.425	388	0	0	0	138.496	3,4
<i>Sud-àfrica</i>	33.371	1.220	2.625	2.276	1.356	71	157	42.180	1,0
<i>Xina</i>	-	-	-	-	-	-	-	96.409	2,4
Total destinacions NO OCDE²³	195.260	633.024	162.750	35.487	22.965	13.454	66.221	1.093.675	27,1
Total	437.371	2.175.969	903.302	537.829	116.044	34.364	228.770	4.033.398	100,0
Total (%)	10,84	53,95	22,4	13,33	2,88	0,85	5,67	4.033.398	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'OCDE (2015)

²³Estimacions basades en dades de l'Institut d'Estadística de la UNESCO.

Taula A2: Principals països d'origen dels estudiants internacionals acollits en els 18 principals països receptors (2013)

Països receptors ²⁴	País d'origen						Total (%)
	1r	2n	3r	4t	5é	6é	
<i>Alemanya</i>	Xina (9,9)	Rússia (4,8)	Àustria (4,2)	Bulgària (3,1)	Polònia (2,9)	França (2,9)	27,9
<i>Aràbia Saudita</i> ²⁵	Iemen (12,2)	Síria (10,7)	Egipte (6,7)	Palestina (5,9)	Pakistan (5,9)	Jordània (5,6)	47
<i>Austràlia</i>	Xina (38,9)	Índia (6,5)	Malàisia (6,2)	Vietnam (5)	Indonèsia (3,8)	Singapur (3,7)	60,3
<i>Àustria</i>	Alemanya (39,8)	Itàlia (11)	Turquia (4,4)	Bòsnia (3,1)	Sèrbia (2,5)	Hongria (2,3)	63,2
<i>Bèlgica</i>	França (34,9)	Països Baixos (7,7)	Luxemburg (3,6)	Camerun (3,7)	Marroc (1,9)	Itàlia (1,7)	53,2
<i>Canadà</i>	Xina (25,6)	França (7,2)	Índia (7,1)	Estats Units (5,5)	A. Saudita (3,4)	Iran (2,6)	51,4
<i>Corea del Sud</i>	Xina (68,6)	Mongòlia (4,5)	Vietnam (3,8)	Estats Units (2,6)	Japó (2,1)	Indonèsia (1,3)	82,9
<i>Espanya</i>	Colòmbia (10,2)	Itàlia (8,4)	Perú (6,2)	Equador (5,4)	Marroc (5,1)	França (5)	41,4
<i>Estats Units</i>	Xina (28,7)	Índia (11,8)	Corea (8,6)	A. Saudita (5,4)	Canadà (3,3)	Japó (2,4)	60,3
<i>França</i>	Xina (11)	Marroc (10,3)	Algèria (7,6)	Tunísia (3,9)	Senegal (3,3)	Alemanya (2,8)	39
<i>Itàlia</i>	Albània (14,1)	Xina (11,9)	Romania (7,9)	Iran (4,4)	Grècia (3,7)	Camerun (3,3)	45,3
<i>Japó</i>	Xina (66,1)	Corea (12,2)	Vietnam (3,1)	Nepal (1,8)	Malàisia (1,7)	Indonèsia (1,7)	86,5
<i>Països Baixos</i>	Alemanya (35,8)	Xina (7)	Bèlgica (3,4)	Grècia (2,8)	Bulgària (2,3)	Itàlia (2,2)	53,6
<i>Regne Unit</i>	Xina (19,6)	Índia (5,3)	Nigèria (4,2)	Estats Units (3,5)	Alemanya (3,4)	Malàisia (3,2)	39,2
<i>Rússia</i> ¹²	Kazakhstan (25,3)	Bielorússia (19,1)	Azerbaidjan (7,6)	Uzbekistan (7,4)	Turkmenistan (7,3)	Ucraïna (6,9)	73,6
<i>Suïssa</i>	Alemanya (25,5)	França (17,4)	Itàlia (8,8)	Àustria (2,6)	Xina (2,6)	Rússia (2)	59
<i>Turquia</i>	Azerbaidjan (12,9)	Turkmenistan (10,8)	Alemanya (3)	Grècia (2,5)	Afganistan (2,4)	Indonèsia (2,1)	33,7

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'OCDE (2015)

²⁴ No s'hi troba Xina per falta de dades

²⁵ No pertany a l'OCDE

Taula A3. Mobilitat d'estudiants internacionals entre els 12 principals països receptors de l'OCDE (2013)

<i>País receptor</i>	1r	2n	3r	Total dels 18 de l'OCDE	Total estudiants rebuts	Part dels 18 sobre el total (%)
<i>Alemanya</i>	Àustria (8.277)	França (5.682)	Espanya (5.289)	67.708	196.619	34,4
<i>Austràlia</i>	Corea (6.787)	Canadà (3.647)	Estats Units (2.876)	29.071	249.868	11,6
<i>Àustria</i>	Alemanya (28.215)	Itàlia (7.808)	Estats Units (764)	51.812	70.852	73,1
<i>Canadà</i>	França (9.717)	Estats Units (7.470)	Corea (1.740)	27.924	135.187	20,7
<i>Corea</i>	Estats Units (1.447)	Japó (1.154)	Canadà (523)	15.885	55.536	28,6
<i>Espanya</i>	Itàlia (4.752)	França (2.801)	Alemanya (1.529)	19.435	56.361	34,5
<i>Estats Units</i>	Corea (67.592)	Canadà (26.182)	Japó (18.727)	203.215	784.427	25,9
<i>França</i>	Alemanya (6.395)	Itàlia (6.095)	Espanya (4.325)	45.940	228.639	20,1
<i>Itàlia</i>	Alemanya (1.413)	França (1.182)	Espanya (745)	15.885	82.450	19,3
<i>Japó</i>	Corea (16.509)	Estats Units (2.098)	França (723)	22.949	135.803	16,9
<i>Països Baixos</i>	Alemanya (24.667)	Regne Unit (1.302)	França (1.154)	41.289	68.493	60,3
<i>Regne Unit</i>	Estats Units (14.652)	Alemanya (14.192)	França (11.494)	136.359	416.693	32,7
18 països de l'OCDE	Corea (103.656)	Alemanya (88.849)	França (42.583)	677.472	2.480.928	27,3

Font: OCDE (2015). Elaboració pròpia

Taula A4. Nombre d'estudiants *Erasmus* per país d'enviament i de recepció en el curs acadèmic 2013-2014

Països participants	Estudiants enviats	Estudiants enviats (%)	Estudiants rebuts	Estudiants rebuts (%)	Diferència
<i>Alemanya</i>	36.257	13,3	30.964	11,36	-5.293
<i>Àustria</i>	5.793	2,1	6.188	2,27	395
<i>Bèlgica</i>	7.754	2,8	9.321	3,42	1.567
<i>Bulgària</i>	1.757	0,6	894	0,33	-863
<i>Croàcia</i>	1.403	0,5	987	0,36	-416
<i>Dinamarca</i>	3.710	1,4	5.779	2,12	2.069
<i>Eslovàquia</i>	3.177	1,2	1.570	0,58	-1.607
<i>Eslovènia</i>	1.792	0,7	1.911	0,70	119
<i>Espanya</i>	37.235	13,7	39.277	14,41	2.042
<i>Estònia</i>	1.010	0,4	1.302	0,48	292
<i>Finlàndia</i>	5.569	2,0	7.279	2,67	1.710
<i>França</i>	36.759	13,5	29.621	10,87	-7.138
<i>Grècia</i>	4.470	1,6	3.004	1,10	-1.466
<i>Hongria</i>	4.025	1,5	4.764	1,75	739
<i>Irlanda</i>	2.972	1,1	6.622	2,43	3.650
<i>Islàndia</i>	237	0,1	674	0,25	437
<i>Itàlia</i>	26.331	9,7	20.204	7,41	-6.127
<i>Letònia</i>	2.185	0,8	1.231	0,45	954
<i>Liechtenstein</i>	30	0,01	68	0,02	38
<i>Lituània</i>	3.423	1,3	2.467	0,91	956
<i>Luxemburg</i>	434	0,2	585	0,21	151
<i>Macedònia</i>	89	0,03	1	0,00	-88
<i>Malta</i>	230	0,1	1.978	0,73	1.748
<i>Noruega</i>	1.666	0,6	4.806	1,76	3.140
<i>Països Baixos</i>	10.638	3,9	10.551	3,87	87
<i>Polònia</i>	15.521	5,7	11.693	4,29	-3.828
<i>Portugal</i>	6.957	2,6	10.430	3,83	3.473
<i>Regne Unit</i>	15.610	5,7	27.401	10,06	11.791
<i>Rep. Txeca</i>	7.510	2,8	6.868	2,52	642
<i>Romania</i>	5.742	2,1	2.189	0,80	3.553
<i>Suècia</i>	3.720	1,4	10.012	3,67	6.292
<i>Suïssa</i>	3.036	1,1	4.235	1,55	1.199
<i>Turquia</i>	15.060	5,5	6.818	2,50	-8.242
<i>Xipre</i>	395	0,1	803	0,29	0,15
TOTAL	272.497	100,0	272.497	100,00	-

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Comissió Europea (2016)

Taula A5. Nombre d'estudiants *Erasmus* per país d'enviament i de recepció en el curs acadèmic 2014-2015

Països participants	Estudiants enviats	Estudiants enviats (%)	Estudiants rebuts	Estudiants rebuts (%)	Diferència
<i>Alemanya</i>	39.719	13,6	32.871	11,28	-6.848
<i>Austria</i>	6.609	2,3	7.052	2,42	443
<i>Bèlgica</i>	8.632	3,0	10.666	3,66	2.034
<i>Bulgària</i>	2.179	0,7	1.095	0,38	-1.084
<i>Croàcia</i>	1.679	0,6	1.541	0,53	-138
<i>Dinamarca</i>	4.251	1,5	5.518	1,89	1.267
<i>Eslovàquia</i>	3.819	1,3	1.791	0,61	-2.028
<i>Eslovènia</i>	1.987	0,7	2.248	0,77	261
<i>Estònia</i>	1.278	0,4	1.579	0,54	301
<i>Espanya</i>	36.842	12,6	42.537	14,60	5.695
<i>Finlàndia</i>	5.598	1,9	7.910	2,71	2.312
<i>França</i>	39.985	13,7	29.558	10,14	-10.427
<i>Grècia</i>	4.516	1,5	3.653	1,25	-863
<i>Hongria</i>	4.421	1,5	5.403	1,85	982
<i>Irlanda</i>	3.029	1,0	7.216	2,48	4.187
<i>Islàndia</i>	340	0,1	712	0,24	372
<i>Itàlia</i>	31.051	10,7	21.564	7,40	-9.487
<i>Letònia</i>	1.837	0,6	1.447	0,50	-390
<i>Liechtenstein</i>	45	0,02	55	0,02	10
<i>Lituània</i>	4.417	1,5	2.615	0,90	-1.802
<i>Luxemburg</i>	538	0,2	694	0,24	156
<i>Macedònia</i>	77	0,03	55	0,02	-22
<i>Malta</i>	331	0,1	2.995	1,03	2.664
<i>Noruega</i>	1.723	0,6	5.610	1,93	3.887
<i>Països Baixos</i>	12.397	4,3	11.445	3,93	-952
<i>Polònia</i>	16.735	5,7	13.101	4,50	-3.634
<i>Portugal</i>	8.034	2,8	11.459	3,93	3.425
<i>Regne Unit</i>	14.801	5,1	30.183	10,36	15.382
<i>República Txeca</i>	8.226	2,8	8.330	2,86	104
<i>Romania</i>	6.406	2,2	2.573	0,88	-3.833
<i>Suècia</i>	4.635	1,6	9.754	3,35	5.119
<i>Turquia</i>	14.665	5,0	7.925	2,72	-6.740
<i>Xipre</i>	581	0,2	928	0,32	347
TOTAL	291.383	100,0	291.383	100,00	-

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Comissió Europea (2017)

Taula A6. Evolució del nombre d'estudiants *Erasmus* als principals països emissors (1987-2015)

	1987-1988	1988-1989	1989-1990	1990-1991	1991-1992	1992-1993	1993-1994	1994-1995	1995-1996	1996-1997	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001
Alemanya	649	1.727	3.744	4.933	6.858	9.011	11.118	12.633	13.638	13.070	13.785	14.693	15.715	15.872
Espanya	95	1.063	2.201	3.442	4.353	5.697	7.043	8.537	10.547	10.841	12.468	14.381	16.297	17.158
França	895	1.785	4.059	5.524	6.360	8.983	8.782	9.844	13.336	12.505	14.821	16.351	16.824	17.161
Itàlia	220	1.365	2.295	3.355	4.202	5.308	6.808	7.217	8.969	8.907	9.271	10.875	12.421	13.253
Polònia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.426	2.813	3.691
Regne Unit	925	2.181	3.585	5.047	6.620	8.872	10.519	11.988	11.735	10.537	10.582	9.994	10.056	9.020
TOTAL	3.244	9.914	19.456	27.906	36.314	51.694	62.362	73.407	84.642	79.874	85.999	97.601	100.666	111.092

Taula A6. Evolució del nombre d'estudiants *Erasmus* als principals països emissors (1987-2015) (*continuació*)

	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Alemanya	16.626	18.482	20.688	22.427	23.848	23.884	26.286	27.894	28.854	30.274	33.363	34.891	36.257	39.719
Espanya	17.403	18.258	20.034	20.819	22.891	22.322	24.984	27.405	31.158	36.183	39.545	39.249	37.235	36.842
França	18.149	19.365	20.981	21.561	22.501	22.981	25.945	28.283	30.213	31.747	33.269	35.311	36.759	39.985
Itàlia	13.950	15.225	16.829	16.440	16.389	17.195	18.364	19.376	21.039	22.031	23.377	25.805	26.331	31.051
Polònia	4.323	5.419	6.276	8.390	9.974	11.219	12.854	13.402	14.021	14.234	15.315	16.221	15.521	16.735
Regne Unit	8.475	7.973	7.539	7.214	7.131	7.235	10.278	10.826	11.723	12.833	13.662	14.572	15.610	14.801
TOTAL	115.432	123.957	135.586	144.037	154.421	159.324	182.697	198.523	213.266	231.408	252.827	268.143	272.497	291.383

Font: Comissió Europea. Elaboració pròpia

Taula A7. Evolució del nombre d'estudiants *Erasmus* als principals països receptors (2001-2015)

	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008
Alemanya	15.275	15.503	16.106	16.863	17.273	17.889	17.878	20.822
Espanya	16.979	18.826	21.302	24.049	25.511	26.625	27.464	31.129
França	17.642	17.807	18.833	20.260	20.519	21.436	20.673	23.172
Itàlia	8.836	9.863	10.982	12.713	13.370	14.591	14.779	16.277
Polònia	614	792	996	1.456	2.332	3.063	3.730	4.446
Regne Unit	19.339	17.619	16.994	16.621	16.266	16.395	16.508	19.120
TOTAL	111.092	115.432	123.957	135.586	144.037	154.421	159.324	182.697

Taula A7. Evolució del nombre d'estudiants *Erasmus* als principals països receptors (2001-2015) (*continuació*)

	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Alemanya	21.932	22.509	24.733	27.872	30.368	30.964	32.871
Espanya	33.172	35.389	37.432	39.300	40.202	39.277	42.537
França	24.614	26.141	27.722	28.964	29.293	29.621	29.558
Itàlia	17.492	18.137	19.172	20.204	19.964	20.204	21.564
Polònia	4.923	6.070	7.583	8.972	10.772	11.693	13.101
Regne Unit	20.850	22.650	24.474	25.760	27.182	27.401	30.183
TOTAL	198.523	213.266	231.408	252.827	268.143	272.497	291.383

Font: Comissió Europea. Elaboració pròpia.

Taula A8. 100 primeres universitats en emissió d'estudiants *Erasmus (Outgoing)* en el curs acadèmic 2013-2014

Posició	País	Nom de la institució d'Educació Superior emissora	Nº d'estudiants
1	ES	UNIVERSIDAD DE GRANADA	2020
2	IT	UNIVERSITÀ DI BOLOGNA - ALMA MATER STUDIORUM	1901
3	ES	UNIVERSIDAD COMPLUTENSE DE MADRID	1775
4	ES	UNIVERSITAT DE VALENCIA (ESTUDI GENERAL) UVEG	1601
5	IT	UNIVERSITA' DEGLI STUDI DI PADOVA	1347
6	ES	UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE CATALUÑA	1275
7	ES	UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE VALENCIA	1253
8	PL	UNIwersytet Warszawski	1241
9	AT	UNIVERSITÄT WIEN	1206
10	CZ	UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE	1185
11	SI	UNIVERZA V LJUBLJANI	1160
12	ES	UNIVERSIDAD POLITÈCNICA DE MADRID (UPM)	1131
13	BE	KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN	1123
14	CZ	MASARYKOVA UNIVERZITA	1109
15	IT	UNIVERSITA' DEGLI STUDI DI ROMA 'LA SAPIENZA'	1100
16	ES	UNIVERSITAT DE BARCELONA	1041
17	ES	UNIVERSIDAD DE SEVILLA	976
18	ES	UNIVERSIDAD DE MALAGA	964
19	IT	UNIVERSITA' DEGLI STUDI DI TORINO	961
20	ES	UNIVERSIDAD DE ZARAGOZA	957
21	ES	UNIVERSIDAD DEL PAIS VASCO/EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEA	956
22	DE	TECHNISCHE UNIVERSITÄT MÜNCHEN	951
23	BE	UNIVERSITEIT GENT	920
24	DE	WESTFÄLISCHE WILHELMS-UNIVERSITÄT MÜNSTER	895
25	IT	UNIVERSITÀ DEGLI STUDI DI MILANO	858
26	DE	LUDWIG-MAXIMILIANS-UNIVERSITÄT MÜNCHEN	854
27	ES	UNIVERSIDAD DE VALLADOLID	832
28	PT	Universidade do Porto	824
29	ES	UNIVERSIDAD DE CORDOBA	813
30	IT	POLITECNICO DI MILANO	810
31	GR	ARISTOTELEIO PANEPISTIMIO THESSALONIKIS	809
32	IT	UNIVERSITA' DEGLI STUDI DI FIRENZE	799
33	DE	ALBERT-LUDWIGS-UNIVERSITÄT FREIBURG IM BREISGAU	793
34	PL	UNIwersytet Jagiellonski	793
35	IT	UNIVERSITA' DEGLI STUDI DI NAPOLI FEDERICO II	788
36	DE	JOHANNES GUTENBERG-UNIVERSITÄT MAINZ	777
37	PL	UNIwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	766
38	NL	UNIVERSITEIT MAASTRICHT	758
39	FR	UNIVERSITE DE LORRAINE	745
40	HR	SVEUČILIŠTE U ZAGREBU	737
41	GR	ETHNIKO KAI KAPODISTRIAKO PANEPISTIMIO ATHINON	732
42	ES	UNIVERSITAT AUTONOMA DE BARCELONA	730

43	ES	UNIVERSIDAD AUTONOMA DE MADRID	719
44	ES	UNIVERSIDAD CARLOS III DE MADRID	711
45	ES	UNIVERSIDAD DE OVIEDO	709
46	DE	HUMBOLDT-UNIVERSITAET ZU BERLIN	693
47	DE	RUPRECHT-KARLS-UNIVERSITAET HEIDELBERG	688
48	BE	UNIVERSITÉ CATHOLIQUE DE LOUVAIN	675
49	FR	UNIVERSITÉ DE STRASBOURG	674
50	IT	UNIVERSITA' COMMERCIALE 'LUIGI BOCCONI'	666
51	RO	UNIVERSITATEA "ALEXANDRU IOAN CUZA" (UAIC)	665
52	SK	UNIVERZITA KOMENSKOHO V BRATISLAVE	662
53	ES	UNIVERSIDAD DE LAS PALMAS DE GRAN CANARIA	660
54	NL	RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN	659
55	DE	UNIVERSITAET ZU KOELN	657
56	LT	VILNIAUS UNIVERSITETAS	645
57	DE	UNIVERSITAET MANNHEIM	640
58	DE	GEORG-AUGUST-UNIVERSITAET GOETTINGEN	638
59	IT	UNIVERSITÀ DI PISA	631
60	PL	UNIwersytet Wroclawski	630
61	IT	UNIVERSITA DEGLI STUDI DI SASSARI	627
62	DE	FREIE UNIVERSITAET BERLIN	623
63	IT	UNIVERSITA' DEGLI STUDI DI PALERMO	621
64	DK	KOEBENHAVNS UNIVERSITET	610
65	IT	UNIVERSITÀ DEGLI STUDI DI GENOVA	605
66	FR	UNIVERSITE DE NANTES	598
67	UK	THE UNIVERSITY OF NOTTINGHAM	593
68	DE	FRIEDRICH-ALEXANDER-UNIVERSITAET ERLANGEN- NUERNBERG	592
69	NL	HANZEHOGESCHOOL GRONINGEN	590
70	PT	UNIVERSIDADE TÉCNICA DE LISBOA	583
71	DE	TECHNISCHE UNIVERSITÄT DRESDEN	575
72	ES	UNIVERSIDAD DE CÁDIZ	573
73	IT	UNIVERSITA' DEGLI STUDI DI ROMA 'TOR VERGATA'	572
74	ES	UNIVERSITAT POMPEU FABRA	569
75	TR	ANADOLU UNIVERSITESI	567
76	ES	UNIVERSIDADE DE VIGO	564
77	FR	UNIVERSITE D'AIX-MARSEILLE	564
78	IT	POLITECNICO DI TORINO	560
79	ES	UNIVERSIDAD DE MURCIA	558
80	IT	UNIVERSITÀ DEGLI STUDI DI PAVIA	557
81	DE	RHEINISCHE FRIEDRICH-WILHELMS-UNIVERSITAET BONN	556
82	TR	MARMARA ÜNİVERSİTESİ	554
83	TR	EGE ÜNİVERSİTESİ	548
84	CZ	UNIVERZITA PALACKEHO V OLOMOUCI	543
85	IT	UNIVERSITÀ CATTOLICA DEL SACRO CUORE - MILANO	540
86	TR	ANKARA UNIVERSİTESİ	539

87	IT	UNIVERSITÀ CA' FOSCARI DI VENEZIA	530
88	DE	RHEINISCH-WESTFAELISCHE TECHNISCHE HOCHSCHULE AACHEN	526
89	ES	UNIVERSIDAD DE SANTIAGO DE COMPOSTELA	526
90	IT	UNIVERSITÀ DEGLI STUDI DI CAGLIARI	521
91	PT	UNIVERSIDADE NOVA DE LISBOA	520
92	FR	UNIVERSITE CATHOLIQUE DE LILLE (FUPL)	518
93	DE	UNIVERSITAET HAMBURG	517
94	NL	HOGESCHOOL VAN AMSTERDAM	512
95	ES	UNIVERSIDAD DE ALICANTE	510
96	ES	UNIVERSIDAD DE EXTREMADURA	508
97	ES	UNIVERSIDAD REY JUAN CARLOS	508
98	TR	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ	508
99	TR	YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	507
100	ES	UNIVERSIDAD DE SALAMANCA	505

Font: Comissió Europea. Elaboració pròpia

Taula A9. 100 primeres universitats en recepció d'estudiants *Erasmus (Incoming)* en el curs acadèmic 2013-2014

Posició	País	Nom de la institució d'educació superior receptora	Nº d'estudiants
1	ES	UNIVERSIDAD DE GRANADA	1918
2	ES	UNIVERSIDAD COMPLUTENSE DE MADRID	1731
3	ES	UNIVERSITAT DE VALENCIA (ESTUDI GENERAL) UVEG	1722
4	IT	UNIVERSITÀ DI BOLOGNA - ALMA MATER STUDIORUM	1678
5	CZ	UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE	1360
6	ES	UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE VALENCIA	1290
7	ES	UNIVERSIDAD DE SEVILLA	1139
8	ES	UNIVERSITAT DE BARCELONA	1106
9	SI	UNIVERZA V LJUBLJANI	1091
10	BE	KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN	1048
11	IT	UNIVERSITA' DEGLI STUDI DI ROMA 'LA SAPIENZA'	1030
12	ES	UNIVERSIDAD DE SALAMANCA	1029
13	AT	UNIVERSITAET WIEN	1018
14	DE	FREIE UNIVERSITAET BERLIN	930
15	ES	UNIVERSITAT AUTONOMA DE BARCELONA	888
16	SE	LUNDS UNIVERSITET	874
17	IT	UNIVERSITA' DEGLI STUDI DI FIRENZE	863
18	PT	UNIVERSIDADE DO PORTO	857
19	ES	UNIVERSIDAD AUTONOMA DE MADRID	849
20	DE	HUMBOLDT-UNIVERSITAET ZU BERLIN	841
21	FR	UNIVERSITÉ DE STRASBOURG	835
22	ES	UNIVERSIDAD CARLOS III DE MADRID	832
23	IT	POLITECNICO DI MILANO	826
24	PT	UNIVERSIDADE TÉCNICA DE LISBOA	825
25	NO	NORGES TEKNISK-NATURVITENSKAPELIGE UNIVERSITET	817
26	DE	TECHNISCHE UNIVERSITAET MUENCHEN	804
27	ES	UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE CATALUÑA	799
28	PT	UNIVERSIDADE DE COIMBRA	798
29	DK	AARHUS UNIVERSITET	797
30	SE	LINKÖPINGS UNIVERSITET	790
31	ES	UNIVERSIDAD DE MALAGA	779
32	DK	KOEBENHAVNS UNIVERSITET	775
33	SE	KUNGLIGA TEKNISKA HÖGSKOLAN	762
34	PT	UNIVERSIDADE NOVA DE LISBOA	752
35	PL	UNIwersytet Jagiellonski	736
36	SE	STOCKHOLMS UNIVERSITET	733
37	FI	HELSINGIN YLIOPISTO	727
38	ES	UNIVERSIDAD DE CÁDIZ	703
39	BE	UNIVERSITEIT GENT	700
40	NL	RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN	697
41	SE	GÖTEBORGS UNIVERSITET	696
42	IT	UNIVERSITA' DEGLI STUDI DI PADOVA	693
43	ES	UNIVERSIDAD DE ZARAGOZA	683

44	PL	UNIWERSYTET WARSZAWSKI	672
45	DK	VIA UNIVERSITY COLLEGE	664
46	ES	UNIVERSIDAD DE HUELVA	646
47	DE	LUDWIG-MAXIMILIANS-UNIVERSITAET MUENCHEN	639
48	BE	UNIVERSITÉ LIBRE DE BRUXELLES	625
49	NO	UNIVERSITETET I OSLO	623
50	NL	UNIVERSITEIT MAASTRICHT	621
51	NO	UNIVERSITETET I BERGEN	621
52	PT	UNIVERSIDADE DE LISBOA	619
53	ES	UNIVERSIDAD DE ALICANTE	617
54	FR	INSTITUT D'ETUDES POLITIQUES DE PARIS (SCIENCES PO)	614
55	ES	UNIVERSIDAD DE LAS PALMAS DE GRAN CANARIA	610
56	ES	UNIVERSIDAD POLITECNICA DE MADRID (UPM)	601
57	SE	UPPSALA UNIVERSITET	600
58	IE	UNIVERSITY COLLEGE DUBLIN NATIONAL UNIVERSITY OF IRELAND, DUBLIN	594
59	FR	UNIVERSITE DE PARIS-SORBONNE (PARIS IV)	590
60	HU	EOTVOS LORAND TUDOMANYEGYETEM	573
61	ES	UNIVERSIDAD DE CORDOBA	553
62	IE	NATIONAL UNIVERSITY OF IRELAND, CORK	552
63	BE	UNIVERSITÉ DE LIÈGE	546
64	ES	UNIVERSIDAD DE VALLADOLID	539
65	NL	UNIVERSITEIT UTRECHT	517
66	HU	BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM	510
67	FR	UNIVERSITE JEAN MOULIN (LYON III)	505
68	FR	UNIVERSITE D'AIX-MARSEILLE	501
69	ES	UNIVERSIDAD DE SANTIAGO DE COMPOSTELA	500
70	IT	UNIVERSITA' DEGLI STUDI ROMA TRE	500
71	NL	RADBOUD UNIVERSITEIT NIJMEGEN	498
72	ES	UNIVERSIDAD EUROPEA DE MADRID	494
73	DE	UNIVERSITAET ZU KOELN	492
74	IT	UNIVERSITA' DEGLI STUDI DI TORINO	491
75	DE	RUPRECHT-KARLS-UNIVERSITAET HEIDELBERG	489
76	CZ	CESKÉ VYSOKÉ UCENÍ TECHNICKÉ V PRAZE	488
77	MT	UNIVERSITA' TA'MALTA	488
78	ES	UNIVERSIDAD DE MURCIA	486
79	ES	UNIVERSIDAD REY JUAN CARLOS	484
80	IE	UNIVERSITY OF LIMERICK	483
81	DE	UNIVERSITAET LEIPZIG	482
82	IT	POLITECNICO DI TORINO	479
83	DK	DANMARKS TEKNISKE UNIVERSITET	468
84	IT	UNIVERSITA' COMMERCIALE 'LUIGI BOCCONI'	465
85	FR	UNIVERSITE PANTHEON-SORBONNE (PARIS I)	464
86	ES	UNIVERSIDAD DE OVIEDO	463
87	GB	UNIVERSITY OF EDINBURGH	462

88	SE	CHALMERS TEKNISKA HÖGSKOLA	462
89	DK	COPENHAGEN BUSINESS SCHOOL - HANDELSHØJSKOLEN	461
90	ES	UNIVERSITAT POMPEU FABRA	460
91	GB	UNIVERSITY OF GLASGOW	460
92	ES	UNIVERSIDAD DE ALCALA	459
93	SI	UNIVERZA V MARIBORU	457
94	FI	AALTO-YLIOPISTO (AALTO-KORKEAKOULUSÄÄTIÖ)	455
95	GB	UNIVERSITY OF SHEFFIELD	455
96	SE	LINNÉUNIVERSITETET	455
97	PT	UNIVERSIDADE CATOLICA PORTUGUESA	451
98	NL	UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM	447
99	SE	UMEA UNIVERSITET	447
100	ES	UNIVERSIDAD PABLO DE OLAVIDE	446

Font: Comissió Europea. Elaboració pròpia

Taula A10. Classificació de les universitats espanyoles (públiques i privades) en recepció d'estudiants estrangers en el curs acadèmic 2014-2015

Posició	Institució d'Educació Superior	Núm. d'estudiants
1	Nacional de Educación a Distancia	5.111
2	Complutense de Madrid	4.903
3	Barcelona	3.607
4	Politécnica de València	3.213
5	Autónoma de Barcelona	2.627
6	Europea de Madrid	2.555
7	Internacional de La Rioja	2.493
8	Rey Juan Carlos	2.405
9	València (Estudi General)	2.142
10	Politécnica de Catalunya	2.128
11	Granada	2.011
12	I.E. Universidad	1.938
13	Politécnica de Madrid	1.735
14	Ramón Llull	1.633
15	Girona	1.610
16	Málaga	1.562
17	Alfonso X El Sabio	1.549
18	Navarra	1.525
19	Alicante	1.448
20	Sevilla	1.401
21	Pompeu Fabra	1.394
22	Autónoma de Madrid	1.358
23	País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea	1.307
24	Alcalá	1.273
25	Salamanca	1.232
26	Carlos III de Madrid	1.222
27	Oberta de Catalunya	1.098
28	Murcia	1.044
29	Camilo José Cela	1.039
30	La Laguna	1.006
31	Rovira i Virgili	994
32	Jaume I de Castellón	943
33	Cardenal Herrera-CEU	899
34	Zaragoza	887
35	A Distancia de Madrid	825
36	Las Palmas de Gran Canaria	761
37	Illes Balears	656
38	Antonio de Nebrija	617
39	Santiago de Compostela	614
40	Pontificia Comillas	607
41	Castilla-La Mancha	597

42	Almería	592
43	Lleida	569
44	Miguel Hernández de Elche	568
45	Vic-Central de Catalunya	519
46	Valladolid	513
47	Francisco de Vitoria	511
48	Católica San Antonio	481
49	Córdoba	469
50	Internacional de Catalunya	453
51	Cádiz	398
52	Deusto	390
53	San Jorge	324
54	Vigo	323
55	Católica de Valencia San Vicente Mártir	317
56	Oviedo	308
57	San Pablo CEU	303
58	Europea de Valencia	293
59	Politécnica de Cartagena	273
60	Cantabria	270
61	Huelva	260
62	Jaén	249
63	León	232
64	Pública de Navarra	215
65	Extremadura	214
66	Pablo de Olavide	188
67	Mondragón Unibertsitatea	187
68	Internacional Isabel I de Castilla	174
69	A Coruña	172
70	La Rioja	154
71	Burgos	153
72	Internacional Menéndez Pelayo	151
73	Abat Oliba CEU	107
74	Internacional Valenciana	105
75	Internacional de Andalucía	67
76	Pontificia de Salamanca	40
77	Católica Santa Teresa de Jesús de Ávila	30
78	Europea de Canarias	16
79	Europea Miguel de Cervantes	16
80	Europea del Atlántico Madrid	11
81	Loyola Andalucía	11

Font: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. Elaboració pròpia

Taula A11. Evolució del nombre d'estudiants estrangers a les principals universitats barcelonines (2001-2015)

Matriculats	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
UB	1.150	1.525	1.817	2.050	2.289	2.405	2.804	3.532	4.014	3.934	4.093	4.049	3.765	3.607
UAB	992	1.388	1.321	1.886	2.206	2.412	2.379	1.947	2.182	2.100	2.220	2.275	2.403	1.538
UPC	1.176	1.474	1.173	1.809	1.761	2.287	2.378	1.731	1.924	1.913	1.959	1.900	2.011	2.128
UPF	252	340	433	541	477	490	527	615	760	754	1.196	1.145	1.385	1.394
Universitats barcelonines	3.570	4.727	4.744	6.286	6.733	7.594	8.088	7.825	8.880	8.701	9.468	9.369	9.564	8.667
Total universitats espanyoles	23.566	28.020	35.409	36.599	39.749	48.651	51.153	48.622	60.311	64.660	69.953	71.863	73.890	78.595

Taula A12. Parts de mercat en la recepció d'estudiants estrangers a les universitats barcelonines (2001-2015)

Percentatge	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
UB	4,9	5,4	5,1	5,6	5,8	4,9	5,5	7,3	6,7	6,1	5,9	5,6	5,1	4,6
UAB	4,2	5,0	3,7	5,2	5,5	5,0	4,7	4,0	3,6	3,2	3,2	3,2	3,3	2,0
UPC	5,0	5,3	3,3	4,9	4,4	4,7	4,6	3,6	3,2	3,0	2,8	2,6	2,7	2,7
UPF	1,1	1,2	1,2	1,5	1,2	1,0	1,0	1,3	1,3	1,2	1,7	1,6	1,9	1,8
Universitats barcelonines	15,1	16,9	13,4	17,2	16,9	15,6	15,8	16,1	14,7	13,5	13,5	13,0	12,9	11,0
Total universitats espanyoles	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Font: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. Elaboració propia

Taula A13. Evolució del nombre d'estudiants *Erasmus* enviats (*Outgoing*) a les principals universitats barcelonines (2004-2014)

	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014
UB	774	746	636	601	640	739	894	1.002	1.095	1.041
UAB	830	767	749	688	723	706	743	714	858	730
UPC	709	801	744	768	798	858	1.028	1.001	1.123	1.275
UPF	370	361	367	309	358	404	463	-	568	569
Total	2.683	2.675	2.496	2.366	2.519	2.707	3.128	-	3.644	3.615

Font: Comissió Europea. Elaboració pròpia

Taula A14. Evolució del nombre d'estudiants *Erasmus* rebuts (*Incoming*) a les principals universitats barcelonines (2004-2014)

	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014
UB	1.255	1.202	1.106	1.100	1.027	1.016	1.044	1.105	1.103	1.106
UAB	1.142	1.186	1.155	1.446	1.082	1.154	1.088	1.007	887	888
UPC	708	740	692	703	674	688	753	687	746	799
UPF	403	417	413	383	416	394	454	435	464	460
Total	3.508	3.545	3.366	3.632	3.199	3.252	3.339	3.234	3.200	3.253

Font: Comissió Europea. Elaboració pròpia

Taula A15. Posició de les universitats barcelonines en el programa *Erasmus* segons els alumnes enviats (*Outgoing*) (2004-2014)

	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014
UB	11	14	22	28	23	22	16	16	16	16
UAB	9	13	13	18	19	27	27	37	26	42
UPC	13	11	14	16	13	15	10	17	13	6
UPF	61	73	74	113	92	97	84	-	74	74

Font: Comissió Europea. Elaboració pròpia

Taula A16. Posició de les universitats barcelonines en el programa *Erasmus* segons els alumnes rebuts (*Incoming*) (2004-2014)²⁶

	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014
UB	6	6	9	9	11	12	13	10	9	8
UAB	8	7	8	8	9	7	10	12	20	15
UPC	17	18	20	23	26	27	23	34	31	27
UPF	55	57	63	82	75	90	78	94	89	90

Font: Comissió Europea. Elaboració pròpia

²⁶ La Comissió Europea publica cada any el llistat amb les 100 primeres universitats participants en el programa *Erasmus* en enviament (*Outgoing*) i recepció (*Incoming*) d'estudiants a excepció dels cursos 2007-2008, 2008-2009 i 2013-2014, en els quals aquest organisme ha publicat un llistat més exhaustiu de les institucions participants, en aquest cas, les 500 primeres.

ENCUESTA DE MOVILIDAD A ESTUDIANTES INTERNACIONALES Y DE MOVILIDAD ERASMUS

**Movilidad de los estudiantes internacionales y Erasmus en Barcelona(curso 2016-2017)*

I. CARACTERÍSTICAS BÁSICAS DE LOS ESTUDIANTES

1. Sexo:	
☐ Masculino	☐ Femenino

2. Fecha de nacimiento (día/mes/año):

3. Nacionalidad:	
☐ Francia	☐ Colombia
☐ Italia	☐ Perú
☐ Portugal	☐ Ecuador
☐ Alemania	☐ Méjico
☐ Rumanía	☐ Otros

4. Duración del período de movilidad:	
☐ Un semestre	☐ Entre 1 y 2 años
☐ Un año	☐ Otros

5. Establecimiento donde se encuentra inscrito en el curso 2016-2017:	
☐ Universitat de Barcelona (UB)	☐ U. Politècnica de Catalunya (UPC)
☐ U. Autònoma de Barcelona (UAB)	☐ Universitat Pompeu Fabra (UPF)

6. Establecimiento de origen (sólo estudiantes *Erasmus*):

--

II. LOS ESTUDIOS

7. ¿Qué tipo de estudios realiza?

☐ Humanidades	☐ Técnicas
☐ Ciencias sociales y jurídicas	☐ Ciencias médicas
☐ Experimentales	☐ Otros

8. Especifique el grado, máster o doctorado que realiza:

--

9. ¿En qué curso académico ha realizado el período de movilidad?

☐ 2º Grado	☐ 5º Grado
☐ 3º Grado	☐ 1º Máster
☐ 4º Grado	☐ Otros

10. Nivel de lenguas según el Marco Europeo de Referencia antes de la movilidad:

	Bajo	A1	A2	B1	B2	C1	C2	Nativo
Inglés	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Francés	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Español	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Alemán	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Otros	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

11. Nivel de lenguas según el Marco Europeo de Referencia después de la movilidad:

	Bajo	A1	A2	B1	B2	C1	C2	Nativo
Inglés	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Francés	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Español	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Alemán	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Otros	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

12. ¿Recibe algún tipo de beca para poder sufragarse sus estudios? Sí No**En caso afirmativo, ¿qué organismo se la ha otorgado?** Comisión Europea (Erasmus) El gobierno español El gobierno de su país de origen Otros**III. EL CONTEXTO PREVIO A LA MOVILIDAD POR ESTUDIOS****13. ¿Participa en algún programa de intercambio? (sólo estudiantes internacionales)** Sí No**14. ¿Ha realizado viajes internacionales antes de su llegada a España?** Sí No**En caso afirmativo, ¿ha visitado la ciudad de Barcelona antes de realizar su período de movilidad?** Sí No

15. ¿Por qué ha decidido realizar un año de estudios en el extranjero? (elección múltiple)

Tiene amigos o conocidos en el extranjero

Mejorar su nivel de español

Mejorar las perspectivas laborales

Viajar y descubrir otro país

Hacer nuevos amigos

Mejorar sus condiciones de vida

16. ¿Quién le sugirió realizar una estancia de estudios en el extranjero?

Profesores de la universidad

Familiares

Personas que han realizado un período de estudios en el extranjero

Encuentros con extranjeros

Otros

17. ¿Por qué ha elegido España como destino? (elección múltiple)

Habla español

Algunos familiares viven en España

Proximidad cultural con su país de origen

Ha obtenido una beca para ir a España

No obtuvo plaza en una universidad de otro país

Otros

18. Y más concretamente, ¿por qué la ciudad de Barcelona? (elección múltiple)

Prestigio de su universidad

La formación o el plan de estudios deseado sólo se encuentra aquí

Conoce amigos y/o familiares que viven allí

☐ Un amigo o conocido realizó sus estudios allí
☐ Buena accesibilidad
☐ Buena reputación de la ciudad
☐ Ciudad marítima de clima suave
☐ Otros

19. ¿Conocía Cataluña antes de su llegada?

☐ Sí	☐ No
--------------------------	--------------------------

En caso afirmativo, ¿cómo o través de quién la conoció?

☐ Amigos	☐ Medios de comunicación e internet
☐ Libros	☐ Vacaciones en Cataluña
☐ Fútbol Club Barcelona (FCB)	☐ Otros

20. Nivel de estudios de los progenitores:

	Primarios	Secundarios	Universitarios
Madre	☐	☐	☐
Padre	☐	☐	☐

IV. EL CONTEXTO DE LLEGADA A CATALUÑA

21. ¿Cómo ha llegado a la ciudad de Barcelona?

☐ Sólo	☐ Acompañado
----------------------------	----------------------------------

En caso de que vinera acompañado, ¿dónde les conoció?

☐ En la universidad	☐ Amigos de amigos
☐ Redes sociales	☐ Mi pareja

V. MODO DE VIDA Y RELACIONES SOCIALES

22. Tipo de alojamiento en el que se encuentra:

☐ Habitación con baño compartido en ciudad universitaria
☐ Habitación con baño propio en ciudad universitaria
☐ Estudio en ciudad universitaria
☐ Domicilio de familiares o amigos
☐ Estudio privado
☐ Apartamento sólo
☐ Apartamento compartido
☐ Otros

23. ¿En qué distrito de Barcelona vive?

☐ Ciutat Vella	☐ Horta – Guinardó
☐ Eixample	☐ Nou Barris
☐ Sants – Montjuïc	☐ Sant Andreu
☐ Les Corts	☐ Sant Martí
☐ Sarrià – Sant Gervasi	☐ L'Hospitalet de Llobregat
☐ Gràcia	☐ Otros municipios de la RMB

24. ¿De qué origen son sus amigos más cercanos en Barcelona?

☐ Mayoritariamente españoles
☐ Mayoritariamente del mismo origen que usted
☐ De diferentes nacionalidades
☐ Principalmente españoles, aunque también de otras nacionalidades

25. ¿Qué medios de transporte utiliza más para desplazarse por la ciudad?

☐ Automóvil	☐ Bicicleta
☐ Bus	☐ A pie
☐ Tranvía	☐ Otros

26. ¿Tiene un abono de transporte en común?

☐ Sí	☐ No
--------------------------	--------------------------

27. ¿Cuál es la duración del trayecto domicilio - universidad?

☐ Menos de 15 minutos	☐ Entre 30 minutos y 1 hora
☐ Entre 15 y 30 minutos	☐ Más de 1 hora

VI. MOVILIDAD DURANTE EL PERÍODO DE MOVILIDAD

28. ¿Cuántas veces ha vuelto a su país de origen durante sus estudios en el extranjero?

☐ Ninguna	☐ 2
☐ 1	☐ Más de 2

29. ¿Cuántas ciudades ha visitado durante sus estudios en el extranjero?

☐ Madrid	☐ Granada
☐ Valencia	☐ Palma de Mallorca
☐ Sevilla	☐ Andorra
☐ Girona	☐ Bruselas
☐ Tarragona	☐ París
☐ Sitges	☐ Londres
☐ Montserrat	☐ Otros

30. ¿Cuántos familiares o amigos han venido a visitarle durante su estancia Erasmus?

☐ Ninguno	☐ 4
☐ 1	☐ 5
☐ 2	☐ 6
☐ 3	☐ 7 o más

VII. MOVILIDAD POSTERIOR AL PERÍODO DE MOVILIDAD

31. ¿Qué problemas ha tenido durante su estancia en el extranjero? (máximo 4)

☐ Encontrar alojamiento
☐ Convalidación créditos ECTS (Erasmus)
☐ Choque cultural o mal del país
☐ Diferencias en el método de enseñanza
☐ Comunicarse en español
☐ Comprensión del español
☐ Comprensión del catalán
☐ Solitud / hacer amigos nuevos
☐ Mucho contacto con personas de su país de origen
☐ Trámites administrativos de la universidad
☐ Burocrático (visado y permisos)
☐ Salud y alimentación
☐ Dificultades financieras
☐ Otros

32. ¿Qué le ha aportado más esta experiencia? (máximo 4)

☐ Confianza en sí mismo
☐ Espíritu de iniciativa

☐ Apertura hacia nuevas culturas
☐ Conocimiento de la cultura española y catalana
☐ Resultados académicos
☐ Motivaciones en los estudios
☐ Perspectiva de carrera
☐ Ampliar el círculo de relaciones
☐ Recursos financieros
☐ Ganas de viajar

33. ¿Qué piensa hacer después de su estancia en España?

☐ Buscar un trabajo en España
☐ Buscar un trabajo en su país de origen
☐ Buscar un trabajo en otro país extranjero
☐ Continuar sus estudios en su país de origen
☐ Continuar sus estudios en otro país extranjero
☐ Otros

34. ¿Volverá pronto a Barcelona?

☐ Sí	☐ No
--------------------------	--------------------------

En caso afirmativo, ¿por qué motivo?

☐ Vacaciones	☐ Trabajo
☐ Estudios	☐ Otros

35. ¿Aconsejaría a sus amigos o conocidos venir a estudiar a Barcelona?

☐ Sí	☐ No
--------------------------	--------------------------

ENTREVISTA A ESTUDIANTS INTERNACIONALS

A. Recordatori de la informació del qüestionari – Dades bàsiques

1. Disciplina, any d'estudis, universitat d'acollida.
2. Des de quant de temps es troba en Espanya? En quin any d'estudis va arribar? Condicions de l'arribada (Beca? Acord bilateral?). Hauria sigut possible el fet de cursar els seus estudis en Espanya (Barcelona) sense la concessió d'una beca?*
3. Nacionalitat, edat, ofici dels progenitors

B. Mobilitat anterior al període d'estudis a l'estranger

4. Ha esta en un país estranger abans d'arribar a Espanya?
5. Si és així, en quins països o ciutats ha estat? Podries contar-me les circumstàncies d'aquestos viatges (amb qui, raons del viatge, mitjans de transport, durada dels viatges)?
6. Si no és el cas, us haguera agradat viatjar més? Per què no hi ha estat possible?

C. Mobilitat internacional per estudis

7. Conta'm com ha tingut la idea de venir ací.
8. Per què ha decidit de venir a Barcelona enlloc d'una altra ciutat?
9. Com ha sigut la seua arribada a la ciutat de Barcelona?
10. Allotjament, contactes, els primers lloc on hagi anat.
11. Trobes que la vida és fàcil ací a Barcelona per a un estudiant estranger?

12. Segons tu, què t'ha aportat aquesta estada?

D. Mobilitat durant el període d'estudis

13. Durant la teua estada a Barcelona, a quins llocs has anat? Conta'm en quines circumstàncies has realitzats eixos desplaçaments (amb qui, mitjans de transport, motius dels desplaçaments).

14. T'haguera agradat fer més viatges? Si no, per què? Si és afirmatiu, per què no ha estat possible?

ENTREVISTA A RESPONSABLES DE RELACIONS INTERNACIONALS

A. La universitat

1. Ha tingut lloc un augment del nombre d'estudiants internacionals des de l'inici de segle a aquesta universitat? Si és així, quins són els motius, segons vosté, d'aquest augment?
2. Aquest flux d'estudiants ha suposat "problemes"? En cas afirmatiu, quines mesures han sigut posades en marxa per tal de resoldre dits problemes? O en cas contrari, quins beneficis ha aportat?
3. És un objectiu primordial l'atracció d'estudiants internacionals per a aquesta universitat? En cas afirmatiu, quin nivell d'estudis és prioritari: grau, màster o doctorat?
4. Quines polítiques hi han estat posades en marxa? De quina manera influeix l'arribada d'estudiants internacionals al prestigi d'aquesta universitat?

B. Condicions de vida dels estudiants internacionals

5. Què diferencia els estudiants internacionals entre ells? Tenen costums i modes de vida molt diferents?
6. Quines són les principals dificultats trobades pels mateixos? Quines són les solucions per tal d'atenuar aquestes dificultats? Entre estes, hi trobem l'oferta d'allotjament per part de la universitat?

C. Convenis internacionals

7. Respecte del programa Erasmus, de quins països provenen els seus estudiants i de quines universitats principalment?
8. A banda dels convenis del programa Erasmus, teniu signats altres convenis amb altres universitats del món?